

Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus

Jaarverslag 2024

Dit jaarverslag is een uitgave van Stichting
Pensioenfonds voor de Architectenbureaus

Administrateur
APG DWS & Fondsenbedrijf N.V.
Postbus 637, 1000 EE Amsterdam

www.architectenpensioen.nl
bestuur@architectenpensioen.nl

datum
4 juni 2025

Inhoudsopgave

I. BESTUURSVERSLAG

Voorwoord van het bestuur	4
Kerncijfers	6
Dashboard	7
1 Beleid	9
2 Resultaten	16
3 Vermogensbeheer	26
4 Integraal risicomanagement	38
5 Organisatie	44
6 Raad van toezicht	51
7 Verantwoordingsorgaan	53

II. JAARREKENING

1 Balans per 31 december	58
2 Staat van baten en lasten	59
3 Kasstroomoverzicht	60
4 Algemene toelichting	61
5 Toelichting op de balans	70
6 Toelichting op de staat van baten en lasten	91

III. OVERIGE GEGEVENS

1. Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	99
2. Actuariële verklaring	100
3. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	102

IV. BIJLAGEN

1. Benoemende organisaties	111
2. Externe partijen	112
3. Gegevens pensioenregeling	114
4. Nevenfuncties	115
5. Bestuursbureau	118
6. Begrippen en afkortingen	119
7. SFDR	121

I. BESTUURSVERSLAG

Voorwoord van het bestuur

Dit is het jaarverslag over 2024 van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus (het fonds). Wij leggen in dit jaarverslag verantwoording af over het gevoerde beleid, de bereikte resultaten en het hierbij passende risicomanagement. Wij lichten toe hoe onze financiële situatie zich heeft ontwikkeld. Ook leest u in dit verslag hoe we met de ontwikkelingen in zowel de wereld, het pensioendossier als de architectenbranche zijn omgegaan.

Onze financiële positie was goed genoeg om alle pensioenen en aanspraken per 1 januari 2024 met 6,85% te verhogen. Dit kan alleen als de financiële situatie van het fonds en de regels dit toelaten. De pensioenen aanspraken konden volledig meegroeien met de gestegen prijzen. En zelfs nog flink meer. Deze verhoging is mogelijk omdat we er financieel goed voor staan en we in 2027 overstappen op de nieuwe regels voor pensioen. We mochten daarom gebruikmaken van de soepelere regels van de overheid. Daarmee loopt de overheid alvast vooruit op de nieuwe regels voor pensioen. Bij het besluit hebben we de belangen van iedereen met pensioen bij het fonds, jong en oud, goed afgewogen.

Per 1 januari 2025 konden de pensioenen en aanspraken voor een deel meegroeien met de gestegen prijzen. We hebben de pensioenen en aanspraken vanaf 1 januari 2025 met 1,75% verhoogd. Bij het toekennen van de verhoging hebben we niet alleen naar de prijsinflatie gekeken. Ook bekeken we wat een verhoging betekent voor onze financiële situatie nu én in de toekomst, waarbij we rekening hebben gehouden met de belangen van zowel de huidige werkenden als de gepensioneerden. Het pensioengeld moet namelijk evenwichtig worden verdeeld. Wij kunnen in bijzondere gevallen afwijken van het hiervoor beschreven beleid. Wij zijn niet afgeweken van het staande beleid.

Wij willen als fonds onze deelnemers een realistisch toekomstperspectief geven en helpen om bewuste keuzes te maken voor nu en later. Daarom lichten wij in dit jaarverslag de herziening van de tweede pijler van het pensioenstelsel toe. De Wet toekomst pensioenen (Wtp) is namelijk per 1 juli 2023 ingegaan. De afschaffing van de doorsneepremiesystematiek en het met de economische ontwikkelingen laten meebewegen van de pensioenen, zijn hier de belangrijkste veranderingen in. Het resultaat op de beleggingen bepaalt de uiteindelijke hoogte van de pensioenen. We zullen per 1 januari 2027 overstappen op het nieuwe pensioenstelsel en alle opgebouwde pensioenrechten van de betrokkenen verhuizen naar de nieuwe solidaire premieregeling (SPR). Belangrijke kenmerken van deze regeling zijn: we beleggen het geld voor de pensioenen als één geheel en we zorgen voor een reserve. Als het goed gaat met de economie, dan kan het pensioen straks sneller omhoog. Maar dit pensioen kan ook omlaaggaan als het economisch slechter gaat. Het pensioen beweegt dus meer en directer mee met de economie. Doordat we zorgen voor een reserve kunnen we tot op zekere hoogte eventuele tegenvallers opvangen. Zo houden we het pensioen zo stabiel mogelijk.

Sociale partners vinden de SPR het beste bij de achterban passen. We zijn samen met sociale partners aan de slag gegaan om onze deelnemers van alle generaties een goed en reëel vooruitzicht te kunnen bieden. Alle hiertoe benodigde documenten zullen we bij De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markt (AFM) indienen. Wij verwachten in de loop van 2025 het definitieve besluit van de toezichthouders te horen over de gezamenlijke keuzes in het kader van de overstap naar het nieuwe stelsel.

Het totale rendement op de beleggingen in 2024 bedraagt 11,58%. De actuele dekkingsgraad is van 117,8% eind december 2023 naar 122,9% gestegen per eind december 2024. De beleidsdekkingsgraad ligt met 123,0% boven het niveau van het vereist vermogen en daardoor is een herstelplan niet van toepassing. Wij hebben in 2024 het besluit genomen om de volatiliteit van de dekkingsgraad te beschermen met het oog op de Wtp. De afdekking van het renterisico hebben we verhoogd naar 70%.

Ook hebben we in 2024 veel tijd besteed aan de implementatie van de Digital Operational Resilience Act (DORA) om onze digitale weerbaarheid te vergroten. Tevens hebben we deelgenomen aan een crisisoefening.

Kerncijfers

(Bedragen x € 1.000)

	2024	2023	2022	2021	2020
<i>Bureaus, deelnemers en pensioengerechtigden</i>					
Aangesloten bureaus met personeel	1.257	1.266	1.299	1.340	1.314
Deelnemers	9.958	9.895	10.313	10.050	9.349
Gewezen deelnemers	23.007	23.029	25.392	25.185	25.334
Pensioengerechtigden	14.002	13.975	13.872	13.715	13.508
<i>Premie en uitkeringen</i>					
Premiebijdragen werkgevers en werknemers	77.340	78.190	74.280	64.792	60.246
Pensioenuitkeringen, inclusief afkopen	141.366	130.040	118.512	114.236	111.849
<i>Beleggingen</i>					
Belegd vermogen	5.051.836	4.610.442	4.235.727	5.673.562	5.508.006
Beleggingsresultaten risico fonds	521.223	435.747	-1.377.406	212.610	601.966
Gerealiseerd beleggingsrendement	11,58%	10,38%	-23,91%	3,70%	12,20%
Saldo van baten en lasten	244.748	-35.776	-336.369	470.367	89.041
Rekenrente ultimo boekjaar DNB RTS	2,11%	2,30%	2,53%	0,58%	0,22%
<i>Voorzieningen en reserves</i>					
Aanwezig eigen vermogen	943.887	699.139	734.915	1.071.284	600.917
Vereist eigen vermogen	759.726	731.232	701.930	845.887	893.082
Technische voorziening	4.125.223	3.923.448	3.519.301	4.616.283	4.927.192
<i>Dekkingsgraad</i>					
Actuele dekkingsgraad	122,9%	117,8%	120,9%	123,2%	112,2%
Beleidsdekkingsgraad	123,0%	125,6%	125,0%	118,8%	105,1%
<i>Kosten</i>					
Kosten vermogensbeheer exclusief transactiekosten *	11.909	11.303	10.405	14.946	11.690
Transactiekosten *	1.654	1.096	5.004	5.932	5.969
Kosten vermogensbeheer inclusief transactiekosten	13.563	12.399	15.409	20.878	17.659
Kosten vermogensbeheer exclusief transactiekosten als percentage van het GBV **	0,25	0,26	0,22	0,27	0,23
Transactiekosten als percentage van het GBV **	0,03	0,03	0,11	0,11	0,12
Kosten vermogensbeheer als percentage van het GBV **	0,28	0,29	0,33	0,38	0,35
Administratieve uitvoeringskosten *	5.882	5.450	4.464	3.947	3.602
Administratieve uitvoeringskosten per deelnemer of pensioengerechtigde in euro's *	245	228	185	166	158
Uitvoeringskosten exclusief transactiekosten als percentage van het GBV **	0,37	0,38	0,32	0,34	0,30

* Volgens Pensioenwet verplicht vermeld;

** GBV: in het verslagjaar gemiddeld belegde vermogen

Dashboard

De belangrijkste zaken in één oogopslag. In de diverse hoofdstukken staat een uitgebreidere toelichting.

Financiële positie: per 31 december 2024 is onze actuele dekkingsgraad gestegen naar 122,9%. Onze beleidsdekkingsgraad is in 2024 gedaald naar 123,0%. Wij hebben geen herstelplan.

Resultaat: we hebben in 2024 een positief beleggingsresultaat van 11,58% behaald.

Toeslag: door de financiële situatie van het fonds per 1 september 2023 konden we op de pensioenen van (gewezen) pensioengerechtigden en de aanspraken van deelnemers per 1 januari 2024 een toeslag van 6,85% verlenen. Per 1 januari 2025 bedroeg de toeslag 1,75%.

Premiedekkingsgraad: per ultimo 2024 lag de premiedekkingsraad ruim boven de 100%. In het nieuwe pensioenstelsel kan geen sprake meer zijn van een lage of hoge premiedekkingsgraad, aangezien deelnemers dan hun ingelegde pensioenpremie aan hun eigen pensioenkapitaal toevoegen.

Premie: voor 2024 zijn cao-partijen overeengekomen de pensioenpremie gelijk te houden op 24,5% van de pensioengrondslag. Met deze premie kan een opbouwpercentage van 1,738% worden gefinancierd. De toetspremie was lager en bedroeg 22,65%. Het was vanuit wet- en regelgeving echter niet toegestaan om de premie voor 2024 te verlagen.

Opbouwpercentages: de opbouw van het ouderdomspensioen is de afgelopen jaren niet stabiel geweest. Per 1 januari 2024 is het opbouwpercentage weer 1,738%. Dit is het opbouwpercentage dat fiscaal maximaal is bij een pensioenleeftijd van 67 jaar. De opbouwpercentages van het partner- en wezenpensioen zijn de afgelopen jaren wel stabiel gebleven en zijn respectievelijk 1,3125% en 0,2625%.

Verantwoord beleggen: we hebben niet alleen oog voor het halen van beleggingsrendement. Wij willen ook vanuit onze maatschappelijke rol bijdragen aan een leefbare, duurzame en sociale leefomgeving. Daarom hebben we in ons verantwoordbeleggenbeleid twee speerpunten opgenomen uit de sustainable development goals (SDG) van de Verenigde Naties. Dit zijn Klimaatverandering (SDG 7) en Duurzame steden en Gemeenschappen (SDG 11). Wij hebben besloten om de opt-out bij artikel 4 van de SFDR los te laten. Hierdoor geven vanaf 2025 wij meer inzicht in de negatieve effecten van onze beleggingen op duurzaamheidsfactoren. U leest meer over verantwoord beleggen in het hoofdstuk 'Vermogensbeheer'. Ook leest u daar op welke wijze wij voldoen aan de regelgeving.

Renteafdekking: op basis van de uitkomsten uit de ALM-studie hebben we maatregelen genomen om de beweeglijkheid van de dekkingsgraad te reduceren tot aan de invaardatum. We hebben de renteafdekking medio oktober verhoogd naar 70%.

Vernieuwing in de architectenbranche: als fonds werken wij samen met sociale partners, om van pensioen een eigentijdse en beter passende arbeidsvoorwaarde te maken. We onderzoeken de komende jaren hoe we de deelnemers in de toekomst meer flexibiliteit en keuzevrijheid kunnen bieden in het treffen van financiële voorzieningen en hoe we zzp'ers kunnen bewegen tot deelname aan de regeling. Wij willen ervoor zorgen dat onze deelnemers tevreden met pensioen gaan en ook tevreden blijven.

Wet toekomst pensioenen: de Wtp is per 1 juli 2023 in werking getreden. Het doel van de wet is een duurzamer pensioenstelsel dat eerder perspectief biedt op een koopkrachtig pensioen. Door de wijziging in de opzet van het stelsel worden de pensioenen

transparanter en persoonlijker. De hoogte van de pensioenpremie wordt het uitgangspunt en de pensioenen gaan meer meebewegen met de economie. Als pensioenfonds hoeven we minder grote buffers aan te houden. Sociale partners hebben hun voorkeur uitgesproken voor de SPR en de intentie tot invaren. Invaren betekent dat de al opgebouwde pensioenen naar een persoonlijke pensioenpot verhuizen. We zullen ons inspannen om in de uitkeringsfase schokken in de pensioenuitkering van pensioengerechtigden zo veel mogelijk te beperken.

1 Beleid

Wij hebben in 2024 veel tijd besteed aan diverse werkzaamheden in het kader van de Wtp, het aanpassen van de pensioenregeling aan dat wat gangbaar en gewenst is, datakwaliteit, DORA en maatschappelijk verantwoord beleggen. In onze communicatie met de achterban hebben we meer nadruk gelegd op 'contact en samen'. Ook hebben wij diverse huisstijl-aanpassingen doorgevoerd en is de website gemoderniseerd. We voldoen aan de nieuwe eisen die de wetgeving stelt aan keuzebegeleiding en zorgplicht naar deelnemers.

Er stonden in 2024 veel verschillende onderwerpen op onze agenda. Vaak waren deze onderwerpen gerelateerd aan de Wtp, datakwaliteit of Environment, Social & Governance (ESG). Voor de Wtp hebben we in een reeds in 2022 opgetuigde en beproefde projectstructuur gewerkt.

In dit hoofdstuk leggen we verantwoording af over de beleidskeuzes die we in 2024 hebben gemaakt.

1.1 Thema's 2024

Wet toekomst pensioenen

In samenwerking met sociale partners zijn we al in 2022 gestart met de werkzaamheden voor de Wtp. Dit is een complex en langdurig traject, waarbij meerdere stakeholders betrokken zijn om de nieuwe pensioenregeling vorm te geven. In de nieuwe regeling worden op persoonlijk niveau de ingeleigde premies en het behaalde rendement geadministreerd. Dit rendement kan zowel positief als negatief zijn. De wet is per 1 juli 2023 in werking getreden en we hebben tot 1 januari 2027 de tijd om de regeling aan te passen aan het nieuwe wettelijk kader. In overleg met APG hebben sociale partners besloten om alle pensioenen per 1 januari 2027 te verhuizen naar de nieuwe regeling en het nieuwe administratiesysteem.

Onze bestaande governancestructuur – met diverse bestuurlijke commissies en de Protocolcommissie waarin de samenwerking met sociale partners is georganiseerd – is gebruikt om de nieuwe regeling eerst aan de hand van werkhypothese's vorm te geven. De commissies zijn aan de hand van vijf gedefinieerde werkstromen aan de gang gegaan met de uitwerking hiervan. We hebben de volgende werkstromen onderkend: pensioentoezegging en financiering, pensioenuitvoering en datakwaliteit, vermogensbeheer, communicatie en risicobeheer.

De directeur van het bestuursbureau is belast met de daadwerkelijke aansturing van het programma. Sociale partners hebben het bestuur gevraagd om inhoudelijke ondersteuning bij de Wtp. Sociale partners hebben na de achterbanraadpleging voor de SPR gekozen. Deze keuze is gemaakt op basis van kwantitatieve en kwalitatieve bouwstenen. Solidariteit was hierbij de doorslaggevende factor: Negatieve uitschieters naar beneden zijn beheersbaar en de verplichtstelling staat het minst onder druk.

Als fonds hebben we in 2025 besloten de opdracht van sociale partners te aanvaarden. De doelstellingen en wensen van sociale partners hebben wij als evenwichtig beoordeeld. De ingegane en verwachte uitkeringen blijven ten minste gelijk, iedereen krijgt zijn eigen vermogen mee, de kans op verlagingen is in de SPR lager dan onder het huidige financieel toetsingskader (FTK) en de spreiding blijft binnen de gedefinieerde bandbreedten. Ook vinden wij de inrichting van de solidariteitsreserve effectief en robuust; baten en lasten worden evenwichtig over groepen en generaties verdeeld en er zijn op voorhand geen groepen of generaties die louter lasten van of baten uit de solidariteitsreserve hebben of krijgen. Omdat deelnemers geen individueel bezwaarrecht op de deze overgang hebben, heeft het verantwoordingsorgaan verzwaard adviesrecht gekregen. Het verantwoordingsorgaan heeft een positief advies uitgebracht, evenals een aantal aanbevelingen en de raad van toezicht heeft goedkeuring verleend. Het

uitgangspunt is om alle opgebouwde aanspraken te verhuizen. We kijken in strategische sessies nu al vooruit naar de impact van de Wtp op het toekomstige bestuursmodel, hoe we onze eigen rol hierin zien en de ontwikkeling en beheersing van de kosten.

APG is een samenwerking aangegaan met het Deense fintechbedrijf Festina Finance voor een nieuw polis- en kapitaaladministratiesysteem in het kader van de nieuwe pensioenregeling. We houden de afspraken die tussen de partijen zijn gemaakt – en de voortgang daarin – nauwlettend in de gaten. De koppeling tussen pensioenbeheer en vermogensbeheer heeft onze speciale aandacht.

Pensioenregeling

Als fonds streven wij samen met sociale partners naar een adequate en gangbare pensioenregeling, met zo min mogelijk uitzonderingen. Dit draagt bij aan de begrijpelijkheid en houdt de uitvoeringskosten zo laag mogelijk. Sociale partners bepalen de regeling en het fonds is verantwoordelijk voor de uitvoering van de regeling. Dit houdt in dat wij verantwoordelijk zijn voor alle activiteiten van het fonds, waaronder de administratie, de communicatie, risicomanagement en het beheer van de pensioengelden.

Het opbouwpercentage is door de lage rente geen vast gegeven meer en is afhankelijk van de hoogte van de doorsneepremie. Zo bedroeg het opbouwpercentage in 2022 1,50% per jaar, in 2023 1,44% en in 2024 1,738%. Het opbouwpercentage is per 1 januari 2024 gelijk aan het maximale opbouwpercentage dat fiscaal is toegestaan bij een middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 67 jaar. Wij hanteren een pensioenleeftijd van 67 jaar, omdat dit het meest aansluit bij wat wij in de praktijk als pensioendatum zien. Vanaf 1 januari 2024 is de minimale toetredingsleeftijd verdwenen en bouwen jongeren onder de 21 jaar automatisch pensioen op. In verband met deze wijziging is de verplichtstelling opnieuw aangevraagd en door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid toegekend.

Premievrije voortzetting bij arbeidsongeschiktheid

Als deelnemers een WIA-uitkering ontvangen, betaalt het pensioenfonds meestal mee aan de pensioenpremie. Conform de aanbeveling van de ombudsman pensioenen hoeven deelnemers hier zelf niets voor te doen. Wij ontvangen deze gegevens van UWV en we hebben geen termijn gesteld voor het aanvraagmoment van premievrije voortzetting.

Transitie-FTK

Wij hebben geconcludeerd dat het transitie-FTK voor het jaar 2024 niet in lijn is met doelstellingen uit het evenwichtigheidskader, namelijk het minimaliseren van de kans op een vermogenstekort en zekerheid over de nominale aanspraken. Wij hebben dan ook geen gebruik gemaakt van het transitie-FTK en geen overbruggingsplan opgesteld.

Herstelplan

De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2024 van 123,0% is net als vorig jaar hoger dan de vereiste dekkingsgraad van 118,4%. Ultimo boekjaar is er dan ook geen sprake van een reservetekort, waardoor we per 31 december 2024 geen herstelplan hoefden op te stellen.

ALM-studie in het kader van de Wtp

We hebben in 2024 een nieuwe ALM-studie gedaan. Het doel van deze ALM-studie is om tot een optimale beleggingsportefeuille te komen onder de Wtp, die in lijn is met de ambities van sociale partners zoals vastgelegd in het transitieplan en het evenwichtigheidskader van het fonds. De resultaten van de ALM-studie zijn tijdens meerdere vergaderingen besproken, waarbij ook het transitie-FTK, het opheffen van de leenrestrictie en bescherming van de volatiliteit van de dekkingsgraad zijn meegenomen. De berekeningen zijn uitgevoerd door Triple A. Triple A heeft voor de uitkerings- en opbouwphase verschillende alternatieve inrichtingsmogelijkheden van de beleggingsportefeuille uitgewerkt. Deze vormen de input voor het beleggingsplan na de Wtp-transitie.

Incassoproces

Inzake het incassoproces proberen we snel en doeltreffende te handelen. In het Selfservice Werkgevers Portaal zijn alle facturen en betalingen voor werkgevers terug te vinden. Om het betalingsgemak te vergroten kunnen werkgevers ook via iDEAL de premie betalen. Met het oog op de Wtp is tijdige betaling van facturen van groot belang.

Handhavingsactiviteiten

Wij dienen alle medewerkers van een architectenbureau dat onder de verplichtstelling valt, pensioenaanspraken toe te kennen, ook als er geen premie is betaald (geen premie, wel recht). Wij lopen een juridisch en financieel risico als er bureaus zijn die onterecht niet aangesloten zijn of als bureaus die failliet gaan de pensioenpremie niet (meer) betalen. APG heeft voor ons in 2024 opnieuw een werkingssfeeronderzoek uitgevoerd met het doel te verifiëren dat werkgevers die onder de verplichtstelling vallen, zich daadwerkelijk hebben aangemeld bij het fonds. Bureaus die niet zijn aangesloten maar op basis van de KVK-codes wel onder de verplichtstelling lijken te vallen, zijn nader onderzocht en gevraagd om aanvullende informatie aan te leveren.

Datakwaliteit

Wij zijn verantwoordelijk voor een zorgvuldige uitvoering van de pensioenregeling en wij waarborgen een beheerste en integere uitvoering. Dit draagt bij aan het vergroten van het vertrouwen van onze deelnemers en aangesloten architectenbureaus. De kwaliteit van de data die in de uitvoering gebruikt wordt, speelt een belangrijke rol en is het fundament om een goed en realistisch toekomstperspectief te kunnen bieden. De data dienen objectief beoordeeld geschikt, volledig en accuraat te zijn. Als uitvoerder van het pensioenreglement zijn wij verantwoordelijk voor de volledige en juiste administratie en vaststelling van de pensioenrechten en -aanspraken.

Met het oog op de overgang naar het nieuwe stelsel is het essentieel dat wij het risico op fouten zoveel mogelijk mitigeren. Bij de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel worden de huidige collectieve pensioenvermogens namelijk omgezet naar individuele pensioenvermogens. Fouten hebben een direct effect op het pensioen van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Daarom hebben we een datakwaliteitbeleid opgesteld, dat met name ingaat op de controles en monitoring van de kwaliteit van de data. We hebben in ons beleid rekening gehouden met de Good Practice Robuuste Pensioenadministratie van DNB en het Kader datakwaliteit van de Pensioenfederatie. Ook besteden wij aandacht aan complexiteitsreductie en dataschoning. We zijn hiervoor voor een groot deel afhankelijk van APG. APG heeft een memorandum risico-indicatoren opgesteld. We monitoren de voortgang in deze activiteiten aan de hand van een dashboardrapportage. Aan de hand van de getroffen beheersmaatregelen wordt de datakwaliteit periodiek getoetst, waarbij er vooralsnog geen structurele bevindingen zijn. Wel zijn er onjuistheden gevonden die zijn opgelost. We hebben de maximale toegestane afwijking op € 0 vastgesteld.

IT-beleid

Als fonds hebben wij de achterliggende periode met een eigen plan van aanpak gewerkt om per 17 januari 2025 aan de DORA-vereisten te voldoen. Naar aanleiding van de DORA-wet-en regelgeving hebben alle bestuursleden, alsook de medewerkers van het bestuursbureau, een digitale training gevolgd en is het IT-beleid geactualiseerd. In dit beleid hebben wij met name IT-governance-uitgangspunten aangepast. IT-afspraken met uitbestedingspartijen zijn contractueel en uitvoeringstechnisch geborgd.

Het Nationaal Cyber Security Centrum adviseerde organisaties zich voor te bereiden op een grote cyberaanval. Daarom hebben we afgelopen najaar samen met onze pensioenuitvoerder een oefening gehouden. Op basis van de feedback zijn enkele verbeterpunten geformuleerd.

Algemene verordening gegevensbescherming

Wij hechten grote waarde aan een rechtmatige, behoorlijke, veilige, transparante en kwalitatief hoogwaardige verwerking van persoonsgegevens en daarmee bescherming van degenen van wie het fonds persoonsgegevens verwerkt. Daarbij stellen wij ons ten doel de privacywet- en -regelgeving aantoonbaar na te leven conform de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG), alsook de daarvan voor de pensioensector afgeleide Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen 2023

van de Pensioenfederatie. Het fonds kan verklaren dat het dit verslagjaar deze gedragslijn heeft nageleefd. APG heeft hiertoe een compliancestatement afgegeven.

1.2 Goed pensioenfondsbestuur

Code Pensioenfondsen 2024

Wij vinden het als fonds van groot belang als 'goed huisvader' met het pensioenvermogen om te gaan. Wij leven hiervoor de normen uit de Code Pensioenfondsen 2024 (de Code) na. Wij hebben de Code geanalyseerd en voldoen in 2024 aan alle bepalingen in de Code, op één na. In het verantwoordingsorgaan hebben namelijk geen leden zitting die jonger dan 40 jaar zijn in 2024. Wij zijn blij dat het in 2025 toegetreden nieuwe lid van het verantwoordingsorgaan, jonger dan 40 jaar is. Wij spannen ons in 2025 tot het uiterste in om voor de twee vacatures in het bestuur die in 2026 ontstaan, ook een bestuurslid jonger dan 40 jaar te benoemen. In 2024 waren twee van de acht bestuursleden en drie van de zes leden van het verantwoordingsorgaan van het vrouwelijke geslacht.

Voorkeuren van belanghebbenden

Wij verdiepen ons in de voorkeuren van onze belanghebbenden en betrekken deze bij het bepalen van onze strategische doelstellingen en beleidsuitgangspunten. In 2024 hebben wij drie bijeenkomsten voor pensioengerechtigden georganiseerd en drie Wtp-gerelateerde bijeenkomsten gehouden. De live feed-back die we tijdens deze bijeenkomsten ontvangen is voor ons erg waardevol.

Eind 2023 hebben we een deelnemersonderzoek naar maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) gedaan. Hier werd gefocust op bepaalde thema's, uitsluitingen en impact. Met name onze jongere deelnemers zien graag dat hun pensioengeld op een maatschappelijk verantwoorde manier wordt belegd. De resultaten uit het onderzoek zijn bevestigd tijdens een discussieavond. De uitkomsten over failed engagement hebben we gekoppeld aan ons uitsluitingsbeleid en de SDG's hebben we gekoppeld aan impactbeleggen. Uit het onderzoek is gebleken dat impactbeleggen sterk leeft onder onze achterban.

In 2025 voeren we een klanttevredenheidsonderzoek uit. Naast het reguliere onderzoek worden ook enkele vragen toegevoegd die zien op de transitie naar de nieuwe regeling. Dit is de 0-meting met betrekking tot kennis- en houdingdoelstellingen in het wettelijk verplicht communicatieplan. Op verzoek van het verantwoordingsorgaan is ook een aantal vragen over het functioneren van en de bekendheid met het verantwoordingsorgaan toegevoegd.

Gedragscode

Wij hechten groot belang aan een integere bedrijfsvoering. Om deze te borgen, hebben we voor alle verbonden personen (dit zijn de leden van het bestuur, de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan, de medewerkers van het bestuursbureau, de externe leden van commissies en de externe sleutelfunctiehouder) het naleven van de gedragscode verplicht gesteld. De gedragscode geeft regels en richtlijnen voor het aannemen van geschenken en uitnodigingen en er zijn richtlijnen ter voorkoming van verstrengeling van belangen en misbruik en oneigenlijk gebruik van vertrouwelijke informatie. Alle verbonden personen hebben de gedragscode ondertekend.

De gedragscode is voor iedereen beschikbaar op de website van ons fonds. Onze complianceofficer ziet toe op de naleving hiervan. De complianceofficer rapporteert eenmaal per jaar over de naleving van de gedragscode. Hier zijn geen incidenten uit naar voren gekomen. In 2025 verankeren wij de Wet seksuele misdrijven in onze gedragscode.

Voldoen aan de regels voor goed pensioenbestuur is een vast onderwerp op onze bestuursagenda. Het is bedoeld om bestuursleden de gelegenheid te geven compliancezaken te melden en aan te geven welke uitnodigingen zijn ontvangen. Ook geven bestuursleden aan welke seminars, webinars en cursussen zij hebben gevolgd, of zij nieuwe nevenfuncties hebben en of zij over voorkennis beschikken. Dit draagt bij aan de bewustwording. Daarnaast wordt bij elke bestuursvergadering actief uitgevraagd

of er in het kader van de insidersregeling bestuursleden zijn die over koersgevoelige informatie beschikken of hebben beschikt. Wij voeren een zerotolerancebeleid met betrekking tot het integriteitsrisico.

Naast een complianceofficer die toeziet op de naleving van onze gedragscode, hebben we een externe vertrouwenspersoon. Per 1 april 2024 heeft mevrouw Veen mevrouw Wielenga opgevolgd. Mevrouw Veen heeft zich aan alle verbonden personen tijdens verschillende vergaderingen voorgesteld, haar taken toegelicht en haar contactgegevens gedeeld. De vertrouwenspersoon vervult een functie in het kader van de regeling melden (vermoeden) onregelmatigheid, integriteitsincident of misstand. Zo kunnen leden van het bestuur, van het verantwoordingsorgaan, van de raad van toezicht en van het bestuursbureau rapporteren over onregelmatigheden binnen het fonds, zonder gevaar voor hun eigen positie. Ook hebben we een beleid ongewenste omgangsvormen.

Geschiktheid

Het bestuur, maar ook de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan, dienen als collectief en als individu te voldoen aan de eisen op het gebied van kennis, vaardigheden en gedrag. Wij hebben een geschiktheidsplan ter bevordering van geschiktheid en stellen budget beschikbaar voor het volgen van opleidingen of cursussen. Bij (her-)benoemingen beoordelen wij de collectieve geschiktheid van het gehele bestuur.

Wij hebben in 2024 op regelmatige basis deelgenomen aan seminars, webinars en studiebijeenkomsten. Wij kennen een evaluatiecyclus, wat betekent dat de voorzitters jaarlijks evaluatiegesprekken met de individuele bestuursleden houden en inventariseren of er op bepaalde gebieden opleidingen wenselijk zijn. Wij borgen hiermee de vereiste geschiktheid, zowel pensioeninhoudelijk als wat betreft competenties. In het kader van DORA is de profielschets geactualiseerd en zijn diverse IT-competenties aan de profielschets toegevoegd.

Zelfevaluatie

Wij houden jaarlijks een zelfevaluatie. Het gaat hierbij om het functioneren van het bestuur als geheel en om het functioneren van de individuele bestuursleden afzonderlijk. Het doel van de zelfevaluatie is de kwaliteit van het bestuur in stand te houden en de samenwerking te bevorderen. Eén keer per drie jaar betrekken we een externe organisatie bij de zelfevaluatie. TENEA heeft in 2024 naast de zelfevaluatie van het bestuur, ook de zelfevaluatie van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan begeleid.

Tijdens de zelfevaluatie is vooral gesproken over openheid en veiligheid, tijds- en werkdruk in relatie tot kwaliteit, kennis en countervailing power en mandatering. De opvolging van de verbeterpunten wordt bewaakt.

Evaluatie externe adviseurs

Jaarlijks, of eerder indien noodzakelijk houden wij conform ons uitbestedingsbeleid evaluatiegesprekken met onze belangrijkste externe adviseurs aan de hand van een uniform sjabloon. Wij kijken hierbij naar de onderlinge communicatie, de geleverde kwaliteit, het kennisniveau, houding en gedrag, de continuïteit en het verandervermogen van de uitvoerder en het kostenniveau. Het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht worden van de uitkomsten van deze gesprekken op de hoogte gebracht.

Prudent person

Het fonds voert een beleggingsbeleid dat in overeenstemming is met de prudentpersonregel. Dit betekent dat wij beleggen in het belang van alle deelnemers en pensioengerechtigden. Onze certificerend actuaris beoordeelt jaarlijks onze risicohouding, de governance, de beleggingsportefeuille en -richtlijnen, derivaten en het risicomanagement. Ons beleggingsbeleid is ingericht op evenwichtige afweging van de risico's en de kwaliteit, de liquiditeit en het rendement van de portefeuille als geheel. Wij hebben onze organisatie zo ingericht dat sprake is van goede procedures en controlemechanismen, dat er beleid is voor de beheersing van risico's en dat we zorg dragen voor de uitvoering van dit beleid. Hierbij staat voorop dat de externe uitvoerders de geldende wet- en regelgeving naleven.

1.3 Communicatie

1.3.1 Uitgangs- en speerpunten

Uitgangspunt voor de activiteiten in 2024 was het communicatiebeleidsplan 2022 - 2024, waarmee we bouwen aan meer betrokken, betekenisvolle relaties met onze deelnemers en de aangesloten werkgevers. Dat doen we door het tastbaar maken van de waarde van de pensioen(regeling) en het fonds, maar ook door het echt en betekenisvol in contact komen met deelnemers en werkgevers en het dichtbij brengen van de thema's duurzaam en verantwoord. Belangrijke voorwaarde daarbij is dat we helpende service en communicatie, evenals goed en realistisch inzicht in het persoonlijke pensioen bieden. Al onze activiteiten zijn daarop gericht waarbij we steeds concrete doelstellingen formuleren.

Speerpunten

We hebben ons in 2024 gericht op zes speerpunten, passend bij de thema's uit het beleidsplan:

- Werken aan vertrouwen en draagvlak door de waarde van de pensioenregeling (ook in het nieuwe stelsel) te laten zien, zowel vanuit ratio als emotie, evenals door in het land en online de dialoog aan te gaan met onze deelnemers.
- Het fonds in onze uitingen sterker positioneren op duurzaam beleggen, gezien het belang dat onze deelnemers hieraan hechten.
- Het bieden van keuzebegeleiding en handelingsperspectief om deelnemers een goed en realistisch toekomstperspectief te bieden en passende keuzes te laten maken. MijnArchitectenpensioen op de website speelt hierbij een belangrijke rol.
- Focus op specifieke doelgroepen, waarbij we in 2024 vooral naar de jongerendoelgroep hebben gekeken. Ruim 45% van onze deelnemers is jonger dan 35 jaar. Hoe activeren we deze doelgroep?
- Optimale digitale ondersteuning door het vergroten van het e-mailbereik, maar ook door verbetering van onze digitale kanalen, zoals de website.
- Een moderne, herkenbare uitstraling, die aansluit op de architectenbranche. Daarvoor is de huisstijl opgefrist en in 2024 verder uitgerold.

1.3.2 Concrete activiteiten

Een belangrijke activiteit in 2024 was de implementatie van de wettelijke verplichtingen voor keuzebegeleiding (zorgplicht) in het kader van de Wtp. Aanvullend is binnen het bestuur gesproken over de ambities rond keuzebegeleiding, waarbij in eerste instantie is gekozen voor de rol van pensioenbegeleider. Dit houdt in dat we deelnemers wijzen op de mogelijkheden om inzicht te krijgen in pensioenbedragen, de keuzemogelijkheden en de voor- en nadelen van keuzes in de eigen pensioenregeling. Voor breder inzicht wordt verwezen naar andere bronnen. Dit sluit ook aan bij onze missie en visie: het bieden van helpende service. Voor na de overstap naar het nieuwe pensioenstelsel liggen de ambities hoger. In de komende jaren worden die verder uitgewerkt.

De nieuwe regels voor pensioen hebben veel aandacht in onze communicatie gekregen. We willen onze deelnemers in een vroegtijdig stadium meenemen in de veranderingen. We communiceren nu generiek en op hoofdlijnen om in de komende jaren steeds meer in detail over de nieuwe pensioenregeling te communiceren, met uiteindelijk de persoonlijke pensioenbedragen. We hebben hiertoe het wettelijk verplicht communicatieplan opgesteld.

De input uit het MVB-onderzoek hebben wij gebruikt om de communicatie over dit onderwerp nog verder toe te spitsen op de wensen en behoeften van onze deelnemers. We hebben een digitale special en een video uitgebracht over duurzaam beleggen. Ook pasten we de informatie op de website aan. We lichtten daarbij onder meer vastgoedprojecten uit waarin het fonds investeert, om zo aan te sluiten bij de belevingswereld van onze deelnemers.

Tot slot ging er aandacht uit naar onder meer de communicatie rond de indexatie en wijzigingen in de pensioenregeling per 1 januari 2024, campagnes om deelnemers te activeren, de inzet van Instagram om jongeren te bereiken, LinkedIn, optimalisatie van klantreizen en twee webinars over de pensioenkeuzes.

1.4 Externe toezichthouders

DNB en de AFM houden toezicht op pensioenfondsen. DNB beoordeelt de financiële aspecten en de AFM ziet toe op gedrag en communicatie. Op basis van artikel 96 van de Pensioenwet melden wij dat er in 2024 bij het fonds geen sprake was van:

- het opleggen van dwangsommen en boetes door de toezichthouder;
- een aanwijzing zoals bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet;
- de aanstelling van een bewindvoerder door de toezichthouder zoals bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet;
- de beëindiging van de situatie, bedoeld in artikel 172 van de Pensioenwet, waarin de bevoegdheidsuitoefening van alle of bepaalde organen van een pensioenfonds is gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Wij hebben een toezichtbrief van de AFM ontvangen naar aanleiding het SFDR-self-assessment inzake de eisen die volgen uit de transparantievereisten die uit de Taxonomieverordening voortkomen. Na een schriftelijke toelichting is de AFM tot de conclusie gekomen dat het fonds bij nader inzien geen foutieve informatie heeft gerapporteerd. Het bericht op de website is aangepast en de brief van de AFM heeft geen verdere consequenties voor het fonds gehad.

Wij hebben in 2024 een aantal incidenten gemeld. Deze incidenten hadden betrekking op de prijsinflatietabel in de URM-cijfers. Hierdoor hebben in het Pensioenregister in het eerste kwartaal van 2024 foutieve URM-bedragen gestaan. De fout heeft geen impact op de pensioenaanspraken gehad. De bedragen zijn hersteld en de AFM heeft geen formele maatregel opgelegd. De AFM heeft benadrukt dat zij hierop kan terug komen als er nieuwe feiten bekend worden die hiertoe aanleiding geven.

Wij hebben een open houding richting de toezichthouders. We hebben op regelmatige basis gesprekken gevoerd met DNB over onze voortgang in het Wtp-traject en partiële toetsing.

1.5 Vooruitblik naar 2025

Het belangrijkste onderwerp op onze agenda's in 2025 en verder is de Wtp, met name de uitvoering van het programmaplan, het indienen van de documenten bij DNB, het finetunen van de nieuwe pensioenregeling en de voorbereiding op de daadwerkelijke transitie. De algemene inhoudelijke communicatie over de Wtp wordt steeds verder geïntensiveerd aan de hand van ons wettelijk verplicht communicatieplan.

Wat betreft onze strategische kalender willen we in 2025 toewerken naar een gezamenlijk beeld bij onze toekomstambitie met richtdatum 2030. Het leidende thema hierbij is 'werken aan vertrouwen'. In deze discussie betrekken we het target operating model en het huidige paritaire bestuursmodel.

We houden de ontwikkelingen in de wereld goed in de gaten. We hebben hierbij niet alleen oog voor de ontwikkelingen in de financiële markten, maar kijken bijvoorbeeld ook naar de rentebewegingen, inflatie en geopolitieke ontwikkelingen.

2 Resultaten

Wij willen aan onze statutaire doelstellingen voldoen, nu en in de toekomst. Het is dus belangrijk dat er altijd voldoende middelen zijn om (toekomstige) uitkeringen te kunnen betalen. Ons financiële beleid is vastgelegd in de actuariële en bedrijfstechnische nota conform artikel 145.1 van de Pensioenwet.

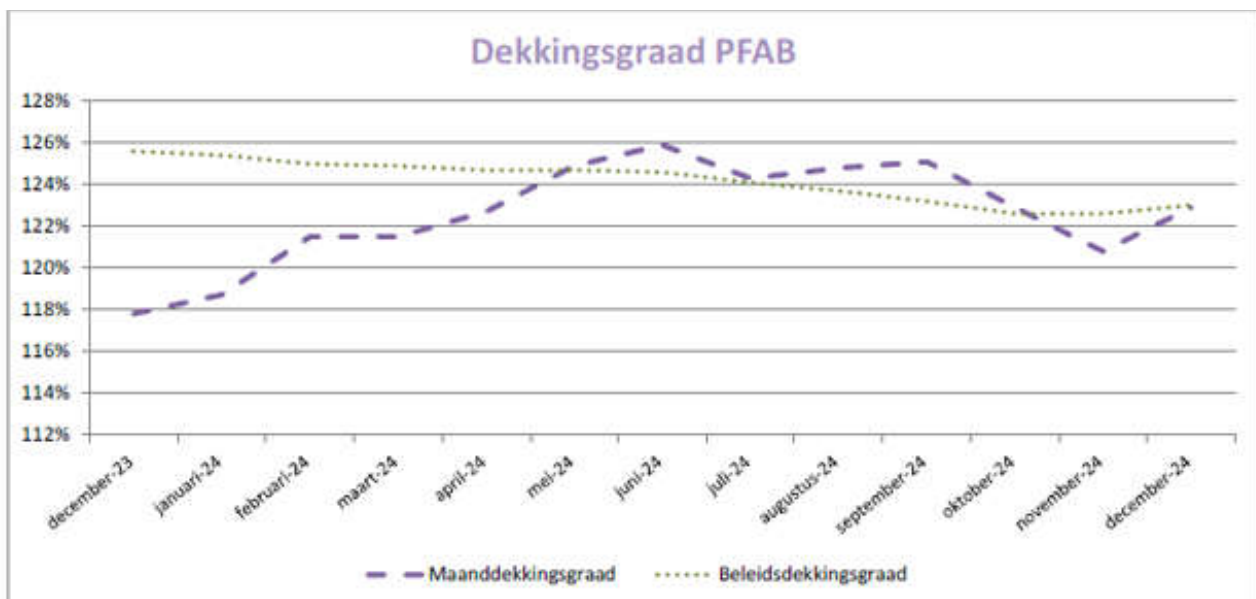
2.1 Ontwikkelingen financiële positie

Ontwikkeling dekkingsgraden

Dit jaar is de actuele dekkingsgraad (122,9%) iets lager dan de beleidsdekkingsgraad (123,0%). Vorig jaar was de actuele dekkingsgraad (117,8%) aanzienlijk lager dan de beleidsdekkingsgraad (125,6%). Dit kwam met name door de verleende toeslag per 1 januari 2024 van 6,85%, die een negatieve dekkingsgraadimpact had van 8%-punt. Deze dekkingsgraadimpact kwam direct tot uiting in de actuele dekkingsgraad, maar kwam geleidelijk tot uitdrukking in de beleidsdekkingsgraad omdat dit het twaalfmaands gemiddelde is. De actuele dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn beide hoger dan de vereiste dekkingsgraad van 118,4%. Als gevolg hiervan voldoet het fonds aan artikel 132 van de Pensioenwet. We hoefden daarom geen herstelplan op te stellen in het eerste kwartaal van 2025. Ook per het einde van het eerste kwartaal van 2025 is er geen sprake van een tekortsituatie.

In 2024 hebben we besloten om recente overlevingsgrondslagen (Prognosetafel 2024 en Triple A Ervaringssterfte 2024) te hanteren. Als gevolg hiervan is de actuele dekkingsgraad toegenomen met 0,2%-punt. Daarnaast zijn de volgende grondslagen geanalyseerd, en was hiervan geen aanpassing benodigd: leeftijdsverschil man/vrouw, premieopslag voor premievrijstelling en de waardering van uitkeringen. Conform de Abtn staat een onderzoek naar de partnerfrequenties in de planning voor 2025.

Het verloop van de actuele dekkingsgraad in het afgelopen jaar is in de volgende grafiek weergegeven, evenals het verloop van de beleidsdekkingsgraad. De reële dekkingsgraad voor 2024 bedraagt 92,3% (2023: 87,5%).

Premie

Wij hebben er vanaf 2015 voor gekozen de kostendekkende premie te dempen op basis van een verwacht reëel rendement, waardoor de premie minder fluctueert en minder afhankelijk is van de rente. Zowel sociale partners als wij streven stabiliteit in de premie na, met een gewenste bandbreedte van 18% tot 26% van de pensioengrondslag. Sociale partners zijn overeengekomen de pensioenbijdrage gelijk te houden op 24,5%. Uit de afspraken ten aanzien van de vaststelling van de kostendekkende premie en de wettelijke eisen omtrent kostendekkendheid volgt het jaarlijkse opbouwpercentage. Per 1 januari 2024 was het opbouwpercentage dan ook 1,738%. Wij zijn als fonds wettelijk verplicht een kostendekkende premie vast te stellen. Hierna wordt de samenstelling van de feitelijke premie, de zuivere kostendekkende premie en de gedempte kostendekkende premie weergegeven.

Omschrijving (bedragen * € 1.000)	2024	2023	2022	2021	2020
Beschikbaar					
Premie middelloon	77.403	78.256	74.278	64.795	60.300
Opslag voor premievrijstelling	-2.205	-1.893	-3.039	-2.843	-2.644
Opslag voor kosten	-2.792	-2.820	-2.673	-2.482	-3.851
Benodigd					
Benodigd voor inkoop (incl. risicopremie)	71.297	61.191	98.253	91.922	85.499
Resultaat op premie	1.109	12.352	-29.687	-32.452	-31.694
<i>Premie pensioenregeling</i>	24,5%	24,5%	24,5%	23,0%	23,0%

Zuivere kostendekkende premie (in % pensioengrondslag)	2024	2023	2022	2021	2020
Inkoop en risicopremie	22,6	19,2	32,4	32,6	32,6
Premievrijstelling AO	0,7	0,6	1,0	1,0	1,0
Solvabiliteit (VEV)	4,3	3,9	6,1	6,1	6,3
Kostenopslag	0,4	0,5	0,4	0,2	0,3
Totaal	28,0	24,2	39,9	39,9	40,2
Feitelijke premie	24,5	24,5	24,5	23,0	23,0
Surplus (+) of tekort (-)	-3,5	0,3	-15,4	-16,9	-17,2
Premiedekkingsgraad (ex post)	103%	121%	72%	68%	67%

Gedempte kostendeekkende premie (in % pensioengrondslag)	2024	2023	2022	2021	2020
Inkoop en risicopremie	10,6	12,0	12,2	11,5	9,4
Premievrijstelling AO	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3
Solvabiliteit (VEV)	2,0	2,4	2,3	2,1	1,8
Kostenopslag	0,4	0,5	0,4	0,2	0,3
Opslag voorwaardelijke toeslagen	8,7	8,9	8,6	7,9	6,1
Totaal	22,0	24,2	23,9	22,1	17,9
Feitelijke premie	24,5	24,5	24,5	23,0	23,0
Surplus (+) of tekort (-)	2,5	0,3	0,6	0,9	5,1

Voor het jaar 2024 hebben we de premie ongewijzigd vastgesteld op 24,5%.

Evenwichtigheid van het premiebeleid

Net zoals in de voorgaande jaren hebben wij bij de voortzetting van het premiebeleid vanuit de solidariteit en collectiviteit die een pensioenfonds kenmerken, aandacht gehad voor het evenwichtigheidsvraagstuk. We behartigen de belangen van alle betrokkenen zo evenwichtig mogelijk. De evenwichtigheid van ons premiebeleid hebben we beoordeeld aan de hand van een rekenkundige exercitie met actuele data en aannames. Op grond van de resultaten hebben we geconcludeerd dat het premiebeleid evenwichtig uitpakt voor alle deelnemers in alle leeftijdscohorten. Alle deelnemersgroepen profiteren van het feit dat de premie ruimer is dan strikt noodzakelijk is voor de opbouw.

Voor de premieberekening hebben we de maximale rendementen van de Commissie Parameters gehanteerd. Deze worden ook gebruikt in het herstelplan als dat van toepassing is, om te bepalen of het herstel voldoende is om niet te hoeven korten. Als ingecalculerde rendementen niet behaald worden, is er uiteindelijk te weinig vermogen om alle pensioenen inclusief toeslagen te financieren. Dit risico wordt gespreid over alle deelnemers van het fonds, doordat alle pensioenen dan gekort worden. De afgelopen jaren zijn de daadwerkelijk behaalde rendementen hoger geweest.

Premiedekkingsgraad

De premie draagt negatief bij vanwege het verschil tussen enerzijds de gevraagde premie, die is gebaseerd op de gedempte kostendeekkende premie, en anderzijds de zuivere kostendeekkende premie. Ofwel de premiedekkingsgraad was lager dan de dekkingsgraad aan het begin van het boekjaar. Bij een premiedekkingsgraad van 100% wordt de aangroei van de technische voorziening precies gefinancierd. Bij een premiedekkingsgraad lager dan 100% wordt een deel van de pensioenopbouw gefinancierd uit het eigen vermogen en dit wordt pas op den duur naar verwachting goedge maakt door het rendement. De forse daling van de premiedekkingsgraad 121% in 2023 naar 103% in 2024 werd met name veroorzaakt door de in 2023 gedaalde rente.

Positief resultaat

In het boekjaar 2024 heeft het fonds een positief resultaat geboekt van bijna € 245 miljoen. Dit resultaat is voor een belangrijk deel het gevolg van het positieve beleggingsrendement. Door de afgenomen rente is een positief rendement gemaakt op vastrentende waarden. Ook is een positief rendement gemaakt op zakelijke waarden.

Rentetermijnstructuur

De voorziening pensioenverplichtingen berekenen we op basis van de verwachte toekomstige uitkeringen die volgen uit de huidige opgebouwde pensioenaanspraken. Deze uitkeringen worden contant gemaakt tegen de rentetermijnstructuur zoals vastgesteld en gepubliceerd door DNB. De gemiddelde rentevoet voor de berekening van de voorziening pensioenverplichting (de zogeheten vervangingsrente) is in 2024 afgenomen van 2,30% naar 2,11%. Hierdoor is de voorziening pensioenverplichting in totaal met circa 2,0% gestegen en is het resultaat op de wijziging van de rentetermijnstructuur negatief.

Toeslagverlening

Dankzij de verlenging van de indexatie-AMvB (algemene maatregel van bestuur) tot 31 december 2023, kon er aan alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2024 een toeslag van 6,85% worden verleend. Op basis van het reguliere toeslagbeleid, kon er aan alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2025 een toeslag worden verleend van 1,75%. Door toeslagverlening neemt de voorziening toe, resulterend in een negatief resultaat. Voor de volledigheid merken wij op dat deze voorwaardelijke toeslag niet van toepassing is voor ingegane arbeidsongeschiktheidspensioenen: deze pensioenen worden ieder jaar zonder voorwaarden verhoogd met 2%.

Positieve beleggingsresultaten en interest

Het resultaat is positief. Het rendement op de beleggingen (11,4% positief) is iets hoger dan vorig jaar (10,4% positief) en is eveneens hoger dan het gemiddelde behaalde rendement over de jaren 2020 tot en met 2023. Een oorzaak is dat door de afgenomen rente een positief rendement is gemaakt op vastrentende waarden. Ook is een positief rendement gemaakt op zakelijke waarden.

Haalbaarheidstoets

Bij de invoering van het FTK hebben we in 2015 voor het eerst een aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd. Het doel van de haalbaarheidstoets is om op basis van een stochastische doorrekening van het huidige fondsbeleid over een horizon van 60 jaar, op basis van een voorgeschreven scenario'set, inzicht te verschaffen in de financiële positie van het fonds en het pensioenresultaat dat deelnemers naar verwachting kunnen behalen. Met de haalbaarheidstoets beoordelen we samen met sociale partners of het beleid nog aansluit op de ambitie en risicohouding. We zijn verplicht jaarlijks deze toets uit te voeren. Met de toets is aangetoond dat de financiële opzet en het verwachte pensioenresultaat aansluiten bij de risicohouding van het fonds. De toetsing aan de door sociale partners gestelde ondergrenzen is in de volgende tabel samengevat:

Type grens	Resultaat 2024	Grens
Ondergrens verwacht pensioenresultaat	91,1%	74,0%
Maximale afwijking in een slechtweerscenario	38,9%	45,0%

Op grond van de haalbaarheidstoets 2024 hebben we geconcludeerd dat het beleid passend is. De uitkomsten passen binnen de gestelde normen van onze langetermijnrisicohouding. Indien uit de jaarlijkse haalbaarheidstoets zou blijken dat de gestelde grenzen worden overschreden, gaan we in overleg met sociale partners om de mogelijke effecten daarvan te bespreken en te bezien of aanpassing van de regeling of van beleid noodzakelijk is.

2.2 Herstelplan

Omdat er geen sprake is van een tekortsituatie, hoefden we in 2024 geen herstelplan in te dienen.

2.3 Toeslag

Wij bepalen jaarlijks of, en in welke mate, onze financiële positie het toestaat om toeslag te verlenen op de opgebouwde aanspraken en pensioenuitkeringen. Wij reserveren hiervoor geen geld. De toeslagverlening wordt gefinancierd uit het beleggingsrendement. Bij de vaststelling van de premie wordt daarom ook uitgegaan van financiering voor toeslagverlening uit rendement. De maatstaf voor toeslagverlening voor (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden is voor alle betrokkenen de stijging van het indexcijfer consumentenprijzen van het CBS (consumentenprijsindex (CPI)) van alle huishoudens met referteperiode oktober tot en met oktober).

Wij hanteren het onderstaande toeslagenbeleid:

- Als de beleidsdekkingsgraad van het fonds lager is dan 110%, wordt geen toeslag verleend.
- Als de beleidsdekkingsgraad zich bevindt tussen 110% en het niveau waarop een volledige toekomstbestendige toeslag kan worden toegekend, wordt een toekomstbestendige, gedeeltelijke toeslag toegekend.

- Als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan het niveau waarop een volledige toekomstbestendige toeslag kan worden toegekend (ongeveer 125%), wordt de volledige toeslag toegekend. Daarbij kan eventueel herstel plaatsvinden van verlagingen van nominale pensioenen of niet volledig toegekende toeslagen in het verleden.

Een toekomstbestendige toeslag betekent dat de hoogte van de toeslag voor een jaar zodanig wordt berekend, dat op basis van een voorgeschreven toekomstige stijging van de beleggingen dezelfde mate van toeslagverlening ten opzichte van de prijsinflatie in elk toekomstig jaar kan worden gegeven. Wij behouden ons het recht voor om in bijzondere gevallen af te wijken van het hiervoor beschreven beleid. In alle gevallen houden wij ons aan de in de Pensioenwet en in lagere regelgeving gestelde eisen inzake de maximale hoogte van de te verlenen toeslagen.

We hebben vanwege de bijzondere omstandigheid dat het CBS in juni 2023 de methode om de CPI vast te stellen heeft aangepast, besloten om eenmalig van het reguliere toeslagbeleid af te wijken. Hierdoor was het mogelijk om per 1 januari 2024 een toeslag van 6,85% te verlenen. We hebben in het besluitvormingstraject zowel de kwantitatieve als kwalitatieve argumenten gewogen en vooraf de generatie-effecten inzichtelijk gemaakt. De verschillen in pensioenresultaat voor jongere, middelbare of oudere deelnemers en pensioengerechtigden zijn minimaal 0,5% en tolerabel. Ook hebben we oog gehad voor de besluiten die andere pensioenfondsen hebben genomen en de publieke opinie. Rondom de toeslagverleningen hebben we aanvullende communicatie ingezet.

Op basis van het reguliere toeslagbeleid, kon er aan alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2025 een toeslag worden verleend van 1,75%. Door toeslagverlening neemt de voorziening toe, resulterend in een negatief resultaat. Voor de volledigheid merken wij op dat deze voorwaardelijke toeslag niet van toepassing is voor ingegane arbeidsongeschiktheidspensioenen: deze pensioenen worden ieder jaar zonder voorwaarden verhoogd met 2%.

Verhoging van de pensioenaanspraken in de afgelopen vijf jaar:

Peildatum	pensioenverhoging	prijsstijging
1 januari 2025	1,75%	3,50%
1 januari 2024	6,85%	0,21%
1 januari 2023	7,33%	14,53%
1 september 2022	1,48%	-
1 januari 2022	1,20%	2,70%
1 januari 2021	geen	0,96%

2.4 Kosten

Het fonds maakt voor het uitvoeren van de pensioenregeling diverse kosten. Globaal kunnen deze kosten worden onderverdeeld in kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling en kosten van het vermogensbeheer. Wij hebben in 2019 het besluit genomen alle expliciet toe te rekenen algemene kosten aan de pensioenbeheer- dan wel vermogensbeheerkosten toe te rekenen.

De algemene kosten die niet een-op-een toe te rekenen zijn, worden vervolgens voor 50% aan de pensioenbeheerkosten en voor 50% aan de vermogensbeheerkosten toegerekend. De kosten per deelnemer zijn hierdoor beter vergelijkbaar met die van andere pensioenfondsen.

Tijdens de behandeling van de Wtp is een amendement aangenomen over de rol van het verantwoordingsorgaan bij de beoordeling van de uitvoeringskosten. Sinds een aantal jaar informeren wij gedurende het jaar het verantwoordingsorgaan over de kosten van het fonds, de begroting en de uitnutting van de begroting. Het verantwoordingsorgaan heeft in het oordeel over 2024 een passage opgenomen over de uitvoeringskosten.

Kosten pensioenbeheer

Hierna is een overzicht van de kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling opgenomen. Hierin zijn ook de vergelijkende cijfers ten opzichte van 2023 opgenomen. De kosten worden gepresenteerd met inachtneming van de aanbevelingen van de Pensioenfederatie en de richtlijnen van de AFM.

Voor de kostendoelstelling hebben we als referentiepunt het gemiddelde kostenniveau van de afgelopen twee jaren en de inflatie genomen. Voor 2024 was de kostendoelstelling € 190 per deelnemer (= deelnemer en pensioengerechtigden), exclusief projectkosten voor de Wtp-werkzaamheden. Voor 2024 hebben we als kostendoelstelling voor de Wtp-werkzaamheden een bedrag van € 45 per deelnemer begroot. In totaal was de kostendoelstelling voor 2024 dus € 235 per deelnemer.

De kosten van voor het pensioenbeheer bedragen voor 2024 € 5.882.000, inclusief btw (2023: € 5.450.000). Omgerekend is dit € 245 (2023: € 228) per deelnemer. Uitgesplitst naar reguliere kosten en projectkosten voor de Wtp-werkzaamheden komt dit neer op respectievelijk € 196 en € 49. Daarmee heeft het fonds zowel voor de reguliere pensioenbeheerkosten als voor de projectkosten de kostendoelstelling overschreden met respectievelijk € 6 en € 4 per deelnemer.

De kosten 2024 volgens de kostenmaatstaf komen uit op 0,37% (2023: 0,38%). De kostenmaatstaf is gebaseerd op de kosten van het pensioenbeheer plus de kosten van het vermogensbeheer, zonder transactiekosten, gedeeld door het gemiddeld belegd vermogen¹.

Bedragen in duizenden euro's	2024	2023
Bestuur, advies en controle:		
Bestuurskosten	708	643
Kosten bestuursbureau	855	737
Kosten verantwoordingsorgaan	52	80
Raad van Toezicht	57	54
Advieskosten Wtp	535	568
Advieskosten regulier	97	104
Actuariskosten	216	233
Accountantskosten	98	102
De Nederlandsche Bank	336	341
Autoriteit Financiële Markten	33	32
Pensioenfederatie	45	30
Overige kosten	43	50
Totaal	3.075	2.974
Waarvan toegerekend aan kosten vermogensbeheer	-1.472	-1.375
	1.603	1.599
Administratiekosten regulier	3.417	3.307
Administratiekosten Wtp	862	544
Totaal pensioenbeheerkosten	5.882	5.450
	2024	2023
Actieve deelnemers	9.958	9.895
Gepensioneerden	14.002	13.975
Totaal	23.960	23.870
Pensioenbeheerkosten in euro per deelnemer	245	228

¹ 2024: ((€ 5.882 + € 11.909) / € 4.819.000)

De pensioenbeheerkosten over 2024 zijn gestegen ten opzichte van de kosten van 2023. Dit komt grotendeels door de projectkosten in het kader van de Wtp. Andere voorname verschillen zien we terug bij de kosten van het bestuur, bestuursbureau en administratiekosten Wtp.

De hogere bestuurskosten en kosten van het bestuursbureau zijn met name het gevolg van de indexatie van de vergoedingen en de toegenomen werkzaamheden van de risicofunctie in het bestuursbureau.

De hogere administratiekosten Wtp zijn het gevolg van de toegenomen werkzaamheden ter voorbereiding van de overgang naar de nieuwe pensioenregeling in het kader van de Wtp.

Als fonds streven wij samen met sociale partners naar een adequate en gangbare pensioenregeling met zo weinig mogelijk uitzonderingen. Dit draagt bij aan de begrijpelijkheid en houdt de uitvoeringskosten zo laag mogelijk. Dit streven vertaalt zich ook naar het serviceniveau van de pensioenuitvoering, waarbij het fonds aansluiting zoekt bij gangbare administratieve en communicatieve dienstverleningsconcepten en oplossingen.

Kosten zijn voor ons belangrijk. In onze missie hebben we daarom opgenomen dat we de pensioenregeling uitvoeren tegen acceptabele kosten. Dat dit niet vrijblijvend is, blijkt uit het feit dat we een taakstellende begroting hebben. De kosten van € 235 per deelnemer zijn hiervoor het uitgangspunt. De kosten over 2024 zijn gestegen ten opzichte van die over 2023. Dit komt voornamelijk door de kosten voor de ontwikkeling van de nieuwe pensioenregeling in het kader van de Wtp. Met deze impactvolle ontwikkeling, de eisen vanuit wet- en regelgeving en de toegenomen hoeveelheid werk als gevolg daarvan, zijn wij van mening dat de kosten verantwoord zijn en passen bij een fonds van onze omvang. Dat we als fonds gemiddeld minder kosten maken dan vergelijkbare pensioenfondsen sterkt ons in die gedachte.

Wij doen ieder jaar mee aan een extern kostenbenchmarkonderzoek. Het doel hiervan is om de kosten van ons fonds te toetsen aan die van vergelijkbare pensioenfondsen. Onze pensioenbeheerkosten waren in de periode 2021-2023 lager dan het gemiddelde bij vergelijkbare pensioenfondsen, te weten € 193 versus € 205 per deelnemer. Als we alleen naar het jaar 2023 kijken, dan zijn onze pensioenbeheerkosten hoger dan de pensioenbeheerkosten bij vergelijkbare pensioenfondsen, te weten € 228 versus € 223 per deelnemer. We zijn hierbij uitgegaan van expliciete toerekening van de algemene kosten aan de pensioenbeheer- dan wel vermogensbeheerkosten. De kosten van het fonds zijn in 2023 dus hoger dan die van vergelijkbare pensioenfondsen en ook hoger dan het gemiddelde van alle pensioenfondsen (inclusief ABP en PFZW) in Nederland. Onze administratiekosten vormen een groot deel van de kosten.

Ook voor 2024 doet het fonds mee aan het kostenbenchmarkonderzoek. De resultaten hiervan worden opgenomen in het volgende jaarverslag.

Kosten vermogensbeheer

Wij volgen in de presentatie van de kosten van het vermogensbeheer de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. Alle onderstaande bedragen zijn x €1.000.

	2024	2023
Gemiddeld beheerd vermogen *	4.818.507	4.363.344
Beheerkosten inclusief performancegerelateerde kosten	11.909	11.303
Transactiekosten	1.654	1.096
% van het gemiddeld belegd vermogen		
Beheerkosten inclusief performanceregelateerde kosten	0,25%	0,26%
Transactiekosten	0,03%	0,03%
Totaal	0,28%	0,29%

* Het gemiddeld beheerd vermogen is het in het verslagjaar gemiddeld belegde vermogen

Toelichtingen op de vermogensbeheerkosten

Op basis van het gemiddeld belegd vermogen van € 4.819 miljoen zijn de gerapporteerde kosten van het vermogensbeheer (exclusief transactiekosten) met 0,01%-punt gedaald van 0,29% over 2023 naar 0,28% over 2024. De kosten in absolute zin zijn gestegen. De stijging van deze kosten in absolute zin is een gevolg van de stijging van het vermogen waardoor de variabele kosten zijn gestegen. Het totaal aan transactiekosten en aan- en verkoopkosten nam toe van € 1,1 miljoen in 2023 tot € 1,7 miljoen in 2024. Deze transactiekosten zijn mede gebaseerd op een proxy van bied- en laatprijzen. De hogere transactiekosten zijn een gevolg van de toevoeging van de nieuwe beleggingscategorie catastrofe-obligaties in 2024.

De totale kosten die in dit overzicht worden gerapporteerd komen voor 2024 uit op € 13,6 miljoen (€ 12,4 miljoen in 2023). Per deelnemer / pensioengerechtigde bedragen de kosten € 567 (€ 519 in 2023). Opgemerkt dient te worden dat wij passief beheer waar mogelijk als uitgangspunt hebben. Dit is feitelijk enkel mogelijk bij de liquide beleggingen. Het relatieve beleggingsrisico van deze liquide beleggingen is zeer laag, omdat het doel is het zo goed mogelijk volgen van de desbetreffende benchmark. De behaalde rendementen liggen dan ook zeer dicht bij die van de betreffende benchmarks, waarbij de verschillen hoofdzakelijk worden veroorzaakt door de beheer- en transactiekosten van deze beleggingen terwijl de benchmark deze niet heeft. Met name de kosten van passief beheer zijn (daarom) relatief laag. Dit is mede een verklaring voor de relatief lage totale kosten van het vermogensbeheer versus vergelijkbare pensioenfondsen.

In het extern kostenbenchmarkonderzoek waar we ieder jaar aan meedoen, worden de vermogensbeheerkosten van ons fonds getoetst aan die van vergelijkbare pensioenfondsen. Onze vermogensbeheerkosten, inclusief transactiekosten, gerekend als percentage van het gemiddeld belegd vermogen, bedroegen in 2023 voor PFAB 0,29% en waren daarmee lager dan de mediaan binnen de peergroep (0,50%). Ook voor de kosten over 2024 doet het fonds mee aan het kostenbenchmarkonderzoek. De resultaten hiervan worden opgenomen in het volgende jaarverslag.

Transactiekosten

Transactiekosten vormen een aparte kostensoort, waarbij geldt dat de kosten worden bepaald door soort en omvang van de transacties die binnen de beleggingsportefeuille plaatsvinden. Wij belegden in 2024 voor een deel in beleggingsfondsen.

Het kostenoverzicht is gebaseerd op volledige transparantie ('look through') van de transactiekosten in deze fondsen. Er wordt daarbij een onderscheid gemaakt tussen toe- en uittreedvergoedingen en werkelijke transactiekosten. Verder belegden wij in 2024 in meerdere zogenaamde discretionaire portefeuilles. Dit zijn 'eigen' portefeuilles waarin alleen middelen van het pensioenfonds zelf zijn ondergebracht en dus niet ook beleggingen van andere beleggers. De kosten binnen deze portefeuilles zijn volledig transparant.

De toe- en uittreedvergoedingen worden geheven indien participaties in de beleggingsfondsen worden gekocht of verkocht. Dit zijn vaste tarieven, gebaseerd op de verwachte werkelijke transactiekosten die moeten worden gemaakt als gevolg van de toe- of uittreding. Het totaal aan vergoedingen van alle participanten dat een beleggingsfonds ontvangt, wordt als opbrengst toegerekend aan de participanten naar rato van ieders belang in het fonds. Zo krijgen wij ook een opbrengst toegerekend. Hoe meer participanten toe- of uittredingen doorvoeren, hoe hoger deze opbrengst. De door het fonds betaalde toe- en uittreedvergoedingen worden daarmee gesaldeerd. Dit saldo is opgenomen onder 'Transactiekosten'.

Als de door ons betaalde vergoedingen lager zijn dan de toegerekende opbrengst, ontstaat een negatieve kostenpost in het kostenoverzicht. De werkelijke transactiekosten worden gemaakt als gevolg van bovengenoemde toe- en uittredingen en voor de transacties voor het reguliere beheer van de beleggingsfondsen. Ook deze worden toegerekend naar rato van het belang in het beleggingsfonds.

De aan- en verkoopkosten bij directe beleggingen in beleggingstitels zoals staatsobligaties, rentederivaten en valutaderivaten, maar ook ten aanzien van de discretionaire portefeuilles, bestaan uit kosten van brokers en transactiekosten die deel uitmaken van de spread tussen bied- en laatkoersen.

Beoordeling kosten vermogensbeheer

Onze vermogensbeheerkosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen, waren in 2024 lager dan in 2023. Absoluut gezien waren de kosten in 2024 afgerond € 1,2 miljoen hoger dan in 2023. Wij zijn van mening dat de hoogte van de vermogensbeheer- en transactiekosten verantwoord is en past bij het beleggingsbeleid en de wijze waarop hieraan invulling wordt gegeven.

De evaluatie van de kosten voor vermogensbeheer is het meest zuiver als hierin ook het beoogde rendement, de risicospreiding, de omvang van het belegd vermogen en het behaald rendement worden meegenomen. Onze beleggingsbeginselen vormen het fundament van onze aanpak. Wij hebben bewust voor een passieve beleggingsstijl gekozen. Wij beleggen in zowel beleggingsfondsen als eigen mandaten en streven naar een rendement conform de benchmark. Deze beleggingsstijl biedt de beste mogelijkheid om onze beoogde rendementsdoelstelling te behalen tegen zo gunstig mogelijke voorwaarden. Deze aanpak brengt lagere kosten met zich mee dan bijvoorbeeld een actieve beleggingsstijl waarbij een hoger rendement dan het benchmarkrendement wordt nagestreefd.

Voor de volledigheid presenteren wij hierna aanvullend een uitsplitsing van de kosten per beleggingscategorie.

2024	Beheerkosten	Transactiekosten			Totaal
		Performance- gerelateerde kosten	Transactiekosten exclusief aan- en verkoopkosten	Aan- en verkoopkosten	
<i>Kosten per beleggingscategorie</i>					
Vastgoed	2.125	-	13	360	2.498
Aandelen	677	-15	121	-	783
Alternatieve beleggingen	-	-	-	-	-
Vastrentende waarden	2.902	-	616	11	3.529
Overige beleggingen	-	-	-	-	-
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën exclusief overlay	5.704	-15	750	371	6.810
Kosten overlaybeleggingen	1.587	-	533	-	2.120
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën inclusief overlay	7.291	-15	1.283	371	8.930
<i>Overige vermogensbeheerkosten</i>					
Kosten vermogensbeheer pensioenfondsen en bestuursbureau	1.472				1.472
Kosten fiduciair beheer	1.386				1.386
Bewaarloon	260				260
Advieskosten vermogensbeheer	512				512
Overige kosten	1.003				1.003
Totaal overige vermogensbeheerkosten	4.633				4.633
Totaal kosten vermogensbeheer	11.924				13.563

2023	Beheerkosten	Transactiekosten			Totaal
		Performance- gerelateerde kosten	Transactiekosten exclusief aan- en verkoopkosten	Aan- en verkoopkosten	
<i>Kosten per beleggingscategorie</i>					
Vastgoed	1.855	-	10	-29	1.836
Aandelen	334	-	246	0	580
Alternatieve beleggingen	1.313	368	202	-38	1.845
Vastrentende waarden	1.805	-	253	18	2.076
Overige beleggingen	-	-	-	-	-
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën exclusief overlay	5.307	368	711	-49	6.337
Kosten overlaybeleggingen	1.420	-	434	-	1.854
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën inclusief overlay	6.727	368	1.145	-49	8.191
<i>Overige vermogensbeheerkosten</i>					
Kosten vermogensbeheer pensioenfondsen en bestuursbureau	1.375				1.375
Kosten fiduciair beheer	1.320				1.320
Bewaarloon	220				220
Advieskosten vermogensbeheer	336				336
Overige kosten	957				957
Totaal overige vermogensbeheerkosten	4.208				4.208
Totaal kosten vermogensbeheer	10.935				12.399

3 Vermogensbeheer

Visie op vermogensbeheer

De ALM-basismix bestaat uit verschillende onderdelen. (1) Zakelijke waarden omvat beleggingen waarvan de verwachting is dat deze op lange termijn beter renderen dan de ontwikkeling van de verplichtingen. Deze beleggingen zijn relatief risicovol – zowel op zichzelf als ten opzichte van de verplichtingen. (2) Vastrentende waarden bevatten relatief veilige beleggingen die een deel van het renterisico van de verplichtingen afdekken.

Daarbij gelden de volgende uitgangspunten ('beliefs'):

- De beleggingen sluiten aan bij de verplichtingen en de ambities van het pensioenfonds. De keuze van het strategisch beleggingsbeleid is daarbij de belangrijkste beslissing in het beleggingsproces.
- Er wordt alleen belegd in beleggingscategorieën waarvoor, naar verwachting, een passende risicopremie in verhouding tot het risico (ten opzichte van de verplichtingen) wordt ontvangen.
- Diversificatie over en binnen beleggingscategorieën en risicopremies verbetert het risico en rendementsprofiel van de portefeuille.
- Risicoanalyse en risicobeheersing zijn noodzakelijk voor een beheerste opstelling en uitvoering van het beleggingsbeleid.
- Verantwoord beleggen draagt bij aan verantwoorde, stabiele en goede beleggingsresultaten en geeft tevens uitdrukking aan de maatschappelijke betrokkenheid van het pensioenfonds.
- Het pensioenfonds gelooft dat rente- en valutabewegingen niet te voorspellen zijn. Vanwege het belang dat wordt gehecht aan risicobeheersing worden deze risico's strategisch afgedekt, waarbij de mate van afdekking afhangt van de specifieke eigenschappen van het risico ten aanzien van verplichtingen en dekkingsgraad en de mogelijkheden om de afdekking efficiënt en beheerst uit te voeren.
- Financiële markten zijn in hoge mate efficiënt en daarmee is passief beleggen het uitgangspunt, tenzij markten als inefficiënt betiteld kunnen worden of indien passief beheer niet mogelijk is. Efficiënte financiële markten bieden namelijk geen ruimte om via actieve beleggingskeuzes extra rendement te behalen.
- Als langetermijnbelegger kan het fonds een deel van het vermogen beleggen in producten die niet direct te verkopen zijn, maar daardoor wel extra rendement opleveren.
- Het pensioenfonds belegt in producten die het zelf begrijpt en kan uitleggen.
- Individuele beleggingscategorieën moeten voldoende omvang hebben om een materiële bijdrage te kunnen leveren aan de portefeuille en om de toename van complexiteit van de portefeuille te kunnen verantwoorden.
- Kostenbewustzijn is essentieel bij het inrichten van een beleggingsportefeuille. Verwachte opbrengsten zijn onzeker, maar kosten merendeels niet.

Wij hebben een voorkeur voor fysieke beleggingen. Derivaten worden ingezet indien deze bijdragen aan het beperken van risico's (met name rente-, valuta- en liquiditeitsrisico's) voor het fonds of indien het gebruik van derivaten onvermijdelijk is voor efficiënt portefeuillebeheer.

Verantwoord beleggen

Wij geloven dat verantwoord beleggen bijdraagt aan verantwoorde, stabiele en goede beleggingsresultaten en geven daarmee tevens uitdrukking aan onze maatschappelijke betrokkenheid. Daartoe wordt in het beleggingsbeleid rekening gehouden met milieu-, sociale en governancefactoren. Dit betreft het integreren van deze factoren in de beleggingsbeslissingen, in dialoog gaan met ondernemingen teneinde gedragsverandering te bewerkstelligen, het uitsluiten van beleggingen die niet aan de eisen voldoen en het kunnen aanhouden van specifiek op deze factoren gerichte beleggingen. Uitvoering vindt plaats binnen de uitvoeringsorganisatie en binnen de fondsen waarin we beleggen. De consequenties daarvan zijn zichtbaar in de inrichting van

de portefeuille en deze worden door ons gemonitord. In de paragraaf Maatschappelijk verantwoord beleggen is een uitgebreidere toelichting opgenomen ten aanzien van de beleidsontwikkeling en resultaten ten aanzien van MVB.

Terugblik beleggingsjaar: Een beleggingsjaar tussen groei en hoogtevrees

Economische ontwikkelingen

De economische groei was in 2024 sterker dan verwacht. Ter illustratie: de consensus over de groeiverwachting voor de wereldeconomie in 2024 werd gedurende het jaar bijgesteld van 2,6% naar 3,05%. De inkoopmanagersindex, een herstellend consumentenvertrouwen en arbeidsmarkt-data schetsten veelal een positief beeld, met name in de VS. Recessievrees verdween naar de achtergrond. In de VS werd het groeioptimisme nog gevoed door de verkiezingsoverwinning van Trump, wegens zijn plannen voor lagere belastingen en deregulering. In de eurozone daarentegen was eind 2024 sprake van toenemend groeipessimisme. De maak-industrie verkeerde in zwaar weer, met name in Duitsland. Ook de dreiging van importtarieven door Trump speelde mee. De economische ontwikkelingen in China waren gemengd het afgelopen jaar. Enerzijds maakten zowel de Chinese centrale bank als de Chinese overheid forse stimuleringsmaatregelen bekend in september 2024, wat tot tijdelijk optimisme leidde. Anderzijds kampt de Chinese economie nog steeds met grote problemen in de vastgoedsector, een historisch laag consumentenvertrouwen en deflationaire krachten.

De inflatie daalde in ontwikkelde markten, maar minder dan gehoopt. Met name de kerninflatie bleef hoger dan gewenst. De 'headline' inflatie in de eurozone daalde op jaarbasis van 2,9% in december 2023 tot een tijdelijk dieptepunt van 1,7% in september 2024, om vervolgens weer iets op te lopen tot 2,4% in december 2024. De inflatoire druk valt met name toe te schrijven aan de dienstensector. Dat geldt zowel voor de VS als voor de eurozone. In de VS daalde de inflatie per saldo van 3,4% in december 2023 op jaarbasis tot 2,9% in december 2024.

Centrale banken zijn gestart met een verruimingscyclus. Zowel de Federal Reserve (Fed) als de ECB hebben in 2024 de rente met 1%-punt verlaagd. Dat was overigens, met name ten aanzien van de Fed, minder dan de markt had gehoopt. De verklaring is dat de economie in de VS het beter deed dan verwacht en de inflatie minder daalde dan gehoopt, waardoor de Fed zijn inflatieramingen heeft verhoogd. De Japanse centrale bank zwom tegen de stroom in en verhoogde de rente.

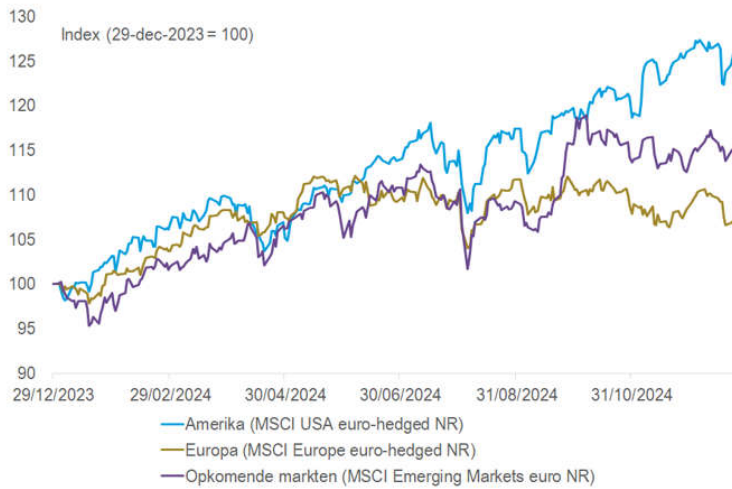
Financiële markten

Nagenoeg alle publiek verhandelde beleggingscategorieën rendeerden positief, met aandelen ontwikkelde markten aan kop (19,9%, euro hedged), gevolgd door aandelen opkomende markten en catastrofe-obligaties. Euro-staatsobligaties uit kernlanden bleven achter met een rendement van circa nul. Ook vermeldenswaardig zijn de verdubbeling van de Bitcoin-koers en het bereiken van nieuwe records door de goudprijs.

Aandelen ontwikkelde markten leken ongevoelig voor negatief nieuws het afgelopen jaar. Of er nu sprake was van stijgende rentes zoals in de eerste maanden, of geopolitieke risico's zoals de escalatie in het Midden-Oosten, of een haperende inflatiedaling in de tweede helft van het jaar, bijna elke maand bereikte de MSCI World Index nieuwe 'all-time highs'. Voornaamste verklaringen waren de beter dan verwachte economische data in de VS, AI-optimisme en forse koersstijgingen in de IT-sector. De verkiezingsoverwinning door Trump in september 2024 gaf een extra impuls aan de aandelenmarkten, doordat beleggers zijn plannen voor belastingverlaging en deregulering als positief beoordeelden.

Aandelen opkomende markten presteerden minder goed. Verklaringen zijn onder andere de kwakkelende Chinese economie, de depreciatie van de valuta van opkomende markten en de plannen van Trump om importtarieven in te voeren.

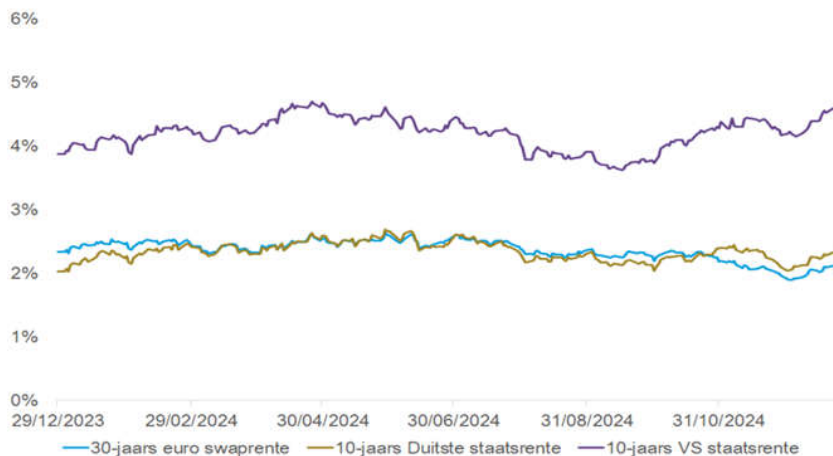
Aandelenmarkten (cumulatief rendement in euro's)

Bron: Columbia Threadneedle, Bloomberg, 31 december 2024

Terwijl de lange rente in de VS in 2024 per saldo is gestegen, zijn kapitaalmarktrentes in de eurozone per saldo gedaald, met name in de tweede helft van het jaar. Dat was het gevolg van een negatief economisch momentum en monetaire verruiming. De 30-jaarseuroswaprente nam in 2024 met 18 bps af tot 2,16%. Dat is gedreven door een daling van de 30-jaarseuro-inflatieswapcomponent (met -24 bps tot 2,21%). De 30-jaars-reële-swaprentecomponent steeg daarentegen met enkele basispunten (met 5 bps tot -0,05%)

Renteontwikkeling

Bron: Columbia Threadneedle, Bloomberg, 31 december 2024

Belangrijke thema's en ontwikkelingen in 2024 waren onder andere: geopolitiek (escalatie Midden-Oosten, aanhoudende oorlog Oekraïne, spanning VS-China), het feit dat meer dan de helft van de wereldbevolking naar de stembus ging, de verkiezingsoverwinning door Trump, de tijdelijke crash van de Japanse aandelenbeurs in augustus 2024, de aankondiging van stimuleringsmaatregelen in China, en de opmars van AI.

De totale beleggingsportefeuille behaalde een rendement van 11,4%. Dit werd gedreven door een rendement van 17,8% in de returnportefeuille en een rendement van 4,1% in de matchingportefeuille. Het vermogen van het fonds was per ultimo december

2024 €5 miljard. De beleidsdekkingsgraad daalde van 125,6% naar 123,0%. De actuele dekkingsgraad steeg van 117,8% naar 122,9%. De belangrijkste factor voor de stijging van de actuele dekkingsgraad was de per saldo gestegen aandelenmarkten.

Gevoerde beleid

Het in 2024 gevoerde beleggingsbeleid van het fonds is vastgelegd in het beleggingsplan en de beleggingsrichtlijnen. De investment beliefs zijn een belangrijke leidraad geweest bij de totstandkoming van het strategische beleggingsbeleid op basis van de ALM-studie die in 2023 is verricht. Hieronder is het strategisch beleggingsbeleid weergegeven:

Zakelijke waarden	45%
Vastrentende waarden	55%

Onder vastrentende waarden vallen de relatief veilige categorieën staatsobligaties, hypotheek en bedrijfsobligaties maar ook meer risicovolle hoogrentende obligaties in de categorie emerging market debt, highyield-obligaties en catastrofe-obligaties. Deze laatste beleggingscategorie is in het tweede kwartaal van het jaar toegevoegd aan de beleggingsportefeuille. Onder zakelijke waarden vallen de aandelenbeleggingen en het vastgoed. We hebben per 1 januari 2024 de beleggingen in de categorie infrastructuur verkocht. Dit was het gevolg van een eerder genomen besluit om deze categorie af te bouwen, vanwege de relatief hoge kosten en hoge mate van complexiteit.

We hebben in de loop van 2024 de afdekking van het renterisico verhoogd van 55,8% naar 70% (op marktbasis). Dit is doorgevoerd teneinde de volatiliteit van de dekkingsgraad te verlagen tot aan de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Voor de indeling van de portefeuille wordt een onderverdeling in een matching- en een returnportefeuille gehanteerd. Daarbij vallen de relatief veilige vastrentende waarden in de matchingportefeuille en de hoogrentende vastrentende waarden en zakelijke waarden in de returnportefeuille. Alle beleggingen hebben het doel de verplichtingen te betalen. Het doel van de matchingportefeuille is daarbij het verminderen van het renterisico en het doel van de returnportefeuille is het genereren van extra rendement voor herstel, indexatie en het betaalbaar houden van de regeling.

De behaalde rendementen

Het totale rendement kwam uit op 11,58%. Dit was als volgt opgebouwd:

	portefeuille	benchmark	verschil
Returnportefeuille (inclusief valuta-afdekking)	17,89%	18,13%	-0,24%
Aandelen	30,92%	31,18%	-0,26%
Hoogrentende obligaties	12,96%	13,83%	-0,87%
Obligaties opkomende markten	3,87%	4,14%	-0,27%
Vastgoed Achmea Real Estate	8,88%	10,00%	-1,12%
Vastgoed Bouwinvest	11,10%	11,70%	-0,60%
Catastrofe-obligaties	8,95%	8,12%	0,83%
Stadsherstel	-0,67%	-0,67%	0,00%
Cash	3,73%	3,73%	0,00%
Matchportefeuille (inclusief renteafdekking)	4,57%	4,43%	0,14%
Staatsobligaties, liquiditeiten en swaps	4,48%	4,48%	0,00%
Bedrijfsobligaties	4,48%	4,76%	-0,28%
Hypotheek particulier	5,11%	4,45%	0,66%
Totaal	11,58%	11,63%	-0,05%

Evaluatie beleggingsportefeuille

Zoals in de tabel hierboven te zien is, was 2024 een gunstig jaar voor de beleggingsportefeuille. Zowel de returnportefeuille als de matchingportefeuille lieten positieve resultaten zien. Het rendement van de returnportefeuille kwam uit op 17,8%. Binnen de returnportefeuille rendeerden de aandelen het beste met een rendement van 30,9%. De hoogrentende obligaties (high yield en emerging market debt) presteerden eveneens goed met een gezamenlijk rendement van 7,3%. Het primaire doel van de matchingportefeuille is het gedeeltelijk afdekken van het renterisico van het pensioenfonds. In de matchingportefeuille was het rendement op staatsleningen, bedrijfsobligaties en hypotheek positief als gevolg van de gedaalde rente in combinatie met inkomstenrendement.

De performance van de vermogensbeheerders wordt beoordeeld ten opzichte van de benchmark, gebaseerd op het gemiddelde marktrendement. De portefeuille wordt overwegend passief belegd en derhalve is het rendement van de portefeuille nagenoeg gelijk aan de benchmark. De staatsobligaties, liquiditeiten en swaps worden tezamen gebruikt om het renterisico ten opzichte van de technische voorziening deels te matchen. Omdat er geen beleid is om een hoger rendement te behalen dan het rendement van de technische voorziening, te zien als de procentuele waardeverandering vanwege veranderingen in de rente, wordt hier het benchmarkrendement gelijk gesteld aan het gerealiseerde rendement. De effectiviteit van de rentehedge wordt uiteraard wel gemeten en gerapporteerd.

Z-score

De z-score is een maatstaf die de mate aangeeft waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de normportefeuille. Daaraan gekoppeld is er ook een performancetoets. Dit is een middeling van de z-score over 5 jaar. Wanneer de performancetoets een waarde laat zien lager dan -1,28, dan vervalt de verplichtstelling voor het pensioenfonds. Over 2024 was de performancetoets gelijk aan 0,14. De performancetoets bevond zich dus ruim boven de minimumnorm. De z-score was 0,00.

3.1 Verantwoord beleggen

Wij geloven dat verantwoord beleggen bijdraagt aan verantwoorde, stabiele en goede beleggingsresultaten en geven daarmee tevens uitdrukking aan onze maatschappelijke betrokkenheid. In 2023 heeft PFAB een deelnemersonderzoek verricht met betrekking tot de voorkeuren rondom MVB. Uit het onderzoek kwam naar voren dat onze deelnemers het belangrijk vinden dat het pensioenfonds rekening houdt met ESG-factoren. Ook bleek dat sprake is van een goede overeenstemming tussen de thema's die het pensioenfonds reeds in het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid had opgenomen en de uitkomsten van het deelnemersonderzoek.

Wij zijn ervan overtuigd dat verantwoord beleggen bijdraagt aan een goed pensioen, omdat het helpt een goed rendement te behalen en de financiële risico's op de lange termijn vermindert. Ook zien we het als onze maatschappelijke verantwoordelijkheid om bij te dragen aan een leefbare wereld en een duurzame toekomst.

Terugblik

2024 was evenals 2023 een uitdagend jaar voor verantwoord beleggen. De groeiende oppositie in de VS – zowel politiek als in de publieke opinie – tegen verantwoord beleggen nam verder toe, met als hoogtepunt de verkiezing van Trump tot president van de VS, mede op basis van beloftes om duurzaamheidskwesties te bevechten.

Het sentiment tegen verantwoord beleggen kreeg ook voet aan de grond in Nederland, waar de Tweede Kamer in de zomer een motie aannam waarin wordt gesteld dat pensioenfondsen zich uitsluitend moeten richten op rendement, en zich niet moeten laten leiden door ideële uitgangspunten.

Tegelijkertijd zijn inzicht in milieu-, sociale en governancefactoren (ESG) meer dan ooit essentieel voor risicobeoordelingen en risicobeheersing. En niet alleen omdat de toezichthouder dat belangrijk vindt. De risico's zijn echt en steeds duidelijker. Neem

klimaatverandering: in 2024 werd voor het eerst gemeten dat de wereldwijde temperatuur 1,5 graden hoger was dan voor de industriële revolutie. Beperking van de wereldwijde temperatuurstijging tot 1,5 graden is het streven van het akkoord van Parijs om de meest ernstigste klimaatschade te kunnen beperken. De tijdelijke overschrijding van die grens betekent overigens niet dat het streven helemaal uit beeld is. Daarvoor is een langdurigere overschrijding noodzakelijk. Extreme weersomstandigheden zorgden voor wereldwijde disruptie van landbouwproductie, met sterke prijsstijgingen van diverse grondstoffen, van cacao tot sinaasappelsap.

Op sociaal gebied blijven mensenrechten in de toeleveringsketen belangrijk en zullen we ons blijven richten op het bevorderen van een meer systematische aanpak voor het identificeren en beheersen van risico's door bedrijven. Menselijk kapitaal is een belangrijk bedrijfsmiddel, waarmee zorgvuldig moet worden omgesprongen. Niet alleen basisrechten van arbeid bij toeleveranciers, maar ook het optimaliseren van immateriële activa die voor een groot deel worden gevormd door ervaring, kennis en kunde van professionals en management van bedrijven, met name in sectoren als biotechnologie, software, communicatie en gezondheidszorg.

Tot slot blijft corporate governance van fundamenteel belang voor goed geleide ondernemingen en effectief risicotoezicht. Diversiteit van de raad van bestuur is daarbij cruciaal en we blijven dan ook aansturen op een passende mix van vaardigheden, achtergronden en expertise.

Engagement, stemmen, uitsluitingen in 2024

Het engagementprogramma speelt een belangrijke rol in de uitwerking van ons streven naar langetermijnwaardecreatie. Dit doen we door ondernemingen aan te moedigen om in situaties waar duurzaamheidsproblemen zijn gesignaleerd, verbeteringen door te voeren in beleid, gedrag en toezicht. Het is een belangrijk instrument waarmee ESG-due diligence wordt vormgegeven: identificatie, beoordeling en mitigatie van duurzaamheidsrisico's voor de maatschappij en het milieu in de portefeuille én van duurzaamheidsrisico's die mogelijk een materiële impact hebben op de beleggingsportefeuille. Identificatie en beoordeling van materiële daadwerkelijke en potentiële negatieve impacts is het startpunt van het engagementprogramma waarmee Columbia Threadneedle Investments namens PFAB invulling geeft aan het mitigatieproces. Mitigatie vindt plaats binnen vier werkstromen van het engagementprogramma:

Ondernemingen met prioriteit

Het programma met prioriteitsbedrijven richt zich op potentiële negatieve impact en strategische ESG-risico's. Jaarlijks worden ondernemingen geselecteerd die als risicovol worden beoordeeld en die een groot gewicht hebben in de portefeuille. Startpunt daarbij is een beoordeling van prestaties van ondernemingen op belangrijke duurzaamheidsthema's zoals CO₂-uitstoot, arbeidsomstandigheden en corruptie. Daarnaast richt de analyse zich op kernpunten van corporate governance, zoals onafhankelijkheid van bestuur en belangen van minderheidsaandeelhouders. Vervolgens worden de prestaties en strategie van ondernemingen kwalitatief beoordeeld, onder andere op basis van engagementervaring uit het verleden. Daarbij wordt beoordeeld of engagement succesvol kan zijn en of engagement de juiste mitigatiestrategie is. Met de geselecteerde ondernemingen wordt een intensieve dialoog gevoerd op strategisch niveau.

Thematisch engagement

Naast ESG-risico's op het niveau van ondernemingen, worden ieder jaar ESG-thema's, trends en risico's geïdentificeerd die van invloed zijn op groepen ondernemingen, bijvoorbeeld binnen sectoren of regio's. Deze thema's worden uitgewerkt in projecten die ter stemming worden voorgelegd aan klanten van Columbia Threadneedle Investments. Ook dit jaar heeft PFAB zijn stem gebruikt om invloed uit te oefenen op de projectkeuze. In 2024 zijn tien engagementprojecten uitgevoerd, verdeeld over zes hoofdthema's: klimaatverandering, milieuzorg, arbeidsomstandigheden, mensenrechten, gezondheid en corporate governance.

Klimaatverandering: uitfasen van kolen 2.0

Nu veel elektriciteitsbedrijven in de VS en de EU duidelijke strategieën hebben voor de afbouw van kolen door middel van ontmanteling, heeft het engagement-team van Columbia Threadneedle Investments zich in 2024 gericht op bedrijven die hun kolengestookte eenheden willen moderniseren of ombouwen en op bedrijven die ze willen verkopen (voornamelijk bedrijven in Azië). Doel was om de technische en economische haalbaarheid te beoordelen van enkele van de voorgestelde technologieën, bijvoorbeeld het afvangen en opslaan of gebruiken van CO₂ of bijstook met ammoniak. Voor degenen die willen overschakelen op biomassa, wordt in gesprek gegaan over hun beleid voor duurzame herkomst. Voor degenen die hun kolenactiva willen verkopen, is geprobeerd inzicht te krijgen in hun verantwoorde aanpak van het afbouwtraject. Het engagement-team van Columbia Threadneedle Investments is zich blijven richten op sociale gevolgen van de uitfasering van steenkool. Daarnaast is meer inzicht verkregen in de manier waarop bedrijven omgaan met fysieke klimaatrisico's, zoals hittegolven en droogte, die in veel landen de bezorgdheid over de energiezekerheid hebben vergroot.

Dit project heeft het belang aangetoond van transparantie over trajecten van geleidelijke afbouw van gebruik van kolen in elektriciteitscentrales. Dit omvat ook informatieverschaffing over de plannen voor het einde van de levensduur van afzonderlijke activa. Dit project is afgerond in 2024, maar we zullen ondernemingen hierop blijven aanspreken binnen ons bredere engagementprogramma. We moedigen ondernemingen ook in het bijzonder aan om beleid te ontwikkelen voor duurzame inkoop van biomassa.

Milieuzorg: ontbossing

Ontbossing is een belangrijke oorzaak van de dubbele crisis van biodiversiteitsverlies en klimaatverandering. De vernietiging en versnippering van bossen is de grootste oorzaak van het uitsterven van soorten over de hele wereld. Ontbossing en aantasting van bossen dragen bij aan 15% van de kooldioxide-uitstoot veroorzaakt door menselijke activiteit. Dit heeft voornamelijk te maken met de productie van grondstoffen zoals palmolie, soja, rundveeproducten, hout, cacao, koffie en rubber.

In 2024 heeft het engagement-team van Columbia Threadneedle Investments zich gericht op de mate waarin bedrijven klaar zijn voor de EU-ontbossingsverordening (EUDR), met name rond de vereisten voor traceerbaarheid en geolocatie, die voor sommige bedrijven een bijzondere uitdaging vormen. Er is daarbij ook doorgegaan met de ontwikkeling van een op de uitgevende instelling gerichte benadering naar een meer systematische engagementbenadering, waarbij wordt samengewerkt met verschillende bedrijven binnen de toeleveringsketen, financiers en regelgevers. Via het engagement-team van Columbia Threadneedle Investments zijn we actief geweest binnen het Investor Policy Dialogue on Deforestation (IPDD), Investor Working Group for a Deforestation-Free Automotive Industry and Nature Action 100.

In 2024 is dit project afgerond. Onderzoek naar – en betrokkenheid bij – ontbossing wordt opgenomen in het bredere engagementprogramma van Columbia Threadneedle Investments, aangezien ontbossing en de invloed ervan op milieufactoren belangrijk is voor diverse sectoren. Er wordt blijvend toegezien op de naleving van regelgeving waarbij actief samengewerkt wordt met beleidsmakers en initiatieven waar dat nuttig is.

Milieuzorg: emissies en plastic afval door de chemische industrie

Chemische bedrijven hebben een grote impact op het milieu en dragen in grote mate bij aan de uitstoot van broeikasgassen. Het energieverbruik van de chemische industrie is het hoogste van alle industriële sectoren; haar activiteiten veroorzaken een

aanzienlijke stroom van vervuilende stoffen in het lokale milieu, de lucht en de waterwegen; en veel producten uit de chemische sector – zoals kunststoffen en meststoffen – veroorzaken ook ernstige schade aan het milieu. Het doel van dit project was om over een periode van drie jaar de twintig grootste chemiebedrijven (gemeten naar marktkapitalisatie) aan te spreken en ons te richten op de volgende doelstellingen in het streven naar een duurzame transitie binnen de chemiesector: 1) verminderen van de uitstoot van broeikasgassen; 2) minimaliseren van schadelijke effecten op lokale gemeenschappen; 3) verminderen van plastic afval. In 2024 kwamen ook bredere milieuthema's zoals toxiciteit en biodiversiteit aan bod.

De reacties op het engagement in dit project via het engagement-team van Columbia Threadneedle Investments waren over het algemeen positief. De chemische sector werkt hard aan het beheersen van zijn emissies. We zagen dat veel bedrijven te maken hadden met grote structurele veranderingen, waaronder nieuw management en fusies, maar dit weerhield ze er niet van om hun ambities waar te maken.

Na drie jaar wordt dit project opgenomen in het bredere engagementprogramma van Columbia Threadneedle Investment. We streven ernaar om bedrijven te blijven monitoren op hun vooruitgang bij het behalen van de emissiereductiedoelstellingen en om extra transparantie te stimuleren.

Mensenrechten: diversiteit in klinisch onderzoek

De covid-19-pandemie benadrukte de noodzaak om vaccinatiegebruik in etnische minderheden en ondervertegenwoordigde gemeenschappen te verzekeren door vertrouwen op te bouwen via volledig representatieve klinische onderzoeken. Er is steeds meer onderzoek dat erkent dat er een gedifferentieerde respons kan zijn op behandelingen bij diverse bevolkingsgroepen. In 2024 heeft Columbia Threadneedle Investments voortgebouwd op de bevindingen van 2023 met betrekking tot de vijf belangrijkste elementen van een effectieve strategie voor diversiteit in klinische proeven (beleid, governance, doelen, stakeholderdialog en het aanpakken van systemische uitdagingen). Om de veranderende regelgeving en toenemende commerciële risico's voor te blijven, worden bedrijven aangemoedigd om optimaal gebruik te maken van best practices en samenwerkingsverbanden in de sector om diversiteit in klinische proeven te beoordelen en te verbeteren.

Dit project heeft in 2024 het einde van de geplande looptijd bereikt. De lessen en de ontwikkeling van de vijf belangrijke elementen van een strategie voor diversiteit in klinische proeven worden door Columbia Threadneedle Investment meegenomen en waar relevant geïmplementeerd in het bredere engagementprogramma. We hebben gemerkt dat de sector zich steeds meer bewust wordt van het belang van diversiteit in klinische proeven. Waar bedrijven tegen praktische obstakels aanlopen bij het implementeren van meer diverse klinische onderzoeken, geloven wij dat het delen van best practices uit de sector in engagementgesprekken nuttig kan zijn.

Verantwoorde kunstmatige intelligentie

Kunstmatige intelligentie (AI) heeft zonder twijfel een transformatie teweeggebracht in de maatschappij en er zijn geen tekenen dat het langzamer zal gaan. Er wordt verwacht dat generatieve AI alleen al 2,6 tot 4,4 biljoen dollar per jaar kan toevoegen aan de wereldeconomie door versnelde innovatie en productiviteit te ondersteunen. De toename van AI-gebruik heeft geleid tot nieuwe risico's bijvoorbeeld op het gebied van mensenrechten, vooroordelen en discriminatie. Daarom denken we dat bedrijven die laten zien dat ze ethische normen handhaven, de sleutel zijn tot het behoud van vertrouwen en uiteindelijk grootschalige toepassing. Met dit project dat voor ons wordt uitgevoerd door Columbia Threadneedle Investments willen we inzicht krijgen in de manier waarop de sector AI benadert, hoe best practices eruitzien en bedrijven aanmoedigen om zich publiekelijk te verbinden aan verantwoordelijke AI-principes en deze toe te passen in hun activiteiten.

Governance: verbeteren van diversiteit van bestuur in Azië

Dit project heeft zich ook dit jaar gericht op de grootste bedrijven in Azië die nog steeds een volledig mannelijke raad van bestuur hebben. Nadat er in 2023 door Columbia Threadneedle Investments 26 ondernemingen in het project over dit onderwerp zijn aangesproken, zagen we dat 15 ondernemingen in 2023 een vrouwelijke bestuurder aan hun volledig mannelijke raad toevoegden

en nog eens vijf ondernemingen in de eerste helft van 2024. Hoewel regelgevende instanties in Maleisië, India, Taiwan en Hongkong druk hebben uitgeoefend om bestuurskamers die alleen uit mannen bestaan te elimineren, geloven wij dat er nog steeds ruimte is voor verbetering in een sneller tempo.

Reactief engagementprogramma

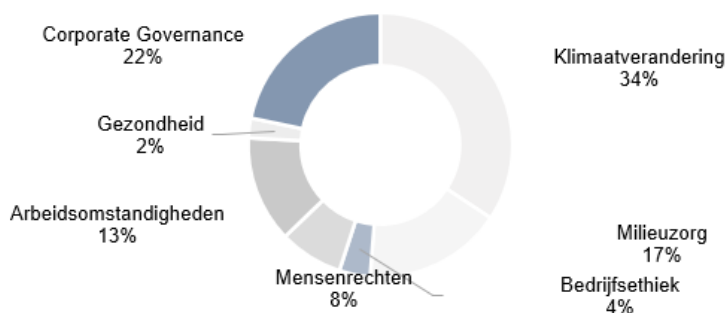
Dit programma richt zich op het mitigeren van daadwerkelijke negatieve impacts van ondernemingen op maatschappij en milieu. Ieder kwartaal worden schendingen van de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de Global Compact van de Verenigde Naties door ondernemingen in de portefeuille beoordeeld door Columbia Threadneedle Investments, mede op basis van onderzoek door gespecialiseerde dataleveranciers. Daarbij wordt geprioriteerd naar ernst van de schending (die wordt bepaald door heftigheid, schaal en onomkeerbaarheid van de impact) en de reactie van de onderneming op de schending. Engagement met geselecteerde ondernemingen richt zich op het beëindigen van de schending, aanpak van de negatieve effecten door herstel en/of verhaal en het voorkomen van schade in de toekomst.

Specifieke strategie: net zero

Binnen het klimaatprogramma is in 2024 wederom ingezet op 'net zero'-toezeggingen van bedrijven en het ontwikkelen van strategieën om uiterlijk in 2050 klimaatneutraal te worden. Van bedrijven wordt verwacht dat zij tussendoelen formuleren voor het verminderen van hun CO₂-emissies die voldoende ambitieus zijn. Ook wordt daarbij aangedrongen op het ontwikkelen van een concrete strategie, op het lobbyen voor passend klimaatbeleid en op het ontwikkelen van de juiste governancestructuur. Het doel van dit langlopende strategische programma is bijdragen aan de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs en invulling geven aan toezeggingen om als belegger klimaatneutraal te worden. Met name bedrijven in de mijnbouw en de nutssector zijn aangesproken.

Engagement in cijfers

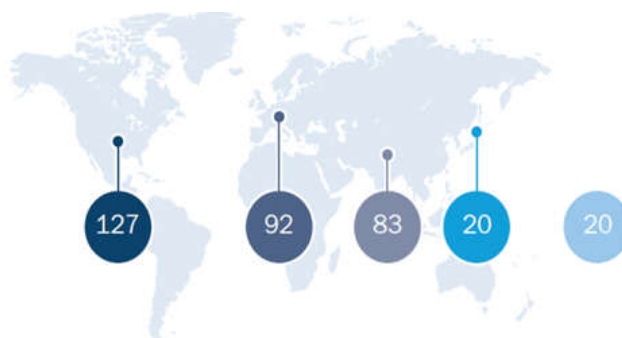
In 2024 zijn door Columbia Threadneedle Investments meer dan 940 engagement-activiteiten uitgevoerd bij een veelheid aan ondernemingen wereldwijd over de volgende onderwerpen:

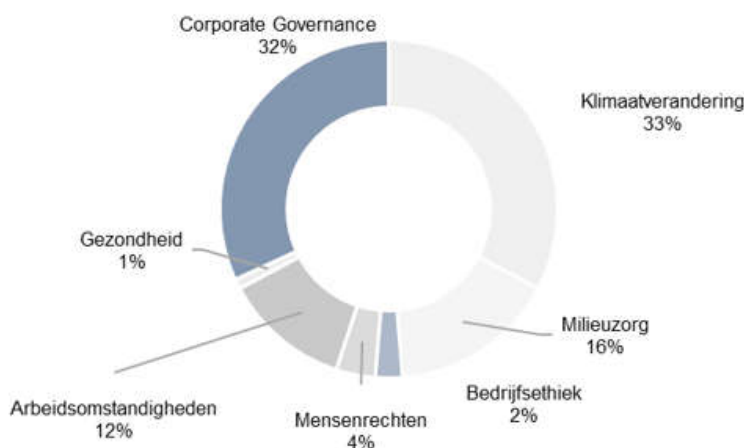
In de volgende landen:

Engagement naar regio**

- Noord Amerika
- Europa
- Azië (ex Japan)
- Japan
- Overig

Engagement heeft in 2024 105 keer aantoonbaar resultaat opgeleverd op de volgende onderwerpen:

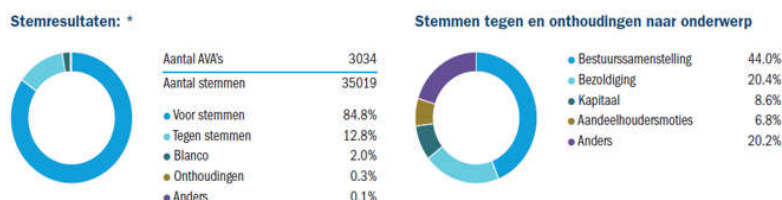
Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Wij zien stemmen als een belangrijk onderdeel van actief aandeelhouderschap. Via Columbia Threadneedle Investments zoeken we voor en na het stemmen contact met ondernemingen. Daarbij worden de verwachtingen uitgesproken, wordt gevraagd om commentaar en wordt eventueel toegelicht waarom tegen de directievoorstellen is gestemd. De verwachtingen van de ondernemingen waarin wordt belegd en de uitvoering van het stembeleid, vloeien voort uit de Nederlandse Corporate Governance Code en de OESO en ICGN (International Corporate Governance Network)-principes van goed ondernemingsbestuur.

Voor het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen onderschrijven wij de corporategovernancerichtlijnen, waarin rekening wordt gehouden met duurzaamheid op het gebied van milieu en sociale factoren, mede gebaseerd op de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de VN-mensenrechten-richtlijn. Door middel van stemmen op afstand (proxy voting) zijn wij in staat wereldwijd van ons stemrecht gebruik te maken.

Wereldwijd zagen we dat de steun voor bestuurdersbenoeming toenam, maar ook het activisme van aandeelhouders, met name in de VS en Azië. Dat activisme richtte zich wel minder op sociale en milieukwesties. We zagen ook een toename van zogenaamde anti-ESG-aandeelhoudersvoorstellen. De steun voor deze voorstellen nam echter verder af. Ook wij hebben via Columbia Threadneedle Investments deze voorstellen niet gesteund.

In totaal is voor ons bij 3.034 aandeelhoudersvergaderingen gestemd op 35.019 agendapunten. Bij 12,9% van alle agendapunten is tegen het advies van het bestuur gestemd. Vooral op het punt van beloning en bestuursbenoeming werd relatief vaak tegengestemd.

In 2024 hebben wij via het stembeleid ondernemingen actief aangespoord bij te dragen aan verlaging van de wereldwijde uitstoot van CO₂. Niet alleen door aandeelhoudersvoorstellen die hierom vroegen te steunen, maar ook door tegen voorstellen

van het bestuur te stemmen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan herbenoemingen bij bedrijven die door de stemuitvoerder als klimaatachterblijver werden beoordeeld in hoogrisico-sectoren, zoals energie, mijnbouw en transport.

Stemvoorbeelden

BYD (China) – SDG 8

We hebben via Columbia Threadneedle Investments tegen goedkeuring van het bestuursverslag gestemd, omdat we onvoldoende bewijs zagen van effectief risicomanagement op het gebied van mensenrechten in de bedrijfsvoering en de toeleveringsketen. BYD loopt een hoog risico op gedwongen arbeid in zijn toeleveringsketen (die zich concentreert in China). Het bedrijf heeft geen adequate risicobeperkende maatregelen getroffen ten aanzien van de blootstelling aan een grotere regelgevende controle en reputatieschade. BYD loopt in dit opzicht ook aanzienlijk achter op zijn concurrenten.

Amazon.com (US)

In 2024 werden maar liefst 14 aandeelhoudersresoluties over ESG-onderwerpen geagendeerd bij de AVA: van scope 3-emissies en plasticgebruik tot vakbondsvrijheid en veilige arbeidsomstandigheden. Voorafgaand aan de AVA heeft het engagement-team van Columbia Threadneedle Investments een gesprek gehad met de onderneming over de verschillende aandeelhoudersvoorstellen op de agenda. In dit gesprek is aangedrongen op meer ruimte voor vakbondsvrijheid maar kreeg het engagement-team onvoldoende vertrouwen in de koers van Amazon op dat gebied. Het engagement-team van Columbia Threadneedle Investments heeft dan ook de voorstellen over vakbondsvrijheid en veiligheid en gezondheid op het werk gesteund. Deze kregen echter geen meerderheid van stemmen. Deze onderwerpen blijven dan ook aandachtspunten van engagement. Gegeven aanhoudende zorgen over gebrekkige dataveiligheid vinden we dat aandeelhouders baat hebben bij onafhankelijke validatie van rapportages hierover. Het aandeelhoudersvoorstel dat daar om vraagt, is uit hoofde van ons gesteund. Ook heeft het engagement-team van Columbia Threadneedle Investments gevraagd om aanvullende informatie over hoe Amazon klanten van de gezichtsherkeningssoftware screent. Het voorstel dat daar om vraagt, is door Columbia Threadneedle Investments gesteund. Ten aanzien van plasticgebruik komt naar voren dat Amazon de rapportages aanzienlijk heeft verbeterd en het engagement-team van Columbia Threadneedle Investments heeft het voorstel dat om een verbetering hiervan vraagt dan ook niet gesteund.

Shell (UK)

Op de agenda van de aandeelhoudersvergadering van Shell stonden twee klimaatgerelateerde voorstellen: een voorstel van het management over het eigen klimaatplan en een voorstel van Follow This dat vroeg om CO₂-reductiedoelen voor alle uitstoot (inclusief de uitstoot van het gebruik van de olie en gasproducten). Op beide voorstellen heeft het engagement-team van Columbia Threadneedle Investments zich uit hoofde van ons fonds onthouden van stemmen. Met de vanuit ons fonds uitgebrachte stem op het managementvoorstel wordt de vooruitgang die tot nu toe is geboekt en de verbeteringen die zijn aangebracht in de openbaarmakingen rond de toekomstige productmix, erkend. Er zijn echter specifieke gebieden voor verbetering geïdentificeerd waarop we via engagement blijven aandringen, waaronder absolute emissiedoelstellingen voor gas en meer duidelijkheid over de plannen voor duurzame energie. Tegelijkertijd is ook het voorstel van Follow This niet gesteund. Met onze stem willen we duidelijk maken dat Shell verdere verbetering moet laten zien, maar dat de gevraagde verandering van het voorstel van Follow This te verstrekkend is.

Uitsluiten van beleggingen

Naast de wettelijke uitsluitingen belegt PFAB niet in een aantal productgroepen die niet bij PFAB passen, namelijk:

- Controversiële wapens
- Tabak
- Mijnbouw van thermische kolen & teerzanden

In het kader van de OESO-richtlijnen zijn er ook minimumeisen als het gaat om het gedrag van de onderliggende ondernemingen. Zeer ernstige schenders van de OESO-richtlijnen horen niet thuis in de portefeuille van PFAB en worden door de vermogensbeheerders uitgesloten. Ook wanneer actief aandeelhouderschap door middel van engagement / stemmen

niet tot gewenste gedragsverandering leidt, zullen wij met de beheerders in overleg gaan om over te gaan tot uitsluiting. De ondernemingen die zijn uitgesloten staan op de website van PFAB.

Vooruitblik 2025

Het beperken van klimaatverandering en het beschermen van biodiversiteit blijven ook in 2025 prioriteiten. Naast deze belangrijke milieukwesties zal de nadruk liggen bij materiële mensenrechtenkwesties en diversiteit van besturen.

De energietransitie blijft een belangrijk onderwerp in 2025, met voortdurende geopolitieke dynamiek rond kritieke mineralen. Innovatieve samenwerking en ketenintegratie zullen nog belangrijker worden. Ook de ontwikkeling van het energienet vraagt om aandacht, zowel op het vlak van bescherming tegen de gevolgen van klimaatveranderingen als het faciliteren van grotere vraag en aanbod. De sterke groei van datacenters speelt daarbij een belangrijke rol. Waterschaarste en energieaanbod zijn beperkende factoren voor verdere groei van IT.

Binnen de sociale poot blijft controle op de keten een belangrijk onderwerp. Daarnaast zal de focus van engagement liggen op gezondheid als mensenrecht, met speciale aandacht voor voeding, demografie en technologie.

We verwachten dat engagement in de VS zal worden bemoeilijkt, als gevolg van de richtlijn die de SEC (Amerikaanse toezichthouder van de verschillende effectenbeurzen) begin 2025 heeft gepubliceerd. Hierin worden beleggers verplicht formeel te rapporteren over engagementgesprekken over governance, milieu, sociale of politieke onderwerpen. We zullen zoeken naar manieren om deze onderwerpen toch te agenderen in ons engagement.

Ten aanzien van stemmen verwachten we een afname van het aantal aandeelhoudersvoorstellen. Ondernemingen en de toezichthouders stellen zich harder op tegen zulke voorstellen. Aandeelhouders zullen zoeken naar andere manieren om bedrijven aan te sporen tot verbetering. Dit geldt ook voor de 'anti-ESG-aandeelhouders'. Ook daar verwachten we minder aandeelhoudersvoorstellen van, omdat zij eerder een juridische strijd zullen aangaan, gesteund door de wind die waait uit Washington. Transparantie over het stemgedrag zal in de VS afnemen als gevolg van de SEC-richtlijn, waarbij duurzaamheidstermen in uitingen naar verwachting zullen worden ingeruild voor focus op materialiteit.

4 Integraal risicomanagement

4.1 Inrichting risicobeleid

Risicomanagement is voor ons een belangrijk onderdeel van de besluitvorming en uitvoering. Het draagt bij aan het realiseren van de doelstellingen van het fonds, een beheerste en integere bedrijfsvoering en aan het voldoen aan wet- en regelgeving. Het stelt ons in staat om ons voor onze risicobeheersing te verantwoorden. Wij streven ernaar ons integraal risicomanagement continu te verbeteren als onderdeel van de strategische en operationele processen.

Risicogovernance

Wij hebben het risicomanagement ingericht langs de 'three lines of defence'. De risicogovernance is verankerd in de reglementen van het bestuur en de commissies, charters van de sleutelfuncties en onder meer in het integraalrisicomanagementbeleid. Het bestuur vormt met het dagelijks bestuur, de Beleggingsadviescommissie, de Communicatiecommissie en de Pensioencommissie de eerste lijn. Als bestuur zijn we gezamenlijk eindverantwoordelijk voor het risicomanagement. Het dagelijks bestuur, de Beleggingsadviescommissie, de Communicatiecommissie en de Pensioencommissie hebben een uitvoerende en monitorende verantwoordelijkheid voor de risicobeheersing binnen de reikwijdte van de commissies. Vanuit deze rol zien de commissies tevens toe op het risicomanagement bij onze dienstverleners. Binnen het bestuur hebben we portefeuillehouders IT en ESG aangesteld. Beide portefeuillehouders stellen een jaarplan op dat wordt vastgesteld door het bestuur.

De sleutelfuncties Risicobeheer, Actuarieel en Compliance-functie vormen de tweede lijn. Het houderschap van de sleutelfuncties Risicobeheer, Actuarieel en de Compliance-functie zijn belegd bij één bestuurslid. Dit is de sleutelfunctiehouder RAC. De vervulling van deze functies is ondergebracht bij het bestuursbureau.

De sleutelfunctie RAC heeft een adviserende, uitdagende en toetsende rol richting de eerste lijn. Vanuit deze rol monitort de sleutelfunctie RAC het dagelijks bestuur, de Beleggingsadviescommissie, de Communicatiecommissie en de Pensioencommissie, toetst de sleutelfunctie RAC adviezen uit de commissies aan het risicomanagementbeleid en adviseert de sleutelfunctie RAC het bestuur gevraagd en ongevraagd over risicomanagement. De sleutelfunctie RAC beheert daarnaast het integraalrisicomanagementbeleid. De sleutelfunctie RAC wordt in zijn taak ondersteund door de Risicocommissie.

De derde lijn wordt gevormd door de sleutelfunctie Interne audit. De sleutelfunctie Interne audit toetst de eerste en tweede lijn. Het houderschap van de sleutelfunctie wordt ingevuld door een externe specialist, de heer J. van Beek. De vervulling van de Interne audit functie is belegd bij een extern accountantskantoor.

De sleutelfunctiehouders hebben ter verantwoording een jaarverslag opgeleverd. De raad van toezicht ziet toe op het beleid, de organisatie en processen inzake het risicobeheer en de compliance en geeft jaarlijks een evaluatie daarvan.

Risicomanagementstrategie

De missie, visie en strategische doelstellingen en de risicohouding van het fonds zijn leidend voor de mate waarin we financiële en niet-financiële risico's wensen te lopen. Dit is geformuleerd als kaderstellende risicobereidheid. Onze risicohouding is gespecificeerd naar vier risicodomeinen en is in zijn geheel als kritisch aan te merken.

Risicoprocessen

We hanteren een integrale risicomanagementmethodiek die verankerd is in de strategische en operationele besturing van het fonds. Daardoor worden weloverwogen keuzes gemaakt ten aanzien van het gewenste geheel van beheersmaatregelen die bijdragen aan het 'in control' zijn. Door het op structurele wijze en uniform in kaart brengen van de risico's en de effectiviteit van

de getroffen beheersmaatregelen hebben we inzicht in de mate waarin we onze organisatie beheersen. Dit raamwerk is de basis waarop we beslissingen nemen.

Risico-identificatie

We maken gebruik van een dynamisch risicomanagementraamwerk voor de strategische en operationele risico's. Periodiek worden de mogelijke risico's en scenario's, de daarop van toepassing zijnde beheersmaatregelen en de nog openstaande acties vastgesteld.

Maken van de risico-inschattingen

Risico's worden kwalitatief en waar mogelijk kwantitatief beoordeeld op basis van de waarschijnlijkheid van het optreden van de gebeurtenis en de impact daarvan op het behalen van de strategische doelstellingen. Hierbij maken we een onderscheid tussen het brutorisico, het nettorisico en het gewenste risico. Het brutorisico is het risico zonder rekening te houden met eventuele beheersmaatregelen die we treffen om de waarschijnlijkheid en/of impact te beperken.

Het brutorisico is afhankelijk van de context waarbinnen het fonds opereert en de doelstellingen. Het nettorisico is het risico dat overblijft nadat is gereageerd op het brutorisico. Indien het nettorisico op basis van de risicobereidheid (nog) niet acceptabel is, worden waar mogelijk aanvullende acties gedefinieerd om tot het gewenste risico te komen. Risico-inschattingen, beheersmaatregelen en acties kunnen wijzigen naar aanleiding van interne en externe ontwikkelingen, maar ook door nieuwe inzichten. Integraal risicomanagement is daardoor een continu proces van risicoanalyse, inrichten, uitvoeren, rapporteren en bijsturen. Dit integreren we dan ook in onze diverse jaarplannen.

Risicobewustzijn

Integraal risicomanagement kan alleen effectief zijn als het gedragen wordt door het gedrag van bestuursleden, medewerkers en stakeholders. Wij streven naar een cultuur waarin transparantie, een constructief-kritische houding naar elkaar en integriteit vanzelfsprekend zijn. We zijn ons bewust van onze voorbeeldrol en geven hier onder meer vorm aan door bij voorgenomen besluiten een expliciete risico-overweging op te nemen met een toets door een van de commissies. We zien toe op een effectieve rolverdeling tussen de commissies onderling en nemen risicomanagement mee bij de zelfevaluaties van het bestuur en de commissies.

Compliance en integriteit

Wij hebben beleid om compliance- en integriteitsrisico's te beperken en beheersen. Dit beleid is van toepassing op onze organisatie en onze verbonden personen. De beleidskaders zijn onder meer vastgelegd in het integriteitsbeleid, de meld- en klokkenluidersregeling, de gedragscode en de procuratieregeling. Wij beogen een integere bedrijfsvoering en integere cultuur te stimuleren, waarin alle verbonden personen op alle niveaus in overeenstemming handelen met geldende maatschappelijke normen, wettelijke en interne regels.

We hebben onze risicobereidheid ten aanzien van de integriteit, inclusief fraude, vastgesteld op de verschillende domeinen. De risicobereidheid bepaalt mede de keuze in welke mate risico's worden beheerst. Het analyseren van integriteitsrisico's, waaronder frauderisico's, is onderdeel van de operationele risicomanagementcyclus die periodiek wordt doorlopen. Daarnaast is deze analyse onderdeel van de jaarlijkse SIRA (systematische integriteitsrisicoanalyse) die wij uitvoeren.

4.2 Effectiviteit en doelmatigheid van het risicobeheer

Wij hebben de ambitie om op het gebied van de effectiviteit en doelmatigheid van het risicobeheer in ieder geval het volwassenheidsniveau 3 ('voldoende' – gestructureerd en geformaliseerd) te bereiken. Deze ambitie hebben we bereikt.

Onderdeel van de ambitie is om te komen tot een volledig geïntegreerde tweedelijns RAC-functie, die vanuit een onafhankelijke positie op een constructieve en proactieve wijze bijdraagt aan de kwaliteit van de besluitvorming en de integere en beheerste bedrijfsvoering. Daarbij stellen wij onszelf de volgende vragen met betrekking tot effectiviteit en doelmatigheid van het risicobeheer:

- Doen we de goede dingen?
- Doen we de dingen goed?

De algehele effectiviteit en doelmatigheid van ons risicobeheer worden vanuit verschillende invalshoeken jaarlijks geëvalueerd. De beoordeling van de effectiviteit en doelmatigheid van het risicobeheer is onderdeel van de zelfevaluatie van de commissies en het bestuur. Daarnaast evalueert de RAC-functie de effectiviteit en doelmatigheid onafhankelijk van de zelfevaluatie van het bestuur.

We hebben in 2024 structureel aandacht gehad voor zowel het strategisch risicomanagement als het operationeel risicomanagement. We hebben daarbij de strategische cyclus versterkt. De strategische doelstellingen, mede in het kader van de Wtp, worden door middel van een strategische kalender geconcretiseerd. In 2024 hebben wij stilgestaan bij de volgende onderwerpen: target operating model tot aan en na de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel, keuzebegeleiding en zorgplicht, overgang naar nieuw financieel bedrijfsmodel, bestuursmodel, bestendigheid en vormgeving van governance, continuïteit, verplichtstelling en langetermijnperspectief.

De operationele risico's worden door de commissies structureel gemonitord. De samenwerking tussen de actuariële functies (uitvoerend actuaire, adviserend actuaire, actuariële functie en certificerende actuaire) is erop gericht het bestuur optimaal in control te laten zijn van de actuariële risico's. De wijze van invulling van de tweede lijn en de samenwerking met de eerste lijn leidt ertoe dat wij voor onze besluitvorming kunnen steunen op voldoende interne expertise en countervailing power op alle thema's. Hierdoor kunnen wij volledig steunen op onze eigen governance met bijkomend positief effect voor de kwaliteit van onze besluitvorming.

In 2024 is de ontwikkeling voortgezet om te komen tot een volledig geïntegreerde tweedelijns RAC-functie met de ambitie om met name het strategisch risicomanagement binnen het fonds (op bestuursniveau) verder te versterken. De ontwikkelingen als gevolg van de Wtp leiden er ook toe dat de passendheid van ons risicobeheer moet worden getoetst.

4.3 Ontwikkelingen 2024

Het bespreken van risico's is in iedere bestuursvergadering een vast agendapunt geweest. Bij dit agendapunt heeft iedereen punten kunnen inbrengen die mogelijk een risico vormen. Onderwerpen die hierbij zijn besproken zijn: het nieuwe pensioenstelsel, financiële ontwikkeling van het fonds, ESG-risico's, fit inrichting en uitvoering met strategie, IT- en cybersecurityrisico's en het mogelijk vervallen van de verplichtstelling. In het kader van de Wtp hebben er strategische sessies plaatsgevonden waarbij we gekeken hebben naar het de impact van de Wtp op het bestuursmodel, het target operating model en het bestaansrecht van het fonds. Tevens hebben we veel aandacht besteed aan de evaluatie en het borgen van de (strategische) continuïteit van de uitbestedingsketen.

Beoordeling belangrijkste risico's

Als hoofdthema's zijn in 2024 de Wtp, Implementatie strategische kalender, ESG en DORA als grootste risico's aangemerkt. Deze zijn onder andere door middel van het strategisch risicodashboard gemonitord en waar nodig bijgestuurd. Hierbij is steeds beoordeeld of de risico's nog goed worden beheerst. Ook worden risico's integraal bekeken en beoordeeld op basis van het beleggingsbeleid en het risicomanagementbeleid.

Financiële risico's

Uitvoering beleid beheersing renterisico

Als de rente verandert, verandert ook de waarde van onze verplichtingen. Als de rente met 1% daalt, nemen de verplichtingen met ongeveer 18,2% in waarde toe. Deze 18,2 wordt ook wel de duration of rentegevoeligheid genoemd. De rentegevoeligheid vormt een groot risico voor het pensioenfonds en daarom dekken wij een deel van dit risico af. Het beleid is vastgesteld op basis

van een ALM-studie die in 2024 is herijkt. Op basis van de resultaten van de ALM-studie is in eerste instantie besloten om een afdeckingspercentage aan te houden van 55,8% van de rentegevoeligheid van de verplichtingen op basis van de marktrente, hetgeen correspondeert met 70% op UFR-basis. In het kader van het streven de beweeglijkheid van de dekkingsgraad tot aan invaardatum in het nieuwe pensioenstelsel te reduceren, is de renteafdekking in het vierde kwartaal van 2024 verhoogd naar 70% op basis van de marktrente. Rond het doelpercentage geldt een bandbreedte waarbinnen het feitelijke afdeckingspercentage zich moet bevinden. Deze bandbreedte is vastgesteld op +/- 4%.

De renteafdekking is ingericht op basis van vijf looptijdenbuckets om zodoende een hoge effectiviteit van de afdekking te bewerkstelligen, ongeacht voor welke rentelooptijden de veranderingen in de rentecurve zich voordoen. Daarbij wordt ook een bandbreedte per looptijdenbucket aangehouden voor tijdige bijsturing. Dit beleid is vastgelegd in de beleggingsrichtlijnen.

De uitvoering van het rentebeleid is uitbesteed aan Columbia Threadneedle Investments op basis van de beleggingsrichtlijnen. Over de uitvoering wordt door Columbia Threadneedle Investments gerapporteerd in de vermogensbeheerrapportages die maandelijks en per kwartaal worden ontvangen. Daarnaast wordt per kwartaal een risicorapportage ontvangen waarin Columbia Threadneedle Investments meer gedetailleerd rapporteert over de renteposities en gevoeligheden. We hebben in 2024 de beheersing van het renterisico conform het beleid uitgevoerd binnen de gestelde risicolimieten en -grenzen.

Uitvoering beleid beheersing marktrisico

De strategische verdeling tussen de vastrentende waarden (matchingportefeuille) en zakelijke waarden (returnportefeuille) was voor 2024 vastgesteld op 55% versus 45%. Het vermogen dat is belegd in de matchingportefeuille bestaat uit hoogwaardige Europese staatsobligaties, renteswaps, Nederlandse hypotheeklen en hoogwaardige bedrijfsobligaties uitgegeven in euro's. Het vermogen dat is belegd in de returnportefeuille bestaat uit zakelijke en hoogvastrentende waarden. De feitelijke omvang van de twee deelportefeuilles varieert vanwege marktontwikkelingen, maar dient zich te bevinden tussen 43,5% en 49,5% (matchingportefeuille) en tussen 50,5% en 56,5% (returnportefeuille). Als de omvang van deze portefeuilles zich daarbuiten bevindt, moet dit binnen drie maanden worden hersteld. Dit is in onze beleggingsrichtlijnen vastgelegd. De uitvoering is uitbesteed aan Columbia Threadneedle Investments.

In de vermogensbeheerrapportages die op maand- en kwartaalbasis worden ontvangen, rapporteert Columbia Threadneedle Investments over de omvang en de rendementen van de matching- en returnportefeuille. De custodian rapporteert hierover ook ieder kwartaal in de performancerapportage.

In het kader van de Wtp zullen we dit en volgend jaar een aantal ingrijpende keuzes moeten maken voor de pensioenregeling, de uitvoering daarvan en de wijze van voortbestaan van het fonds. Dit heeft gevolgen voor de eisen aan de inrichting van het vermogensbeheer.

Continuïteitsrisico

Wij definiëren het continuïteitsrisico als het risico dat de continuïteit van de procesuitvoering en/of het herstellen van verstoringen onvoldoende is geborgd in de (IT-)bedrijfsvoering bij onze uitbestedingspartijen, waardoor de bedrijfsvoering en/of de informatievoorziening verstoord raken met financiële en/of reputatieschade voor het fonds als gevolg. De belangrijkste continuïteitsrisico's die we in kaart hebben gebracht hebben betrekking op uitbestede processen en dan specifiek op het gebied van IT. Het continuïteitsrisico wordt periodiek geëvalueerd en indien noodzakelijk vindt aanscherping van de beheersmaatregelen plaats. In de risicorapportage van de uitvoeringsorganisaties wordt gerapporteerd over de mate van beheersing van het continuïteitsrisico. In 2023 hebben we met betrekking tot het continuïteitsrisico in samenspraak met APG veel aandacht besteed aan de beheersing van risico's die zich kunnen voordoen in het kader van cybersecurity.

4.4 Belangrijkste onzekerheden en vooruitblik 2025

Wij volgen de ontwikkelingen die zich afspelen in en om het pensioenlandschap, binnen de branche en binnen het fonds op de voet en bespreken deze op regelmatige basis tijdens bestuursvergaderingen. Deze ontwikkelingen kunnen kansen bieden, maar ook de nodige onzekerheden met zich meebrengen.

In 2025 hebben we onverminderd aandacht voor de ontwikkelingen rond het nieuwe pensioenstelsel, het strategisch kader en ESG.

Wet toekomst pensioenen

De aanstaande veranderingen in het pensioenstelsel brengen veel onzekerheden met zich mee. De overgang naar het nieuwe pensioenstelsel wordt beschouwd als een zeer ingrijpend, tijdrovend en complex proces, waarbij een groot beroep wordt gedaan op het verandervermogen van pensioenfondsen en hun uitvoerders. De consequenties van de keuzes naar aanleiding van het nieuwe stelsel hebben potentieel grote impact op de deelnemers en organisatie van het fonds.

Het afgelopen jaar heeft de Wtp veel aandacht gekregen. Zo zijn er diverse gesprekken geweest met zowel de pensioenuitvoerder als de vermogensbeheerder in het kader van de Wtp. We hebben besloten om per 1 januari 2027 in te varen. Tot die tijd krijgt dit onderwerp onverminderd onze aandacht.

De complexiteit van de nieuwe regeling en de verwachtingen die deelnemers en werkgevers mogelijk hebben, zullen veel vragen van onze communicatie. Gebrek aan goede communicatie over de nieuwe regeling kan het draagvlak voor het nieuwe contract negatief beïnvloeden. Ook de effectiviteit van de besturing en besluitvorming kan onder druk komen te staan als gevolg van onder andere de complexiteit van de besluiten over de uit te voeren pensioenovereenkomst door veranderende rollen van de verschillende stakeholders. We gaan de komende jaren een complex transitietraject in, terwijl de reguliere besturing en uitvoering ook door dient te gaan.

De risico's bij het nieuwe pensioenstelsel beheersen we door het opzetten van vijf verschillende werkstromen en met de inrichting van een gestructureerd transitietraject. Risico's rondom besluitvorming bij sociale partners, uitvoering van de nieuwe regeling en uitbesteding zijn groot. Enkele specifieke uitbestedingsrisico's die wij zien zijn:

- de implementatie van Festina Finance bij APG;
- de koppelfunctie tussen het vermogensbeheer, de pensioenadministratie en de custodian;
- de borging van datakwaliteit binnen alle processen en het invaren;
- de beschikbaarheid en competenties van mensen in de gehele keten ;
- de afhankelijkheid in de transitieplanning van de planning en voortgang bij andere klanten van APG.

Verklaring continuïteit

We gaan bij de opstelling van de jaarrekening uit van de continuïteitsgrondslag. De bedrijfstakuitvoeringsovereenkomst loopt voor onbepaalde tijd, tot wijziging van de pensioenregeling door cao-partijen. Er is geen reden om te verwachten dat de sociale partners in 2025 een nieuwe pensioenregeling vaststellen die nog ingaat in 2025. De beleidsdekkingsgraad en de actuele dekkingsgraad per ultimo 2024 zijn ten opzichte van het vereiste vermogen voldoende om van continuïteit uit te gaan. In het geval dat het fonds niet voldoet aan het (minimale) vereiste eigen vermogen wordt een herstelplan opgesteld waarin eventueel aanvullende maatregelen worden opgenomen.

Wel dient vermeld te worden dat de representativiteit van het fonds is gedaald tot onder de 55%. Hoewel sinds het voorjaar van 2024 de Branchevereniging Nederlandse Architectenbureaus (BNA) met ruim 100 leden is gegroeid en er wekelijks leden bijkomen, kan de representativiteitstoets over twee jaar door accentverschuivingen in de markt anders uitpakken. Dat valt samen met het moment waarop we overgaan op de nieuwe pensioenregeling. Dit kan dan impact hebben op de verplichtstelling.

In 2020 hebben we een impactanalyse gemaakt waarvan de uitkomsten nog steeds relevant zijn. Bij een representativiteit tussen de 55% en 60% blijft de verplichtstelling in beginsel behouden, tenzij er weinig draagvlak is binnen de werkingssfeer of dat er een scheve verdeling is van de meerderheid binnen de werkingssfeer. Beide zijn op dit moment niet van toepassing bij ons fonds.

We hebben beleid geformuleerd voor het beheersen van het liquiditeitsrisico en dit wordt gevolgd in de Beleggingsadviescommissie op basis van de reguliere beleggingsrapportages. Voor de z-score en de performancetoets verwijzen wij naar het vermogensbeheerhoofdstuk. We hebben processen ingericht om de potentiële liquiditeitsbehoefte van het fonds en de liquiditeitsrisico's vast te stellen.

De overeenkomst met APG is verlengd tot ten minste na de transitie naar het nieuwe stelsel. Op dit moment zijn de voorbereidingen voor het nieuwe pensioenstelsel in volle gang. Een mogelijk risico is dat het nieuwe kabinet nieuwe eisen of regels gaat stellen. Dit is nog geen gegeven daarom wordt onze koers niet veranderd, wel wordt er rekening gehouden met mogelijke risico's. Niets wijst erop dat de toekomstvastheid van de uitbestedingspartijen op korte termijn zal gaan wijzigen. Wij monitoren de grootste risico's ieder kwartaal via het strategisch risicodashboard. Hiermee is de continuïteit van het fonds geborgd.

5 Organisatie

5.1 Over het fonds

5.1.1 Naam en vestigingsplaats

Ons fonds is opgericht op 26 juni 1958 en statutair gevestigd in Harderwijk. Bij de Kamer van Koophandel (KVK) staan we onder nummer 41199584 ingeschreven. De laatste statutenwijziging vond plaats in januari 2025.

5.1.2 Verplichtstelling

Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft onze regeling verplicht gesteld voor bureaus die zich voornamelijk bezighouden met architectenwerkzaamheden. Wij hebben de verplichtstelling opnieuw aangevraagd in verband met de verlaging van de toetredingsleeftijd naar 21 jaar. De pensioenregeling geldt voor alle werkgevers en werknemers die onder de werkings sfeer vallen. Dit is het geval als hoofdzakelijk architectenwerkzaamheden worden uitgevoerd. Dit betekent dat 50% of meer van de te besteden uren architectenwerkzaamheden betreffen. Aan de hand van SBI-codes en KVK-inschrijvingen doen we continu onderzoek of er bureaus zijn die zich ten onrechte niet bij ons aangemeld hebben.

Er is een aantal redenen waarom het systeem van verplichtstelling in het leven is geroepen en waarom wij vinden dat de verplichtstelling de belangen van de deelnemers dient:

- Gedeelde kosten: wij voeren voor een grote groep dezelfde regeling uit. De kosten worden op deze manier gedeeld met meerdere bureaus. Samen pensioen regelen en beleggen is goedkoper.
- Gedeelde risico's: wij beleggen een deel van de premie. Beleggen is nodig om de pensioenen betaalbaar te houden. De risico's worden solidair verdeeld over een grote groep, over een langere periode en over verschillende generaties. Ook delen we de arbeidsongeschiktheidsrisico's en sterfterisico's met elkaar.
- Verantwoord werkgeverschap: omdat we voor alle bureaus in de architectenbranche de pensioenregeling op dezelfde manier regelen, gaat dit niet ten koste van de onderlinge concurrentiepositie van bureaus.
- Gezamenlijke inspraak: zowel de bureaus als de deelnemer dragen bij in de premie. Beide belangen worden in het bestuur en het verantwoordingsorgaan evenwichtig vertegenwoordigd en behartigd.

5.1.3 Onze doelstelling

Ons fonds heeft als doel alle belanghebbenden te beschermen tegen de geldelijke gevolgen van ouderdom, arbeidsongeschiktheid en overlijden.

5.1.4 Onze missie

Om richting te geven bij besluiten, hebben wij enkele jaren geleden een missie opgesteld. De deelnemer van het fonds staat hierbij centraal. Wij voeren op verzoek van sociale partners en op basis van het door hen vastgestelde risicoprofiel de pensioenregeling uit voor de (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers uit de architectenbranche. Dit doen we duurzaam, met helpende service, heldere communicatie en tegen een stabiele en aanvaardbare premie, acceptabele kosten en uitlegbare risico's. Wij willen (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers van alle generaties een goed en realistisch toekomstperspectief geven en hen helpen om goed te kunnen investeren in hun tijd later. Ons uitgangspunt daarbij is dat de deelnemers tevreden met pensioen gaan en dit daarna ook blijven. Wij evalueren dit op regelmatige basis, onder andere door een klanttevredenheidsonderzoek.

Onze risicohouding hebben wij gebaseerd op het risicobereidheidsonderzoek, de ALM-studie en afspraken met cao-partijen en fondsorganen. De kwalitatieve beschrijving van de risicohouding is tot stand gekomen na overleg met het verantwoordingsorgaan.

De belangrijkste uitgangspunten zijn het volgen van de prijsontwikkeling als toeslagambitie, het herstellen van de toeslagachterstand en de toegepaste korting als dit financieel mogelijk is, het streven naar nominale pensioenaanspraken maar de ambitie om de aanspraken waardevast te houden, een kostendekkende pensioenpremie die binnen de bandbreedte valt, verlaging van het opbouwpercentage als de kostendekkende pensioenpremie boven de bandbreedte valt, bij het toepassen van een korting een spreidingstermijn van 10 jaar hanteren en met het oog op meer zekerheid een strikter toeslagbeleid hanteren dan de wettelijke regels voor toeslagverlening.

5.1.5 Onze visie

We zien dat pensioen onzeker geworden is, dat absolute zekerheid geen gegeven meer is en dat pensioenen niet meer automatisch alleen maar stijgen. We zien dat de complexiteit, bestuurskracht en het voldoen aan wet- en regelgeving belangrijk zijn bij afwegingen inzake de zelfstandigheid van ons fonds. Fondsen worden steeds meer een vorm van administratieve solidariteit. We gaan bewust uit van het solidaire beginsel. We zien dat de uitkering van ons fonds slechts een van de zaken is die mensen ontvangen na het werkzame leven. We geloven dat aandacht nodig is om mensen inzicht in en handelingsperspectief op de kwaliteit van hun tijd later te geven. Die mogelijkheden willen we benutten.

We zien dat de architectenbranche erg in beweging is. De veranderende markt dwingt ons om sneller te veranderen. Er wordt meer flexibiliteit van ons verwacht. Meer arbeidskracht wordt geleverd door zzp'ers. Op termijn zal de omvang van de branche zich mogelijk niet meer verhouden tot de kosten die moeten worden gemaakt om de pensioenregeling optimaal uit te voeren. Draagvlak binnen de branche en herkenbaarheid voor deelnemers moeten worden meegewogen in de toekomstdiscussie.

5.1.6 Omvang van het fonds

Deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden

We behoren tot een van de 50 grootste pensioenfondsen van Nederland. Eind 2024 waren er 9.958 (2023: 9.895) actieve deelnemers. De gemiddelde leeftijd van ons deelnemersbestand is met 39 jaar relatief laag.

Er is een afname van het aantal gewezen deelnemers vanwege de automatische waardeoverdrachten van kleine pensioenen die zijn ontstaan vóór 2018. Het aantal pensioengerechtigden is gestegen van 13.975 naar 14.002. Er zijn 23.007 gewezen deelnemers die onze bedrijfstak hebben verlaten voordat hun pensioenaanspraken tot uitkering zijn gekomen. Zij hebben hun pensioenaanspraken ook niet overgedragen aan een eventuele nieuwe pensioenuitvoerder. In verband met de Wtp is de doorlooptijd van waardeoverdracht langer omdat niet alle pensioenfondsen op het zelfde moment overgaan naar het nieuwe stelsel.

Aangesloten bureaus

Het aantal aangesloten bureaus met personeel in dienst is het afgelopen jaar gedaald van 1.295 naar 1.257. Bureaus met een groot aantal deelnemers (meer dan 70) en kleine bureaus (tot 6 medewerkers) in nichemarkten zijn dominant. Een aantal bureaus (70) neemt op vrijwillige basis deel aan het fonds.

Belegd vermogen

Het belegd vermogen is in 2024 gestegen ten opzichte van 2023 en bedraagt € 5,1 miljard (2023: € 4,6 miljard).

5.1.7 Samenstelling bestuur commissies en organen

Alle belanghebbenden kunnen erop rekenen dat wij deskundig en integer handelen en de belangen van alle betrokkenen evenwichtig afwegen. Het bestuur is paritair samengesteld en ieder bestuurslid heeft stemrecht. We hebben een rooster van toe- en aftreden opgesteld, om voor continuïteit te zorgen. Bij elke mutatie gaan we na of de geschiktheid nog voldoende aanwezig is. Er hebben geen wijzigingen plaatsgevonden in het bestuursmodel. In de statuten hebben we vastgelegd hoe bestuursleden kunnen worden (her)benoemd, geschorst of ontslagen. Een reguliere termijn kent een duur van vier jaar, waarbij statutair geldt

dat er twee herbenoemingen mogelijk zijn. Tijdens het verslagjaar is er bij één van de bestuursleden langdurig sprake van belet geweest. Mevrouw Van Leeuwen is in goed en gezamenlijk overleg per 1 november 2024 afgetreden.

Hierna leest u de bezetting van het bestuur per 31 december 2024:

Leden werkgevers	Benoemd tot	Voordragende organisatie
Dhr. G.T.J. Meulenbroek, vicevoorzitter (1968)	1 januari 2025	BNA
Mevr. M.M.E.P. Groenen (1967)	1 juli 2025	BNA
Mevr. E. Eelens (1981)	1 oktober 2028	BNA
Leden werknemers		
Dhr. H.W.T. de Vaan, voorzitter (1974)	1 september 2026	CNV
Vacature per 1 november 2024		
Leden pensioengerechtigden		
Dhr. I. Slikkerveer (1963) (gekozen na verkiezingen)	1 juli 2026	De Unie
Leden onafhankelijk		
Dhr. P. de Groot (1958)	1 juni 2026	Niet van toepassing
Dhr. A. Soederhuizen (1965)	1 juni 2026	Niet van toepassing

De functie van voorzitter wordt wisselend voor twee jaar bekleed door een bestuurslid van werknemerszijde en de functie van vicevoorzitter door een bestuurslid van werkgeverszijde en vice versa. Per 1 januari 2024 is de heer De Vaan benoemd als voorzitter en de heer Meulenbroek als vicevoorzitter.

De heer R. Nagtegaal was benoemd tot 1 juli 2025. Op zijn eigen verzoek is hij per 1 oktober 2024 afgetreden. Het bestuur is de heer Nagtegaal zeer erkentelijk voor zijn jarenlange deskundige bijdrage aan en betrokkenheid bij het fonds. Met het oog op de opvolging hebben we uitgebreid geïnventariseerd welke kennis we in het bestuur door zijn vertrek zijn kwijtgeraakt. De voordragende organisatie hebben we bovenop de profielschets aanvullende vaktechnische eisen gegeven en daarbij het belang van diversiteit in het bestuur benadrukt. BNA heeft mevrouw Eelens voorgedragen als vervanger. Het bestuur heeft mevrouw Eelens benoemd als bestuurslid en lid van de Pensioencommissie. DNB heeft met deze benoemingen ingestemd.

Diversiteit

Wij hechten veel waarde aan diversiteit en kijken hierbij verder dan alleen de zichtbare persoonlijke kenmerken. Dit draagt bij aan evenwichtige belangenafweging en effectieve sturing. Onze eis van geschiktheid prevaleert echter boven diversiteit. Een kandidaat-bestuurslid dient te allen tijde aan het objectieve criterium van geschiktheid te voldoen. Gedurende het verslagjaar hebben twee vrouwen en zes mannen zitting gehad in ons bestuur. Eén bestuurslid dat tot 1 november 2024 zitting heeft gehad in het bestuur is jonger dan 40 jaar, de andere zeven bestuursleden zijn ouder dan 40 jaar. Wij voldoen hiermee aan de diversiteitseisen van de Code.

Onderzoek heeft aangetoond dat de alignment van verschillende persoonlijke waarden van een groep mensen van grote invloed is op de samenwerking. Op het waardenniveau streven wij zoveel mogelijk homogeniteit na, aangezien dit de samenwerking en onderlinge betrokkenheid vergroot. Onze teamwaardenscan heeft aangetoond dat integriteit, duurzaamheid en daadkracht door alle bestuursleden als belangrijkste waarden zijn aangemerkt.

Vergaderingen

Wij komen in de regel op maandelijkse basis bijeen om met elkaar te overleggen en besluiten te nemen. In verband met de hoeveelheid taken hebben we een aantal bestuurlijke commissies ingericht. Deze commissies doen voorbereidend en uitvoerend werk. Zij kunnen in de voorbereidingsfase dieper ingaan op de achtergronden, evenwichtigheid en de gevolgen

van de beleidsbeslissingen. Om als bestuur meer tijd te hebben voor strategische en beleidsmatige onderwerpen, hebben we diverse onderwerpen aan commissies gemandateerd. Onze hoofdregel is dat beleidsonderwerpen een bestuursaangelegenheid zijn en uitvoerende onderwerpen tot de verantwoordelijkheid van de commissies horen. De bevoegdheden van een commissie zijn vastgelegd in een commissiereglement. De commissie legt voor de uitoefening van haar taken verantwoording af aan het voltallige bestuur aan de hand van jaarplannen, voortgangsrapportages, zelfevaluatie van de commissie, de notulen van de commissievergaderingen en notities. In 2024 waren de volgende commissies actief.

Dagelijks bestuur

Het dagelijks bestuur bestaat uit de voorzitter en de vicevoorzitter van ons fonds. Zij vertegenwoordigen het fonds in en buiten rechte. Het dagelijks bestuur neemt de dagelijkse beslissingen binnen het geformuleerde beleid. Daarnaast adviseert het dagelijks bestuur over de onderwerpen die niet al in andere commissies of werkgroepen zijn ondergebracht en monitort het de voortgang. Ook behandelt het dagelijks bestuur aanvragen voor vrijwillige aansluiting, vrijwillige voortzetting en vrijwillige verzekering. Verder kan het dagelijks bestuur al dan niet toestemming verlenen tot invordering van premies onder dreiging van een faillissement en tot het aanvragen van een faillissement. Ook is het dagelijks bestuur belast met de regiefunctie op het Wtp-programma en onderhoudt het dagelijks bestuur de contacten met de BNA.

Beleggingsadviescommissie

Wij hebben de voorbereiding van het beleggingsbeleid gedelegeerd aan de Beleggingsadviescommissie. Deze commissie houdt zich bezig met het volledige beleggingsbeleid van het fonds en, vanuit de eerste lijn, het risicobeleid ten aanzien van de vermogensbeheeractiviteiten. De Beleggingsadviescommissie houdt toezicht op de vermogensbeheerders, onder andere door monitoring en beoordeling van de rapportages.

Communicatiecommissie

De Communicatiecommissie heeft een adviserende taak en een toezichthoudende taak op de communicatie. De commissie is verantwoordelijk voor het signaleren, identificeren en juist en tijdig adviseren over de beheersing van de financiële en niet-financiële risico's voor de communicatie en voor de verantwoording daarover.

Pensioencommissie

De Pensioencommissie adviseert over en monitort het pensioenbeheer wat betreft de eerstelijnsuitbestedings-, IT-, juridische, actuariële en verzekeringstechnische risico's.

Risicocommissie

De Risicocommissie vertegenwoordigt de tweede lijn binnen het zogenaamde three-lines-of-defencemodel en heeft een adviserende, challengende en toetsende rol richting de eerste lijn. Vanuit deze rol ziet de commissie toe op het bestuur, de Beleggingsadviescommissie, de Communicatiecommissie en de Pensioencommissie, het dagelijks bestuur en het bestuursbureau. De commissie toetst de adviezen van voorgenomen besluiten aan de risicokaders en adviseert het bestuur gevraagd en ongevraagd over risicomangement en uitbestedingsbeleid.

Interne audit

De functie Interne audit geeft invulling aan de derde lijn in het three-lines-of-defencemodel. De functie Interne audit evalueert of de procedures en maatregelen ter waarborging van de integere en beheerste bedrijfsvoering adequaat en doeltreffend zijn. De functie Interne audit rapporteert zijn bevindingen aan het bestuur en aan de raad van toezicht.

Werkgroep Jaarwerk

Wij hebben een werkgroep Jaarwerk. Deze werkgroep coördineert de werkzaamheden voor het jaarverslag en de jaarrekening.

Klachtencommissie

We hebben een Klachtencommissie ingesteld. De Klachtencommissie bestaat uit drie onafhankelijke leden: de heren Bodewes en Prins en mevrouw Vijverberg. Het reglement staat op de website. De Klachtencommissie adviseert het bestuur over klachten tussen de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden en het fonds. Een beslissing van de Klachtencommissie is niet bindend. De Klachtencommissie is niet bevoegd te adviseren over geschillen inzake vrijstellingsbesluiten. We hebben in 2024 geen klachten ontvangen.

Mocht de klager het niet eens zijn met de beslissing, dan kan de klager dit geschil vanaf 1 januari 2024 voorleggen aan de Geschilleninstantie Pensioenfondsen (GIP). Dit wordt bij de beslissing van de Klachtencommissie aan de klager medegedeeld. De minister voor Armoedebelief, Participatie en Pensioen heeft GIP aangewezen als erkende geschilleninstantie voor pensioenfondsen. Pensioenfondsen moesten zich hier verplicht bij aansluiten.

Daarnaast is er de mogelijkheid om de klacht voor te leggen aan de landelijke Ombudsman Pensioenen of aan de civiele rechter. De Gedragslijn Goed omgaan met klachten van de Pensioenfederatie is vastgesteld en was voor ons aanleiding om het reglement aan te passen. Het verantwoordingsorgaan heeft hierover positief advies uitgebracht. APG heeft het interne proces op de nieuwe tijdlijnen aangepast. In het onderzoek van de Pensioenfederatie 'Goed omgaan met klachten' hebben wij de overall score 'goed' ontvangen.

De raad van toezicht

De raad van toezicht is onze interne toezichthouder. Deze houdt naast DNB toezicht op het beleid en op de algemene gang van zaken van ons fonds. Daarnaast staat de raad van toezicht ons met raad terzijde. De onafhankelijke leden handelen steeds in het belang van de doelstellingen van ons fonds, zonder specifieke opdracht en los van welk ander belang dan ook. De raad van toezicht volgt bij het uitoefenen van het toezicht de Code Pensioenfondsen en het normenkader van de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector (VITP). De raad van toezicht heeft hierbij specifieke aandacht voor de begrippen goed huisvaderschap en evenwichtige belangenafweging. Een zittingstermijn kent een duur van vier jaar, waarbij geldt dat er één herbenoeming mogelijk is.

De raad van toezicht is per 31 december 2024 als volgt samengesteld:

Leden	Benoemd tot
Mevr. H.G.I.M. Peters (1959), voorzitter	1 juli 2025
Dhr. P.G.E. van Gent (1963)	1 juli 2029
Dhr. F.R. Valkenburg (1960)	1 juli 2026

Het verantwoordingsorgaan

Via het verantwoordingsorgaan leggen wij verantwoording af aan de belanghebbenden over het beleid, de wijze waarop het beleid is uitgevoerd en de naleving van de Code Pensioenfondsen. Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over ons handelen, over het gevoerde beleid en over onze beleidskeuzes voor de toekomst. Dit doet het onder andere aan de hand van het jaarverslag, vastgelegde beleidskeuzes en de bevindingen van de raad van toezicht over het uitgevoerde beleid. Het verantwoordingsorgaan dient vast te stellen in hoeverre het bestuur bij de besluitvorming op evenwichtige wijze rekening heeft gehouden met de belangen van alle belanghebbenden bij het fonds.

Het verantwoordingsorgaan is per 31 december 2024 als volgt samengesteld:

Leden werkgevers	Aangewezen door	Benoemd tot
Mevr. E. Borgert (1981), voorzitter	BNA	1 januari 2026
Mevr. W.E. Vester (1962)	BNA	1 juli 2026
Leden pensioengerechtigden		
Dhr. M. Kuijt (1955)	Verkiezingen	1 januari 2026
Dhr. H. Oonk (1960)	ANBO	1 november 2027
Leden actieve deelnemers		
Mevr. D. Verweij (1982)	CNV	1 november 2025
Vacature per 1 maart 2024		

Leden van het verantwoordingsorgaan worden conform de Code benoemd door het bestuur. Een termijn kent een duur van vier jaar, waarbij geldt dat er een herbenoeming mogelijk is. De heer Vink heeft om privéredenen zijn lidmaatschap in maart 2024 opgezegd. Het is de vakbonden in 2024 helaas niet gelukt om de vacature in te vullen. Met het oog op de Wtp en de belangrijke besluiten die we genomen hebben waar bij alle stakeholders betrokken zijn, betreuren wij dit.

We hebben geld beschikbaar gesteld om de leden van het verantwoordingsorgaan de SPO-opleiding Governance-A te laten volgen, zodat zij over het gewenste kennisniveau beschikken. Ook stellen we geld beschikbaar voor het volgen van aanvullende opleidingen die binnen het aandachtsgebied van de verantwoordingsorgaanleden liggen. Hiermee vergroten we de countervailing power binnen de organen en richting ons.

Tevens hebben we om de countervailing power te vergroten, ingestemd met het verzoek van het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht om een onafhankelijke adviseur inzake de Wtp aan te stellen voor een second opinion. Voor de raad van toezicht ligt de nadruk vooral op de procesgang en de vastlegging. Voor het verantwoordingsorgaan ligt het zwaartepunt op de evenwichtigheid bij de besluitvorming rondom invaren, de solidariteitsreserve en compensatie. Na een gedegen selectietraject is de heer Linders van Deloitte hiervoor aangesteld.

5.2 Beloningsbeleid organen

Wij hebben een beheerst en duurzaam beloningsbeleid opgesteld, dat in overeenstemming is met de doelstellingen van ons fonds en dat passend is binnen onze bedrijfstak. De beloningen staan in verhouding tot de verantwoordelijkheid, de aan de functies gestelde eisen en het hiermee gemoeide tijdsbeslag. Wij vinden het belangrijk om recht te doen aan de deskundigheid, professionaliteit en tijdsbesteding van de leden van de organen van ons fonds. We hebben de beloning voor het bestuur, de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan gebaseerd op een vast jaarbedrag. Hierdoor zijn de kosten beheersbaar, voorspelbaar en uitlegbaar. Over de bedragen wordt geen btw in rekening gebracht.

Wij vinden het belangrijk dat het verantwoordingsorgaan een gedegen gesprekspartner voor ons is en over voldoende pensioen kennis beschikt. In afwijking van de andere organen ontvangen leden van het verantwoordingsorgaan dan ook een vergoeding van € 400 per studiedag voor het volgen van SPO-modules die opleiden tot Governance A-niveau.

Per 1 januari 2024 zijn alle beloningen, in lijn met de Wet normering topinkomens (WNT), met 4,48% verhoogd. Het bestuur heeft besloten om de leden van het verantwoordingsorgaan tijdelijk 25% meer te belonen voor de extra werkzaamheden die zij in 2024 uitvoeren en de verantwoordelijkheden die zij in het kader van de Wtp dragen. De vergoeding voor reiskosten van alle leden bedraagt € 0,40 per gereden kilometer. In navolgend overzicht geven wij aan hoe dit per individueel lid uitwerkt.

Jaarfee per functie (in euro's, exclusief btw)	Periode	vte DNB	Jaarfee 2023	Jaarfee 2024	Uurtarief
Bestuur					
G.T.J. Meulenbroek, vicevoorzitter	01/01 tot en met 31/12	0,3	47.566	49.699	80
R. G. Nachtegaal *	01/01 tot en met 30/09	0,2	31.710	33.133	80
H.W.T. de Vaan, voorzitter	01/01 tot en met 31/12	0,3	47.566	49.699	80
J.G.E. van Leeuwen **	01/01 tot en met 31/10	0,2	31.710	33.133	80
M.M.E.P. Groenen	01/01 tot en met 31/12	0,2	31.710	33.133	80
P. de Groot	01/01 tot en met 31/12	0,2	39.638	41.415	100
I. Slikkerveer	01/01 tot en met 31/12	0,2	31.710	33.133	80
A. Soederhuizen	01/01 tot en met 31/12	0,2	39.638	41.415	100
E. Eelens ***	01/04 tot en met 31/12	0,2	n.v.t.	33.133	80
Raad van Toezicht					
H.G.I.M. Peters, voorzitter	01/01 tot en met 31/12	0,2	23.229	24.271	80
P.G.E. van Gent	01/01 tot en met 31/12	0,1	15.486	16.180	80
F.R. Valkenburg	01/01 tot en met 31/12	0,1	15.486	16.180	80
Verantwoordingsorgaan					
E. Borgert, voorzitter	01/01 tot en met 31/12	n.v.t.	18.003	18.810	50
M. Kuijt	01/01 tot en met 31/12	n.v.t.	12.001	12.539	50
H. Oonk	01/06 tot en met 31/12	n.v.t.	12.001	12.539	50
D. Verweij	01/01 tot en met 31/12	n.v.t.	12.001	12.539	50
W.E. Vester	01/01 tot en met 31/12	n.v.t.	12.001	12.539	50
S. Vink ****	01/01 tot en met 29/02	n.v.t.	12.001	2.090	50

* In verband met het aftreden van de heer Nagtegaal per 1 oktober 2024 heeft hij niet de volledige vergoeding ontvangen.

** In verband met het aftreden van mevrouw Van Leeuwen per 1 november 2024 heeft zij niet de volledige vergoeding ontvangen.

*** In verband met het inwerktraject van mevrouw Eelens dat per 1 april 2024 is gestart, heeft zij niet de volledige vergoeding ontvangen.

**** In verband met het aftreden van de heer Vink per 1 maart 2024 heeft hij niet de volledige vergoeding ontvangen.

5.3 Bestuursbureau

Wij beschikken over een onafhankelijk bestuursbureau. Als bestuur blijven wij als eindverantwoordelijke echter altijd zelf 'in charge'. Het bestuursbureau heeft een centrale rol in de beleidsvoorbereiding, monitoring en ondersteuning. Verder houdt het bestuursbureau ons op de hoogte van maatschappelijke ontwikkelingen en ontwikkelingen in wet- en regelgeving. Het bestuursbureau is verantwoordelijk voor de voorbereiding en uitvoering van bestuursbesluiten. Tevens ondersteunt het bestuursbureau de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan bij de vervulling van hun taken en voert het bestuursbureau het secretariaat van het fonds. Vanaf 2023 stuurt de directeur van het bestuursbureau het programma Wtp in de lijn aan.

5.4 Uitbesteding

Wij hebben een uitbestedingsovereenkomst met APG DWS & Fondsenbedrijf N.V. voor de pensioenadministratie. We hebben met APG afspraken gemaakt over het nieuwe prijsmodel. Met Amundi Asset Management, Bouwinvest Real Estate Investment Management B.V., Columbia Threadneedle Netherlands B.V., Fidelity (FIL(LUXEMBOURG)S.A.), Schroder Investment Management (Europe) S.A, State Street Global Advisors Europe Limited, Achmea Real Estate B.V. en UBS Fund Management (Luxembourg) S.A. hebben we een uitbestedingsovereenkomst wat betreft het vermogensbeheer.

6 Raad van toezicht

Conform artikel 15 van de statuten heeft Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus sinds 1 juli 2014 een raad van toezicht. De raad van toezicht bestond in 2024 uit de heer P.G.E. van Gent (Vermogensbeheer), mevrouw H.G.I.M. Peters (Governance en Communicatie) en de heer F.R. Valkenburg (Actuariel en Risk).

Het fonds heeft in 2024 belangrijke stappen gezet in de voorbereiding van de invoering van de Wtp. De raad van toezicht (RvT) heeft toezicht gehouden op het beleid en de gang van zaken binnen het fonds, met speciale aandacht voor de Wtp-implementatie, evenwichtige belangenafweging en risicobeheersing.

Hoofdpunten

1. Wtp-Implementatie: Het bestuur heeft een gestructureerd proces gevolgd voor de invoering van de Wtp. Er zijn regelmatige overlegmomenten geweest met sociale partners, het verantwoordingsorgaan en de RvT. Het bestuur heeft informatie over het invaren, voor- en nadelen van keuzes, en risico-mitigerende maatregelen tijdig gedeeld.
2. Evenwichtige Belangenafweging: Het bestuur heeft eerst een evenwichtigheidskader opgesteld en dat toegepast bij de besluitvorming. Er zijn analyses uitgevoerd om de voor- en nadelen per leeftijdscohort inzichtelijk te maken, waarbij gekeken is naar verschillende maatstaven zoals nettoprofijs en verwachte pensioenuitkomsten.
3. Risicobeheersing: Het bestuur heeft een uitgebreid systeem van beheersingsmaatregelen en monitort de ontwikkeling van risico's regelmatig. De RvT heeft geconstateerd dat de betrokkenheid van sleutelfunctiehouders bij het invaartraject voldoende was.
4. IT en Cybersecurity: Het fonds heeft een uitgebreid IT- en cybersecuritybeleid vastgesteld en belangrijke stappen gezet in de implementatie ervan, met name in het kader van de Digital Operational Resilience Act (DORA).
5. Beleggingsbeleid: De Beleggingsadviescommissie functioneert goed, maar er wordt aanbevolen om de vastlegging van overwegingen achter besluiten te verbeteren.

Aanbevelingen

Voor de aanbevelingen geldt dat al veel van deze aanbevelingen in de eerste periode van 2025 zijn opgelost, hetgeen de RvT zeer toejuicht. Aangezien dit rapport ultimo 2024 afsluit worden de aanbevelingen wel opgenomen in dit rapport zodat volgend verslagjaar een goede aansluiting kan worden gemaakt met hetgeen heeft plaatsgevonden of opgelost is.

- Verfijn de analyse van verschillende invaardekingsgraden om potentiële knelpunten nog beter in kaart te brengen.
- Ontwikkel een robuust continuïteitsplan voor het geval er onvoorziene vertragingen optreden in de implementatie.
- Evalueer de impact van de Wtp-implementatie op de langetermijnkostenstructuur van het fonds en ontwikkel strategieën om eventuele kostenstijgingen te beheersen.
- Implementeer jaarlijkse bewustwordingstrainingen voor bestuursleden, de RvT, het VO en het bestuursbureau om het bewustzijn omtrent cyber risico's te vergroten.

De RvT heeft de volgende reglementaire goedkeuringen gegeven in 2024:

- Het voorgenomen besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening en het jaarverslag over het jaar 2023;
- Het voorgenomen besluit om mevrouw Eelens te benoemen als bestuurslid;
- Het voorgenomen besluit om de heer Meulenbroek te herbenoemen;
- Het voorgenomen besluit tot aanpassing van de profielschets in verband met DORA.

De RvT spreekt waardering uit voor de inzet van het bestuur en alle betrokkenen. Hierbij ging veel aandacht uit naar het Wtp-dossier, maar wij realiseren ons dat daarnaast ook het huidige fonds goed moest blijven functioneren. De RvT ziet uit naar

de verdere implementatie van de Wtp en heeft het vertrouwen dat verbouwen met de winkel open, op een ordentelijke wijze blijft plaatsvinden.

Culemborg, 12 maart 2025

De heer ir. P.G.E. van Gent

Mevrouw mr. H.G.I.M. Peters RBA, (voorzitter)

De heer F.R. Valkenburg, AAG, RBA

Reactie bestuur

Wij bedanken de raad van toezicht voor de waardevolle samenwerking en de toegewijde betrokkenheid die de leden tonen bij het fonds. Wij hechten veel waarde aan de aanbevelingen vanuit de raad van toezicht. Wij waarderen de constructieve en betrokken wijze waarop de raad van toezicht onze activiteiten volgt en beoordeelt en zeker in 2024 met het oog op de Wtp. Wij kijken uit naar een verdere en prettige samenwerking de komende jaren.

Wij wensen mevrouw Smelter veel succes in haar nieuwe functie per 1 juli 2025 als lid van de raad van toezicht en bedanken mevrouw Peters voor haar inzet als voorzitter van de raad van toezicht. Wij wensen ook de heer Valkenburg veel succes in zijn nieuwe rol als voorzitter van de raad van toezicht per 1 juli 2025.

7 Verantwoordingsorgaan

Conform artikel 14 van de statuten van het Pensioenfonds voor de Architectenbureaus is sinds 1 juli 2014 het verantwoordingsorgaan ingesteld in de plaats van de deelnemersraad. Het verantwoordingsorgaan heeft daarbij extra taken en bevoegdheden gekregen.

Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het gevoerde beleid en over de beleidskeuzes voor de toekomst. Dit doet het verantwoordingsorgaan onder andere aan de hand van het jaarverslag, de vastgelegde beleidskeuzes en de bevindingen van de raad van toezicht. Het verantwoordingsorgaan stelt vast in hoeverre het bestuur bij de besluitvorming op evenwichtige wijze rekening heeft gehouden met de belangen van alle belanghebbenden bij het fonds.

Het verantwoordingsorgaan bestond tot begin maart 2024 uit de dames E. Borgert (voorzitter), D. Verweij en W. Vester en de heren M. Kuijt, H. Oonk (vice-voorzitter) en S. Vink. Vanwege het om persoonlijke redenen terugtreden van de heer Vink, is vanaf begin maart 2024 een vacature ontstaan.

Het verantwoordingsorgaan heeft de werkzaamheden verricht op basis van het reglement verantwoordingsorgaan, waarin de taken en bevoegdheden met wettelijke en aanvullende adviestaken staan vermeld. Bij de invulling van de taken zijn het jaarplan 2024, de informatie ontvangen van het bestuur (o.a. adviesaanvragen) en de raad van toezicht mede uitgangspunt geweest.

In 2024 heeft het verantwoordingsorgaan veertien keer vergaderd, waarvan drie keer met het bestuur. Drie keer is met de raad van toezicht vergaderd. Drie keer is er door de voorzitters van de organen vergaderd. Er zijn in 2024 twee studiedagen geweest voor het verantwoordingsorgaan, tezamen met het bestuur en de raad van toezicht. Ook heeft het verantwoordingsorgaan één keer met de werkgroep Jaarwerk vergaderd. Daarnaast zijn er 10 extra kennis- en informatiesessies rondom de Wtp georganiseerd, samen met (een afvaardiging van) het bestuur, de raad van toezicht en de extern adviseur Wtp vanuit Deloitte. Het merendeel van deze kennis- en informatiesessies heeft digitaal plaatsgevonden.

Oordeel

Aan de hand van het jaarverslag en via het verantwoordingsorgaan legt het bestuur verantwoording af aan de belanghebbenden over het beleid, de wijze waarop het beleid is uitgevoerd en over de naleving van de Code Pensioenfondsen. Het verantwoordingsorgaan heeft een positief oordeel over het handelen van het bestuur, over het gevoerde beleid en over de beleidskeuzes voor de toekomst. Daarbij is het van mening dat het bestuur bij zijn besluitvorming op evenwichtige wijze rekening heeft gehouden met de belanghebbenden van het fonds. Het verantwoordingsorgaan heeft geconstateerd dat een groot deel van de gedane aanbevelingen in 2024 door het bestuur is opgevolgd.

Adviesaanvragen

Het verantwoordingsorgaan heeft in 2024 drie adviezen gegeven. Dit betrof de volgende onderwerpen:

Onderwerp	Periode	Aard advies
1. Toeslag 2025	november 2024	Positief
2. Premie en opbouwpercentage 2025	november 2024	Positief
3. Aanpassing uitvoeringsreglement	december 2024	Positief

Wet toekomst pensioenen (Wtp)

Gedurende het gehele jaar hebben de voorbereidingen voor de transitie naar de Wtp per 1 januari 2027 centraal gestaan. Hier

is veel tijd en aandacht aan besteed door het bestuur, de commissies en de uitbestedingspartijen. Ter voorbereiding op de Wtp-adviesaanvragen in 2025, zijn in 2024 door het bestuur meerdere kennis- en informatiesessies georganiseerd voor de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan. De volgende onderwerpen zijn tijdens deze sessies aan bod gekomen: prototype pensioenregeling, evenwichtigheidskader, invaarbesluit, datakwaliteit, transitieplan, implementatieplan, verantwoordingsdocument, invaarsjabloon DNB, ALM-studie en wettelijk verplicht communicatieplan.

Dit omvangrijke traject heeft tot een toenemende werkdruk geleid waardoor het bestuur voor 2024 een verdeling van de reguliere werkzaamheden in 'must-haves' en 'nice-to-haves' heeft gemaakt.

Verantwoording door raad van toezicht

De raad van toezicht heeft op 12 maart 2025 mondeling en schriftelijk verantwoording over 2024 afgelegd aan het verantwoordingsorgaan.

Aan de hand van het rapport van bevindingen van de raad van toezicht over 2024 ten behoeve van het bestuur en het verantwoordingsorgaan, heeft het verantwoordingsorgaan kennisgenomen van de bevindingen en aanbevelingen van de raad van toezicht over 2024. Het verantwoordingsorgaan herkent zich in de inhoud van het rapport dat heeft geleid tot een positieve oordeelsvorming over de functioneren van het bestuur.

Het verantwoordingsorgaan dankt het bestuur voor de transparante communicatie en het vertrouwen.

Ons integrale rapport met het normenkader, de bevindingen, het oordeel en de aanbevelingen is terug te vinden op de website. Hieronder staat een verkorte weergave per norm van ons oordeel:

Governance en Toekomst

Het verantwoordingsorgaan constateert dat het bestuur in 2024 goed heeft gefunctioneerd en voldeed aan de Wet versterking bestuur pensioenfondsen (Wvbp) en, op één punt na, aan de Code Pensioenfondsen. Het blijft echter zaak om in 2025 goed te blijven kijken naar de commissie-indelingen en de portefeuillehouders zodat alle belangrijke onderwerpen voldoende aandacht krijgen van het bestuur.

Ondanks dat er in 2024 veel tijd en aandacht van het bestuur is besteed aan de Wtp, is er ook voldoende aandacht geweest voor de toekomst van het fonds na de transitie. Daarbij blijft het mogelijk vervallen van de verplichtstelling een belangrijk onderwerp voor 2025.

Premiebeleid en Toeslag

Bij de premievaststelling van 24,5%, met een opbouwpercentage van 1,7385% voor 2025, is voldoende rekening gehouden met zowel de gehanteerde kostencomponenten als met een evenwichtige belangenafweging. De door een delegatie van het bestuur aanvullend verzorgde mondelinge toelichting, is door het verantwoordingsorgaan als positief, maar ook noodzakelijk, ervaren. Het verantwoordingsorgaan wil het bestuur verzoeken om bij volgende adviesaanvragen de onderbouwing en argumentatie van de evenwichtige belangenafweging schriftelijk en kwalificeerbaar te blijven aanleveren.

Voor 2025 kan er slechts 50,22% punt van de maatstaf aan toeslag worden verleend. Ondanks het genomen besluit in 2024, dat er voor 2025 slechts 1,75% aan toeslag verleend kan worden (in plaats van de volledige 3,5%), oordeelt het verantwoordingsorgaan positief over het proces en de uitkomst van het toegepaste toeslagbeleid. Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur om in samenspraak met de sociale partners, ook onder de Wtp, de waardevastheid (100% compensatie van de prijsontwikkeling) van de pensioenen als ambitie overeind te houden.

Het verantwoordingsorgaan beveelt het bestuur aan vroegtijdig met de verschillende stakeholders, waaronder sociale partners, in overleg te treden en/of hen te informeren over zowel de vaststelling van de premie als de toeslagverlening.

Beleggingsbeleid en Vermogensbeheer

Het beleggingsproces is uitgevoerd conform het beleggingsbeleid en de beleggingsbeginselen, zoals vastgesteld in het Beleggingsplan en de Beleggingsrichtlijnen van het fonds. In 2024 heeft er een nieuwe ALM-studie plaatsgevonden om tot een optimale beleggingsportefeuille te komen onder de Wtp, die in lijn is met de ambities van sociale partners zoals vastgelegd in het transitieplan en het evenwichtigheidskader van het fonds. Door de uitkomsten uit de ALM-studie zijn er maatregelen genomen om de beweeglijkheid van de dekkingsgraad te reduceren tot aan de invaardatum. Hierdoor is de renteafdekking verhoogd naar 70%.

Het verantwoordingsorgaan beveelt het bestuur aan tot aan de invaardatum aandacht te besteden aan de eventuele gevolgen van de Wtp voor het vermogensbeheer. Binnen de kaders van het strategisch beleggingsbeleid zou er in 2025 ook gekeken kunnen worden naar aanvullende beschermingsconstructies voor de dekkingsgraad naar de invaardatum toe.

Het verantwoordingsorgaan beveelt het bestuur aan om tot aan de transitiedatum verantwoord te blijven kijken naar het toepassen van het transitie-FTK en hier een weloverwogen en goed onderbouwde beslissing in te nemen.

Uitbesteding & IT (DORA)

Het fonds maakt veel gebruik van verschillende uitbestedingspartijen. Ook in 2024 was het bestuur volgens het verantwoordingsorgaan 'in control' en werden de werkzaamheden conform aanvaardbare kosten uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan beveelt het bestuur aan om in 2025 de evaluaties met alle uitbestedingspartijen weer op te pakken, als de werkdruk rondom Wtp dit toelaat.

Het bestuur heeft in 2024 belangrijke stappen gezet op het gebied van IT, cybersecurity, datakwaliteit en DORA-wetgeving. Ondanks alle informatie die beschikbaar is, blijft het zaak om de IT-beheersing kritisch te blijven monitoren.

Ook beveelt het verantwoordingsorgaan het bestuur aan om de samenwerking met en de kostenvoorstellen van de uitbestedingspartijen nauwlettend in de gaten te blijven houden.

Communicatie

Het verantwoordingsorgaan heeft met instemming kennisgenomen van de wijze waarop uitvoering is gegeven aan het communicatiebeleid. Het merendeel van de communicatie-inspanningen had betrekking op Wtp-gerelateerde onderwerpen, waaronder het opstellen van een wettelijk verplicht communicatieplan. Wat betreft de campagnes, die zijn bedoeld om deelnemers en werkgevers te informeren over de Wtp, hebben wij eerder bepleit vooral aandacht te besteden aan het organiseren van live-bijeenkomsten. Dat vanuit kosten oogpunt de voorkeur uitgaat naar regelmatige digitale informatievoorziening kan echter rekenen op ons begrip. Het verdient daarbij wel aanbeveling om in de berichtgeving via de geëigende socialmedia-kanalen, waar mogelijk en wenselijk, een 'call to action' op te nemen.

Daarnaast is het van groot belang dat de aandacht voor ESG niet verslapt. Het verantwoordingsorgaan spreekt dan ook de hoop uit, dat het voornemen meer te focussen op voor de doelgroep aansprekende duurzaamheidsthema's, ertoe mag leiden dat ook in de nabije toekomst, regelmatig bij de deelnemers getoetst zal worden of er draagvlak is voor de gemaakte keuzes. Het is van groot belang dat de deelnemers de, in het kader van ESG, gemaakte keuzes door het bestuur begrijpen. Wij bevelen dan ook aan de communicatie-inspanningen met betrekking tot ESG ook in het komend jaar onverminderd voort te zetten.

Integraal risicomanagement

Het integraal risicomanagement van het fonds wordt steeds professioneler, waarbij ook steeds meer functies en dus kosten nodig zijn om die professionaliteit te waarborgen. Het verantwoordingsorgaan verwacht, dat dankzij dit op hoog niveau ingerichte

risicomanagementsysteem, er in de toekomst geen onnodige risico's genomen zullen worden, die zouden kunnen leiden tot grote financiële tegenvallers. Wel is het van wezenlijk belang dat de continuïteit, het kennisniveau en de bezetting van de Risicocommissie gelijke tred houden met de ontwikkelingen binnen het fonds.

Verantwoordingsorgaan en raad van toezicht hebben aangegeven dat zij zich dusdanig meegenomen achten in de wijze waarop de risicohouding is bepaald en de onderbouwing die daarbij in het verantwoordingsdocument 'risicohouding' is gegeven, dat het bestuur de risicohouding opnieuw heeft vastgesteld in 2024.

Door de uitkomsten uit audits, de samenwerking met de medewerkers van het fonds en de wijze waarop opvolging wordt gegeven aan bevindingen uit audits, kan worden geconcludeerd dat het risicobewustzijn binnen het fonds zodanig is, dat op een professionele en weloverwogen wijze met risico's wordt omgegaan en invulling wordt gegeven aan de interne beheersing van het fonds.

Geconcludeerd is dat de directe impact van de transitie naar de Wtp relatief beperkt is. Wel is de observatie gedaan dat het eventueel vervallen van de verplichtstelling mogelijk wel grote impact kan hebben. Het verantwoordingsorgaan beveelt daarom aan dit periodiek te blijven monitoren.

Het verantwoordingsorgaan beveelt aan om de ontwikkelingen bij klanten van APG en andere koplopers, die per 1 januari 2025 zijn overgegaan en op 1 januari 2026 overgaan naar het nieuwe stelsel, goed te monitoren en deze ervaringen te gebruiken voor de transitie van het fonds per 1 januari 2027.

Afsluiting

Het verantwoordingsorgaan waardeert de inzet van het bestuur en de raad van toezicht.

De onderlinge samenwerking tussen bestuur, raad van toezicht en verantwoordingsorgaan gebeurt in een open en constructieve houding. Het verantwoordingsorgaan ziet de samenwerking voor het komende jaar met vertrouwen tegemoet.

Culemborg, 14 mei 2025

E. Borgert (voorzitter)
H. Oonk (vice-voorzitter)
J. Kirchert
M. Kuijt
D. Verweij
W. Vester

Reactie bestuur

Wij bedanken het verantwoordingsorgaan voor deze managementsamenvatting van het oordeel en sluiten ons aan bij de woorden van het verantwoordingsorgaan over de open samenwerking. De inbreng van het verantwoordingsorgaan in de gesprekken en de adviezen waarderen wij zeer en zijn van toegevoegde waarde in onze bestuurlijke besluitvorming. Ook de komende jaren zetten wij graag deze constructieve samenwerking met het verantwoordingsorgaan voort. Wij zijn blij met het voornamelijk positieve oordeel en de diverse suggesties. Wij lezen daarin waardering voor het werk dat we hebben verzet en de resultaten die zijn geboekt, maar ook dat het altijd beter kan. Het bestuur heeft waardering voor de grote betrokkenheid van het verantwoordingsorgaan.

Wij zullen op de gebruikelijke manier een terugkoppeling op de aanbevelingen van het verantwoordingsorgaan verzorgen in het gezamenlijke overleg. Wij wensen de heer Kirchert veel succes in zijn nieuwe rol als lid van het verantwoordingsorgaan.

II. JAARREKENING

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van de Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus de jaarrekening over boekjaar 2024 eindigend op 31 december 2024. In het hoofdstuk Overige gegevens volgen de verklaringen van de waarmerkend actuaire en van de onafhankelijke accountant van het pensioenfonds.

1 Balans per 31 december

(Na bestemming van het saldo van baten en lasten, bedragen in duizenden euro's)

		31-12-2024	31-12-2023
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	(1)		
Vastgoedbeleggingen		500.191	469.553
Aandelen		1.792.716	1.369.322
Vastrentende waarden		2.527.921	2.578.023
Derivaten		312.723	333.349
Overige beleggingen		234.011	212.706
		5.367.562	4.962.953
Vorderingen en overlopende activa	(2)	7.480	10.241
Liquide middelen	(3)	13.693	5.629
		5.388.735	4.978.823
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(4)	943.887	699.139
Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds	(5)	4.125.223	3.923.448
Overige schulden en overlopende passiva	(6)	319.625	356.236
		5.388.735	4.978.823
		31-12-2024	31-12-2023
Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)			
Actuele dekkingsgraad		122,9	117,8
Beleidsdekkingsgraad		123,0	125,6

2 Staat van baten en lasten

(Bedragen in duizenden euro's)

		2024	2023
BATEN			
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds (van werkgevers en werknemers)	(7)	77.340	78.190
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	(8)	521.223	435.747
Overige baten	(9)	720	1.861
		599.283	515.798
LASTEN			
Pensioenuitkeringen	(10)	141.366	130.040
Pensioenuitvoeringskosten	(11)	5.882	5.450
Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds	(12)		
Pensioenopbouw		70.154	60.064
Toeslagverlening		70.970	250.621
Rentetoevoeging		133.703	113.566
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-145.104	-133.216
Wijziging marktrente		81.581	110.908
Wijziging actuariële uitgangspunten		-6.215	10.672
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-7.336	-13.790
Overige mutaties technische voorzieningen		4.022	5.322
		201.775	404.147
Saldo overdrachten van rechten	(13)	5.512	11.937
Overige lasten	(14)	-	-
		354.535	551.574
Saldo van baten en lasten		244.748	-35.776

Bestemming van het saldo van baten en lasten

(Bedragen in duizenden euro's)

	2024	2023
Algemene reserve	216.254	-65.078
Volatiliteitsreserve	28.494	29.302
	244.748	-35.776

3 Kasstroomoverzicht

(Bedragen in duizenden euro's)

	2024	2023
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premiebijdragen voor risico pensioenfonds	79.119	75.892
Ontvangen waardeoverdrachten	1.062	2.695
Ontvangen overige baten	1.846	648
Betaalde pensioenuitkeringen	-141.180	-129.861
Betaalde waardeoverdrachten	-6.542	-14.630
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-6.070	-5.324
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-71.765	-70.580
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	2.132.048	2.393.801
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	80.247	76.334
Aankopen en verstrekkingen van beleggingen	-2.115.762	-2.426.528
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-7.527	-6.382
Overige ontvangsten en uitgaven inzake beleggingen	5.617	4.796
Mutatie onderpand in geld	19.346	-684
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	113.969	41.337
Koers- en omrekeningsverschillen op geldmiddelen	-472	1.000
Mutatie geldmiddelen	41.732	-28.243
	2024	2023
Geldmiddelen per 1 januari	20.420	48.663
Mutatie geldmiddelen	41.732	-28.243
Geldmiddelen per 31 december	(3) 62.152	20.420
Geldmiddelen onder beleggingen	48.459	14.791
Geldmiddelen onder liquide middelen	13.693	5.629

4 Algemene toelichting

Algemene toelichting

Inleiding

Het doel van de Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus, ingeschreven in het handelsregister onder nummer 41199584, statutair gevestigd te Harderwijk (hierna 'het pensioenfonds') is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte (gewezen) deelnemers. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van het pensioenfonds. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de in de branche Architecten verplicht gestelde aangesloten werkgevers.

Het vestigingsadres van het fonds is Ceintuurbaan 2, 3847 LG te Harderwijk.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder RJ 610. De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Het bestuur heeft op 4 juni 2025 de jaarrekening vastgesteld.

Continuïteit

De jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn, op de hierna toegelichte schattingswijziging na, ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar.

Stelselwijziging kasstroomoverzicht

In 2024 heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving wijzigingen door gevoerd in de definitie van het begrip 'geldmiddelen' in het kasstroomoverzicht (Standaard 360 'Het kasstroomoverzicht'). Vanaf 2024 worden ook de mutaties in geldmiddelen die onder de beleggingen vallen meegenomen in het kasstroomoverzicht. Deze stelselwijziging heeft geen effect op het vermogen en resultaat van het fonds. De vergelijkende cijfers over 2023 zijn aangepast.

Schattingswijzigingen voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Actuariële grondslagen

Het bestuur heeft, met betrekking tot verslagjaar 2024, besloten om verschillende (actuariële) grondslagen die gehanteerd worden voor de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen te wijzigen. De wijzigingen en het effect van de schattingswijziging op de voorziening pensioenverplichtingen zijn:

- De toepassing van recente overlevingsgrondslagen door de overgang van Prognosetafel AG2022 naar Prognosetafel AG2024 (afname voorziening € 7,9 miljoen);
- De toepassing van de nieuwe ervaringssterfte (correctiefactoren) op de Prognosetafel AG2024 (toename voorziening € 1,7 miljoen).

Algemene grondslagen

Opname van een actief of verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9, Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of

in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen, e.d. worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Een transactie in vreemde valuta wordt bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de functionele valutakoers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten als indirecte beleggingsopbrengsten.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde; slechts indien de reële waarde van beleggingen niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Overlopende activa en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde, en zijn opgenomen onder de beleggingen. Het verschil tussen reële waarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

Participaties in beleggingsfondsen en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen (doorkijkbenadering). Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van reële waarde.

Financiële instrumenten worden gebruikt ter afdekking van beleggingsrisico's en het realiseren van het vastgelegde beleggingsbeleid. De derivatenposities zijn opgenomen als een afzonderlijke beleggingscategorie. Derivaten die deel uitmaken van een beleggingsfonds zijn opgenomen in de beleggingscategorie waarin dit beleggingsfonds is gerubriceerd.

Reële waarde

De beleggingen van het pensioenfonds worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Bepaalde instrumenten, zoals participaties in beleggingsfondsen worden gewaardeerd door gebruik te maken van de intrinsieke waarde. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Slechts indien de reële waarde van beleggingen niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Voor een deel van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Derivaten worden gewaardeerd door gebruik te maken van netto-contante-waardeberekeningen.

Voor financiële instrumenten zoals beleggingsvorderingen en -schulden geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Vastgoedbeleggingen

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen de reële waarde. De reële waarde wordt gebaseerd op periodieke door onafhankelijke deskundigen verrichte taxaties.

Beursgenoteerde indirecte vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde per balansdatum.

Nietbeursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd op de per ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Aandelen

Aandelenbeleggingsfondsen

Participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurswaarde.

Participaties in beleggingsfondsen in aandelen met een beursnotering worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende beurswaarde. Participaties in beleggingsfondsen in aandelen die geen beursnotering kennen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Private equity

Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen die beleggen in private equity worden gewaardeerd op het aandeel in de nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds. De nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds is geschat door de externe manager, het management van de betreffende belegging of de leidende mede-investeerder.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde inclusief opgelopen rente. Van ter beurze genoteerde vastrentende waarden is dit de beurswaarde per balansdatum. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in vastrentende-waardenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Obligaties

Beursgenoteerde obligaties en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in obligaties zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurswaarde. Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen die beleggen in obligaties worden gewaardeerd op de intrinsieke waarde van het obligatiebeleggingsfonds.

Hypotheken

Participaties in beleggingsfondsen die beleggen in hypothecaire leningen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde is berekend op basis van de contante waarde van de toekomstige kasstromen. De gehanteerde parameters bij deze berekening zijn ultimo boekjaar geactualiseerd.

Leningen op schuldbekentenis

Leningen op schuldbekentenis worden gewaardeerd op reële waarde. Deze reële waarde wordt berekend op basis van de contante waarde van de toekomstige kasstromen. De gehanteerde interestpercentages voor het contant maken zijn ontleend aan externe onafhankelijke partijen en afhankelijk van het kredietrisico van de tegenpartijen.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen. Derivaatcontracten met een negatieve waarde worden in de balans onder de overige schulden en overlopende passiva verantwoord.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering hiervan geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Infrastructuur

De waarde van de beleggingen in infrastructuurfondsen wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers.

Geldmarktfondsen

De geldmarktfondsen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde het aandeel van het pensioenfonds in de reële waarden van de financiële instrumenten die Columbia Threadneedle Netherlands bv aanhoudt voor rekening en risico van haar opdrachtgevers.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van mogelijke oninbaarheid.

Overige activa

Onder overige activa worden onder meer liquide middelen opgenomen voor zover dit onmiddellijk opeisbare banktegoeden betreft. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemene reserve

Deze reserve is dat deel van het vermogen dat resteert nadat via de resultaatbestemming de vereiste reserves op het gewenste niveau zijn gebracht, en dient ter opvang van tegenvallers anders dan waarvoor een specifieke reserve respectievelijk voorziening is getroffen. Het streven is om in totaal reserves aan te houden die minimaal gelijk zijn aan het gesteld vereist vermogen op basis van het Financieel Toetsingskader (FTK). Het gesteld vereist vermogen wordt bepaald op basis van de standaardmethode voorgeschreven door De Nederlandsche Bank (DNB). Er is geen sprake van een maximering van de algemene reserve.

Volatiliteitsreserve

De volatiliteitsreserve is gelijk aan het vereist eigen vermogen dat in de evenwichtssituatie benodigd is. De standaardtoets van DNB bepaalt hoe groot het vereist eigen vermogen moet zijn.

Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen is de op basis van actuariële grondslagen berekende contante waarde van de pensioenaanspraken, waarop per balansdatum op grond van het reglement rechten zijn verkregen. De berekende voorziening betreft alleen de onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen van het fonds. Verder is geen rekening gehouden met pensioenverplichtingen voortvloeiend uit toekomstige salarisstijgingen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

Rekenrente

Als rekenrente wordt de marktrente gehanteerd. De marktrente komt overeen met de rentetermijnstructuur ultimo boekjaar zoals deze door DNB is gepubliceerd.

Overlevingstafels

De voorziening ultimo 2024 is berekend op basis van de door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2024, startkolom 2025 (2023: Prognosetafel AG2022, startkolom 2024). Hierbij wordt rekening gehouden met de ervaringssterfte door de overlijdenskansen te vermenigvuldigen met leeftijds- en geslachtsafhankelijke correctiefactoren.

Op bijvoorbeeld leeftijd 67 bedraagt de correctiefactor voor mannen 73% en voor vrouwen 78%. Voor medeverzekerden bedraagt de correctiefactor op leeftijd 67 voor mannen 68% en voor vrouwen 81%.

Na leeftijd 67 lopen deze correctiefactoren geleidelijk op naar circa 100% op leeftijd 100.

Voor de wezen zijn geen sterftেকansen in aanmerking genomen.

Partnerfrequenties

Voor de waardering van het latent partnerpensioen voor niet-gepensioneerden wordt gebruik gemaakt van het onbepaalde partnersysteem, waarbij rekening gehouden wordt met de kans dat een verzekerde een partner heeft op basis van door het CBS in 2022 gepubliceerde ervaringscijfers van de Nederlandse bevolking (2023: idem).

Deze partnerfrequenties zijn afhankelijk van leeftijd en geslacht van de verzekerde. Voor latent partnerpensioen naast ingegaan ouderdomspensioen wordt gebruik gemaakt van het bepaalde systeem, waarbij alleen voor op de pensioendatum aanwezige partners een aanspraak bestaat en een voorziening wordt berekend.

Leeftijdsverschil man-vrouw

De man wordt verondersteld drie jaar ouder te zijn dan de vrouw.

Opslag excassokosten

In de technische voorziening is een opslag voor excassokosten opgenomen van 3,2% (2023: idem).

Voorziening uitloopriscio Premievrije Deelneming (PVD)

De voorziening uitloopriscio PVD wordt berekend als de som van de PVD-opslagen van de laatste twee boekjaren. Hierdoor komt jaarlijks de PVD-opslag van boekjaar-2 beschikbaar ter dekking van de kosten van ingang premievrijstelling als gevolg van ingang arbeidsongeschiktheid voor deelnemers met een eerste ziekte dag in de loop van boekjaar-2.

Spaarfonds gemoedsbezwaarden

Het pensioenfonds kan individuele vrijstelling van deelneming aan de verplichte pensioenregelingen aan een werknemer verlenen, indien deze gemoedsbezwaren heeft tegen iedere vorm van verzekering. De werkgever is een spaarbijdrage aan het pensioenfonds verschuldigd. Deze spaarbijdrage is gelijk aan de premie die bij de werkgever in rekening zou zijn gebracht als er geen vrijstelling was verleend. Op grond van de CAO komt 45% van de spaarbijdrage ten laste van de werknemer. De spaarbijdragen worden op een fictieve spaarrekening gestort, waaraan jaarlijks rente wordt toegevoegd. Deze rente is tot aan de ingang van de pensioenvervangende uitkering gelijk aan het voortschrijdende gemiddelde rendement op de beleggingen van het pensioenfonds over de afgelopen vijf boekjaren en vervolgens verminderd met 0,5% en daarna naar beneden afgerond op een veelvoud van 0,25%. De gespaarde bijdragen van de gemoedsbezwaarde worden na het bereiken van de 67-jarige leeftijd in gelijke termijnen aan betrokkene gedurende 15 jaren uitgekeerd. Bij overlijden van de gemoedsbezwaarde voordat de uitkeringen zijn ingegaan, wordt het saldo in gelijke termijnen gedurende 15 jaar aan de partner uitgekeerd. Bij overlijden van de

gemoedsbezwaarde na ingang van de uitkering, worden de uitkeringen gedurende de resterende periode voortgezet ten behoeve van de partner.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Actuele dekkingsgraad

De actuele dekkingsgraad wordt als volgt berekend:

$$\frac{\text{Aanwezig vermogen}}{\text{Technische voorzieningen}} \times 100\%$$

Het aanwezig vermogen in deze berekening bestaat uit alle bezittingen verminderd met de overige schulden en overlopende passiva.

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de actuele dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorzieningen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen voor risico pensioenfondsen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen worden verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsresultaten

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden verstaan rentebaten en -lasten, dividenden en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als

indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de waardeveranderingen.

Kosten van vermogensbeheer

Kosten van vermogensbeheer bestaan voornamelijk uit vergoedingen voor het beheer en bewaarloon. Dit zijn alleen de kosten die door het fonds zelf betaald worden. Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan pensioengerechtigden uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en partnerpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo boekjaar berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Jaarlijks valt een bedrag van de opslag voor excassokosten (voor het lopende boekjaar 3,2%) van de in het jaar gedane uitkeringen vrij ter financiering van de gemaakte pensioenuitvoeringskosten (excassokosten).

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging actuariële uitgangspunten

De vaststelling van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur. De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens en arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de

populatie van het pensioenfonds. Het effect van wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarden van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Overige mutaties technische voorzieningen

De onder deze post opgenomen mutaties van de voorziening hebben betrekking op de kanssystemen.

Saldo overdrachten van rechten

De post Saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld overeenkomstig de directe methode. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioen- en beleggingsactiviteiten. Onder geldmiddelen vallen zowel de bankrekeningen die worden aangehouden voor pensioenactiviteiten als die voor beleggingsactiviteiten. Geldmarktfondsen worden alleen verantwoord onder geldmiddelen als deze voldoen aan de definitie van een equivalent van liquide middelen.

5 Toelichting op de balans

(Bedragen in duizenden euro's, tenzij anders vermeld)

Activa

1. Beleggingen voor risico pensioenfonds

Verloopoverzicht per beleggingscategorie

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
2024						
Stand per 1 januari 2024	469.553	1.369.322	2.578.023	-19.162	212.706	4.610.442
Aankopen	13.460	301.745	1.621.557	-	179.000	2.115.762
Verkopen	-6.872	-291.426	-1.707.684	77.238	-203.304	-2.132.048
Overige mutaties	-4.681	241	1.853	-18.299	29.589	8.703
Waardeveranderingen	28.731	412.834	34.172	-42.780	16.020	448.977
	500.191	1.792.716	2.527.921	-3.003	234.011	5.051.836
Bij: Derivaten met een negatieve waarde	-	-	-	315.726	-	315.726
Stand per 31 december 2024	500.191	1.792.716	2.527.921	312.723	234.011	5.367.562
2023						
Stand per 1 januari 2023	476.108	1.187.760	2.348.394	-13.875	237.340	4.235.727
Aankopen	27.988	387.095	2.002.920	6	8.519	2.426.528
Verkopen	-5.840	-470.669	-1.876.706	-40.387	-199	-2.393.801
Overige mutaties	8.696	1.042	1.984	-10.826	-25.481	-24.585
Waardeveranderingen	-37.399	264.094	101.431	45.920	-7.473	366.573
	469.553	1.369.322	2.578.023	-19.162	212.706	4.610.442
Bij: Derivaten met een negatieve waarde	-	-	-	352.511	-	352.511
Stand per 31 december 2023	469.553	1.369.322	2.578.023	333.349	212.706	4.962.953

Volgens de verslaggevingsregels worden derivaten met een negatieve waarde verantwoord onder de overige schulden en overlopende passiva; ook de Schuld inzake ontvangen zekerheden wordt onder de Overige schulden en overlopende passiva verantwoord. In het verloopoverzicht per beleggingscategorie wordt het verloop van de derivaten gesaldeerd weergegeven. Om te komen tot de positieve waarde van de derivaten onder de beleggingen voor risico pensioenfonds worden onderin de tabel de waarde van de negatieve derivaten en de schuld inzake ontvangen zekerheden bij de gesaldeerde eindstand van de derivaten opgeteld.

Het fonds kent geen beleggingen in aangesloten organisaties of premiebijdragende ondernemingen.

Overige mutaties

De overige mutaties hebben betrekking op mutaties inzake beleggingsdebiteuren, -crediteuren en liquide middelen onder beheer bij de vermogensbeheerders.

Securities lending

Het pensioenfonds participeert niet direct in securities lending. Binnen de beleggingsfondsen kan wel sprake zijn van securities lending. De beleggingsfondsen kunnen een deel van hun beleggingen beschikbaar stellen voor securities lending. Op basis van doorkijk in de beleggingsfondsen is dan securities lending van toepassing. Ultimo 2024 en 2023 was hier geen sprake van.

Specifieke financiële instrumenten (derivaten)

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als regel geldt dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het algemene beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekend inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) te bevinden.

Het pensioenfonds gebruikt derivaten voornamelijk om het valutarisico en het renterisico af te dekken. Eén van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Bovendien geldt dat altijd wordt gewerkt met onderpand. Tevens maken we voor de rentederivaten gebruik van centrally cleared renteswaps, waarbij dagelijks wordt afgerekend.

Reële waarde

De waardering van de beleggingen vindt plaats tegen reële waarde. Afgezien van de beleggingsdebiteuren, -crediteuren en liquide middelen zijn de beleggingen van het pensioenfonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor een deel van de beleggingen van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen dan wel van taxaties uitgevoerd door onafhankelijke derden. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van netto-contante-waardeberekeningen dan wel andere methoden:

- **Intrinsieke waarde:** de marktwaarde ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-of-fund managers. Voor fondsbeleggingen in vastgoed, private equity en infrastructuur wordt de waardering bepaald op basis van de laatst ontvangen fondsrapportages. Deze rapportages zijn door een onafhankelijke accountant gecontroleerd maar de periode van deze rapportages loopt niet synchroon met het boekjaar van het pensioenfonds. Om deze onzekerheid te mitigeren wordt jaarlijks achteraf een aansluiting gemaakt. Beleggingen waarvan de waardering op basis van de intrinsieke waarde plaatsvindt zijn in de tabel onder "Andere methode(n)" opgenomen. Daarnaast worden beleggingsfondsen waarvan door een externe partij de Net Asset Value (NAV) wordt opgegeven onder deze methode verantwoord.
- Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld aan een effectenbeurs of betreffen liquide middelen. Hieronder vallen aandelen, obligaties, onderpanden en banktegoeden.
- De netto contante waarde (NCW) wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen contant te maken op basis van de geldende marktrente. In de waardering is rekening gehouden met het oninbaarheidsrisico.

Gehanteerde waarderingssystematiek op basis van RJ 290

In onderstaande tabellen is de verdeling naar gehanteerde waarderingssystematiek op basis van RJ 290 van de belegde waarden weergegeven.

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	totaal
Per 31 december 2024					
Vastgoedbeleggingen	55.818	-	-	432.815	488.633
Aandelen	1.788.415	-	-	-	1.788.415
Vastrentende waarden	2.065.104	-	-	440.877	2.505.981
Derivaten	-	-	-254.086	-	-254.086
Overige beleggingen	195.020	-	-	-	195.020
	4.104.357	-	-254.086	873.692	4.723.963

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	totaal
Per 31 december 2023					
Vastgoedbeleggingen	46.301	-	-	407.014	453.315
Aandelen	1.365.262	-	-	-	1.365.262
Vastrentende waarden	2.138.446	-	-	419.490	2.557.936
Derivaten	-	-	-288.546	1	-288.545
Overige beleggingen	203.304	-	-	-	203.304
	3.753.313	-	-288.546	826.505	4.291.272

De vastrentende waarden vermeld onder genoteerde marktprijzen betreffen grotendeels staatsobligaties.

Vastgoedbeleggingen

De vastgoedbeleggingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

specificatie naar soort	31-12-2024	31-12-2023
Indirect vastgoed	488.633	453.315
Belegde waarden	488.633	453.315
Beleggingsdebiteuren	11.558	16.238
	500.191	469.553

Aandelen

De aandelen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

specificatie naar soort	31-12-2024	31-12-2023
Aandelen	1.747.311	1.342.105
Aandelenbeleggingsfondsen	41.104	23.157
Belegde waarden	1.788.415	1.365.262
Beleggingsdebiteuren	4.301	4.060
	1.792.716	1.369.322

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden kunnen als volgt worden gespecificeerd:

specificatie naar soort	31-12-2024	31-12-2023
Staatsobligaties	1.635.312	1.774.653
Hypotheekfondsen	440.877	419.490
Obligatiebeleggingsfondsen	427.881	362.891
Asset backed securities	1.911	902
Belegde waarden	2.505.981	2.557.936
Beleggingsdebiteuren	21.940	20.087
	2.527.921	2.578.023

Derivaten

De derivaten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

specificatie naar soort	31-12-2024	31-12-2023
Rentederivaten positieve waarde	60.760	56.081
Valutaderivaten positieve waarde	879	7.885
Aandelenderivaten positieve waarde	-	1
Belegde waarden	61.639	63.967
Beleggingsdebiteuren	257.080	276.426
Beleggingscrediteuren	-5.996	-7.044
	312.723	333.349

De posities van de rentederivaten worden dagelijks afgerekend. Het ontvangen onderpand in geld op rentederivaten met een positieve waarde wordt herbelegd. Voor de toelichting op de op derivaten ontvangen onderpand verwijzen we naar de toelichting op de Overige schulden en overlopende passiva.

Overige beleggingen

De overige beleggingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

specificatie naar soort	31-12-2024	31-12-2023
Catastrofe obligaties	195.020	-
Infrastructuur	-	203.304
Belegde waarden	195.020	203.304
Liquide middelen	48.459	14.791
Beleggingscrediteuren	-9.468	-5.389
	234.011	212.706

Voor de uitvoering van vermogensbeheer houdt Columbia Threadneedle Netherlands bv bankrekeningen en geldmarktinstrumenten aan voor rekening en risico van het pensioenfonds.

Het economisch eigendom van bedoelde bankrekeningen en geldmarktinstrumenten ligt bij het pensioenfonds en het juridisch eigendom ligt bij Columbia Threadneedle Netherlands bv. Ultimo verslagperiode is het saldo € 48.459 (ultimo 2023: € 14.791). In de jaarrekening is dit gepresenteerd als Liquide middelen / Geldmarktfondsen onder de Overige beleggingen.

2. Vorderingen en overlopende activa

	31-12-2024	31-12-2023
Vorderingen op werkgevers	7.176	8.955
Waardeoverdrachten	117	28
Te ontvangen rente	87	98
Vooruitbetaalde bedragen	32	14
Pensioenen	13	23
Overig	55	8
Terug te ontvangen btw	-	1.115
	7.480	10.241

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Nadere specificatie vorderingen op werkgevers:

	31-12-2024	31-12-2023
Werkgevers	7.261	8.988
Voorziening dubieuze debiteuren	-85	-33
	7.176	8.955

In 2024 is een bedrag van € 53 toegevoegd aan de voorziening dubieuze debiteuren (2023: € 5 toegevoegd).

3. Liquide middelen

	31-12-2024	31-12-2023
ABN AMRO	13.683	5.620
Citibank	5	4
ING	5	5
	13.693	5.629

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerders zijn onder de beleggingen opgenomen.

Ultimo 2024 heeft het fonds bij ING Bank nv een kredietfaciliteit van € 4 miljoen. Hiervan wordt ultimo 2024 geen gebruik gemaakt.

Passiva

4. Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

	Volatiliteitsreserve	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2024	731.232	-32.093	699.139
Uit bestemming saldo van baten en lasten	28.494	216.254	244.748
Stand per 31 december 2024	759.726	184.161	943.887

	Volatiliteitsreserve	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2023	701.930	32.985	734.915
Uit bestemming saldo van baten en lasten	29.302	-65.078	-35.776
Stand per 31 december 2023	731.232	-32.093	699.139

Solvabiliteit

	31-12-2024	in %	31-12-2023	in %
Pensioenvermogen	5.069.110	122,9%	4.622.587	117,8%
Af: technische voorzieningen	4.125.223	100,0%	3.923.448	100,0%
Eigen vermogen	943.887	22,9%	699.139	17,8%
Af: vereist eigen vermogen	759.726	18,4%	731.232	18,6%
Vrij vermogen	184.161	4,5%	-32.093	-0,8%
Minimaal vereist eigen vermogen	173.590	4,2%	165.040	4,2%
Actuele dekkingsgraad		122,9%		117,8%
Beleidsdekkingsgraad		123,0%		125,6%

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het pensioenfonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het pensioenfonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder de toelichting Risicobeheer.

De actuele dekkingsgraad is als volgt berekend: (Totale activa -/- schulden) / Technische voorzieningen * 100%.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de actuele dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden. In het herstelplan geeft het fonds aan welke maatregelen worden genomen om binnen de maximale hersteltermijn van 10 jaar het vereist eigen vermogen te behalen. De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 (van 125,6%) was hoger dan de vereiste dekkingsgraad per die datum (118,6%). Per 31 december 2023 was er dus geen sprake van een reservetekort. Voor boekjaar 2024 is derhalve geen herstelplan opgesteld.

De beleidsdekkingsgraad is per 31 december 2024 wederom hoger dan de vereiste dekkingsgraad. Ultimo boekjaar is zodoende geen sprake van een reservetekort waardoor het fonds ook in boekjaar 2025 geen nieuw herstelplan hoefde op te stellen.

Het verloop van de actuele dekkingsgraad kan als volgt worden gespecificeerd:

	2024	2023
	%	%
Actuele dekkingsgraad per 1 januari	117,8	120,9
Premie	-0,3	0,0
Uitkeringen	0,6	0,8
Toeslagverlening	-2,1	-8,0
Verandering van de rentetermijnstructuur	-2,5	-3,9
Rendement op beleggingen	9,1	8,3
Wijziging grondslagen	0,2	-0,4
Overige oorzaken en kruiseffecten	0,1	0,1
Actuele dekkingsgraad per 31 december	122,9	117,8

De actuele dekkingsgraad bedroeg op 31 december 2023 117,8%.

De dekkingsgraad heeft zich in 2024 als volgt ontwikkeld;

- Het verschil tussen de ontvangen premies en de actuariel benodigde inkoop voor nieuwe aanspraken gedurende het jaar had een verlagend effect op de dekkingsgraad van 0,3 procentpunt.
- De uitkeringen hadden een verhogend effect op de dekkingsgraad van 0,6 procentpunt.
- De toeslagverlening per 1 januari 2025 (van 1,75%) had een verlagend effect op de dekkingsgraad van 2,1 procentpunt.
- De toename van de voorziening als gevolg van de gedaalde rente gedurende 2024 zorgde voor een daling van de dekkingsgraad van 2,5 procentpunt.
- Het feitelijk (over)rendement op de beleggingsportefeuille heeft geresulteerd in een stijging van de dekkingsgraad van 9,1 procentpunt.
- De wijziging van de actuariële grondslagen zorgde voor een stijging van de dekkingsgraad van 0,2 procentpunt.
- Als gevolg van overige oorzaken en kruiseffecten is de dekkingsgraad gestegen met 0,1 procentpunt.

Per saldo is de dekkingsgraad in boekjaar 2024 met 5,1 procentpunt toegenomen naar 122,9%.

5. Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds:

	31-12-2024	31-12-2023
Voorziening pensioenverplichtingen	4.120.227	3.917.656
Voorziening uitlooprisico PVD	4.098	4.932
Spaarfonds gemoedsbezwaarden	898	860
	4.125.223	3.923.448

Mutatieoverzicht technische voorzieningen

	2024	2023
Stand per 1 januari	3.923.448	3.519.301
Pensioenopbouw	70.154	60.064
Toeslagverlening	70.970	250.621
Rentetoevoeging	133.703	113.566
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-145.104	-133.216
Wijziging marktrente	81.581	110.908
Wijziging actuariële uitgangspunten	-6.215	10.672
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-7.336	-13.790
Overige mutaties technische voorzieningen	4.022	5.322
Stand per 31 december	4.125.223	3.923.448

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds:

	31-12-2024		31-12-2023	
	aantal	bedrag	aantal	bedrag
Deelnemers	9.958	985.517	9.895	917.070
Gewezen deelnemers	23.007	1.409.277	23.029	1.325.442
Pensioengerechtigden	14.002	1.725.433	13.975	1.675.144
Overigen		4.996		5.792
	46.967	4.125.223	46.899	3.923.448

Onder overigen zijn opgenomen:

- Voorziening uitlooprisico PVD € 4.098 (2023: € 4.932)
- Spaarfonds gemoedsbezwaarden € 898 (2023: € 860)

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling van het pensioenfonds betreft een middelloonregeling.

Het ouderdomspensioen is in 2024 gelijk aan 1,738% van de som van de pensioengrondslagen, waarover premie aan het pensioenfonds is betaald. De pensioengrondslag is gelijk aan het (gemaximeerde) pensioensalaris minus de franchise.

De pensioendatum is de 67-jarige leeftijd. Het is mogelijk het pensioen te vervroegen. De vroegst mogelijke pensioendatum is 5 jaar voor de AOW-leeftijd en de laatst mogelijke pensioendatum is 5 jaar na de AOW-leeftijd.

Het partnerpensioen bedraagt 1,3125% van de som van de pensioengrondslagen. Per kind bedraagt het wezenpensioen 20% van het verzekerde partnerpensioen.

Afhankelijk van de bedrijfsstructuur kunnen directeuren in de branche vrijwillig bij het pensioenfonds verzekerd zijn.

Toeslagen

De toeslagverlening op de pensioenaanspraken van de deelnemers, de gewezen deelnemers en van de pensioengerechtigden is voorwaardelijk. Er bestaat geen recht op jaarlijkse toeslagen. Of er toeslag wordt verleend en in welke mate is afhankelijk van de financiële middelen van het pensioenfonds en van het oordeel van het bestuur en de adviserend actuaaris over de financiële positie van het pensioenfonds. In het verleden verleende toeslagen geven geen garantie voor de toekomst.

Toeslagverlening

Op basis van regulier toeslagbeleid heeft het bestuur op 27 november 2024 besloten om per 1 januari 2025 een toeslag te verlenen van 1,75% aan alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden.

Per 1 januari 2024 was een toeslag van 6,85% verleend.

6. Overige schulden en overlopende passiva

	31-12-2024	31-12-2023
Derivaten met negatieve waarde	315.726	352.511
Belastingen en sociale lasten	2.493	2.314
Kosten	1.275	1.398
Waardeoverdrachten	127	6
Uitkeringen	4	7
	319.625	356.236

Alle schulden behalve de derivaten met een negatieve waarde hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

De derivaten met een negatieve waarde zijn als volgt te specificeren:

specificatie naar soort	31-12-2024	31-12-2023
Rentederivaten negatieve waarde	300.545	348.682
Valutaderivaten negatieve waarde	15.181	3.829
	315.726	352.511

De valutaderivaten met een negatieve waarde hebben een looptijd van korter dan een jaar. De rentederivaten met een negatieve waarde hebben een looptijd van langer dan vijf jaar.

Om het kredietrisico te beheersen wordt voor derivaten onderpand ontvangen of betaald. Ultimo 2024 betreft de positie uit hoofde van collateral management een vordering van per saldo € 257.080 (2023: € 276.426 vordering). Er is ultimo 2024 onderpand uitgeleend ter waarde van € 272.762 aan liquiditeiten (2023: € 284.326). Er is per eind 2024 voor € 207.312 aan stukken uitgeleend (2023: € 97.049). Het fonds heeft eind 2024 € 13.820 (2023: € 6.700) aan liquiditeiten ontvangen.

Verbonden partijen

Transacties met verbonden partijen vinden plaats tegen marktconforme condities. Voor de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de toelichting op de pensioenuitvoeringskosten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders.

In 2024 hebben drie leden van het verantwoordingsorgaan (2023: drie) premie afgedragen aan het fonds.

Één bestuurslid (2023: één) en twee leden van het verantwoordingsorgaan (2023: drie) zijn pensioengerechtigd en ontvangen een pensioenuitkering van het fonds. Daarnaast zijn één bestuurslid (2023: één) en één lid van het verantwoordingsorgaan (2023: één) gewezen deelnemer van het fonds.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingovereenkomst afgesloten met APG DWS en Fondsenbedrijf nv tot 1 januari 2028. Met het bestuur zijn afspraken gemaakt over de vergoedingensystematiek. Deze systematiek bestaat zowel uit vaste als variabele componenten. De vergoeding voor 2025 bedraagt circa 3,4 miljoen euro.

Het pensioenfonds heeft het vermogensbeheer uitbesteed aan verschillende vermogensbeheerders. Met de verschillende vermogensbeheerders zijn contracten afgesloten waarvan de opzegtermijn varieert van 1 tot 3 maanden.

Investerings- en stortingsverplichtingen

Vooruitlopend op verwachte inkomende kasstromen kan het fonds op de balansdatum investerings- en stortingsverplichtingen hebben. Ultimo 2024 heeft het fonds geen investerings- en stortingsverplichtingen.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum die vermeld dienen te worden

Risicobeheer

De tabellen in de risicoparagraaf zijn opgesteld op basis van de doorkijkbenadering.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

Solvabiliteitsrisico

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door DNB worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de ondernemingen en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslag op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenuitkeringen moet verminderen.

	31-12-2024	31-12-2023
Technische voorzieningen	4.125.223	3.923.448
Buffers:		
S1 Renterisico	181.665	183.828
S2 Risico zakelijke waarden	538.242	512.870
S3 Valutarisico	106.424	88.618
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	175.945	171.304
S6 Verzekeringstechnisch risico	117.044	110.460
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheer risico	-	-
Diversificatie-effect	-359.594	-335.848
Totaal S (vereiste buffers)	759.726	731.232
Vereist vermogen (art. 132 Pensioenwet)	4.884.949	4.654.680
Pensioenvermogen (totaal activa - schulden)	5.069.110	4.622.587
Overschot	184.161	-32.093

De totstandkoming van de verschillende risico's is op de pagina's hierna toegelicht.

Het pensioenfonds heeft ter afdekking van risico's derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden. Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaardmodel van DNB toe, waarbij uitgegaan wordt van het vereist vermogen in de evenwichtssituatie, gebaseerd op de strategische asset mix.

Marktrisico's (S1-S3)

Het marktrisico omvat het renterisico, het risico zakelijke waarden, het inflatierisico en het valutarisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het pensioenfonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven en vervolgens worden de risico's die het pensioenfonds loopt nader toegelicht.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico van de wijziging van de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen door veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duratie. De duratie is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. De duratie geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve met 1 procentpunt. Een hoge duratie geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	31-12-2024		31-12-2023	
	Waarde balanspost	Duratie	Waarde balanspost	Duratie
Vastrentende waarden (voor derivaten)	3.016.691	6,0	2.884.111	6,4
Vastrentende waarden (na derivaten)	2.771.011	19,7	2.584.543	15,2
Technische voorzieningen	4.125.223	18,2	3.923.448	17,8

Op balansdatum is de duratie van de beleggingen in vastrentende waarden (voor derivaten) aanzienlijk korter dan de duratie van de technische voorzieningen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duratie-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van de beleggingen in vastrentende waarden minder snel daalt dan de waarde van de technische voorzieningen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), waardoor de dekkinggraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen in vastrentende waarden minder snel stijgen dan de waarde van de technische voorzieningen, waardoor de dekkinggraad daalt.

Het pensioenfonds heeft de volgende beheersmaatregelen genomen:

- Het strategisch renteafdeckingspercentage is 55,8% op marktbasis. Dit is op basis van marktrentes, curve-neutraal (o.b.v. een aangepast curve-profiel) uitgevoerd. De instrumenten die daartoe worden gebruikt zijn renteswaps inclusief liquiditeiten (voor onderpand), Euro staatsobligaties, bedrijfsobligaties en hypotheeklen. In de uitvoering zal het feitelijke renteafdeckingspercentage op totaalniveau binnen een bandbreedte van -4 procentpunt en +4 procentpunt en binnen een bandbreedte van -4 procentpunt en +4 procentpunt op looptijdsegmentniveau liggen.
- De netto impact van de renteafdekking op de dekkinggraad wordt in de kwartaal- en risicorapportages inzichtelijk gemaakt. In deze rapportages wordt eveneens de effectiviteit van de rentehedge inzichtelijk gemaakt.

Het pensioenfonds maakt gebruik van rentederivaten. De rentederivaten zijn gecleard bij een centrale tegenpartij. Door middel van rentederivaten kan het pensioenfonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

In onderstaande tabel is de contractomvang van de rentederivaten ultimo 2024 opgenomen:

Type contract	Expiratiedatum	Contractomvang
Renteswaps	2025-2029	571.000
Renteswaps	2030-2039	880.063
Renteswaps	2040-2049	921.124
Renteswaps	2050-2059	550.444
Renteswaps	2060-2069	527.772
Renteswaps	2070-2079	294.030

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2024	in %	31-12-2023	in %
Resterende looptijd < 1 jaar	517.321	19,2	467.756	18,4
Resterende looptijd > 1 jaar < 5 jaar	934.383	34,7	879.853	34,6
Resterende looptijd > 5 jaar	1.242.255	46,1	1.194.072	47,0
	2.693.959	100,0	2.541.681	100,0

Inflatierisico

Een pensioenfonds loopt inflatierisico doordat de waarde van de pensioentoezeggingen anders op inflatieveranderingen reageert dan de waarde van de beleggingen. Het (gedeeltelijk) streven naar een reëel pensioen geeft een risico dat de verandering van de pensioenvoorzieningen als gevolg van inflatie niet gecompenseerd wordt door een waardeverandering van de beleggingen.

Beheersmaatregel:

De toeslagambitie wordt in de ALM getoetst en indien nodig worden beleggingsinstrumenten opgenomen die specifiek bescherming bieden tegen inflatie, zoals inflatieobligaties en -swaps. Dat is ultimo 2024 en 2023 niet het geval.

Risico zakelijke waarden (S2)

Risico zakelijke waarden is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen van vastgoedbeleggingen en aandelen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie.

Specificatie vastgoedbeleggingen naar sector	31-12-2024	in %	31-12-2023	in %
Woningen	318.660	65,2	294.649	65,0
Winkels	58.365	11,9	58.775	13,0
Participaties in vastgoedmaatschappijen	111.663	22,9	99.891	22,0
	488.688	100,0	453.315	100,0
Specificatie vastgoedbeleggingen naar regio	31-12-2024	in %	31-12-2023	in %
Europa	435.928	89,2	409.573	90,3
Noord-Amerika	41.324	8,4	33.948	7,5
Azië en Oceanië	9.124	1,9	8.463	1,9
Ontwikkelde markten	486.376	99,5	451.984	99,7
Opkomende markten	2.312	0,5	1.331	0,3
	488.688	100,0	453.315	100,0
Specificatie aandelen naar sector	31-12-2024	in %	31-12-2023	in %
Informatietechnologie	545.896	30,4	403.891	29,5
Consumptiegoederen	351.077	19,6	248.466	18,2
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	280.511	15,7	211.208	15,5
Gezondheidszorg	214.720	12,0	188.061	13,8
Industrie	159.558	8,9	145.573	10,7
Telecommunicatie	155.927	8,7	97.536	7,1
Nutsbedrijven	41.271	2,3	28.911	2,1
Grondstoffen	31.232	1,7	32.764	2,4
Energie	7.626	0,4	6.414	0,5
Overige	5.959	0,3	2.368	0,2
	1.793.777	100,0	1.365.192	100,0
Specificatie aandelen naar regio	31-12-2024	in %	31-12-2023	in %
Noord-Amerika	1.225.392	68,3	897.607	65,8
Europa	281.795	15,7	243.852	17,9
Azië en Oceanië	246.986	13,8	194.549	14,2
Ontwikkelde markten	1.754.173	97,8	1.336.008	97,9
Opkomende markten	39.604	2,2	29.184	2,1
	1.793.777	100,0	1.365.192	100,0

Valutarisico (S3)

Valutarisico is het risico van waardeverandering door de ontwikkeling van de waarde van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door middel van valutaderivaten wordt dit risico afgedekt. Valutaderivaten zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum.

Het totaalbedrag dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo verslagjaar € 2.252.396 (2023: € 1.680.121).

Beheersmaatregelen: De beleggingsportefeuille is voor 66% (2023: 70%) afgedekt door de valutaderivaten. Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutaderivaten € 14.167 negatief (2023: € 4.068 positief).

Het valutarisico wordt via een zogenaamde overlay uitgevoerd, waarbij de valutaposities van de betreffende beleggingen geaggregeerd worden afgedekt.

De vreemde valutapositie voor en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	Positie voor afdekking	Valutaderivaten	Nettopositie na afdekking 2024	Nettopositie na afdekking 2023
EUR	2.534.193	1.462.316	3.996.509	3.798.028
USD	1.582.364	-1.353.361	229.003	45.019
JPY	74.978	-74.450	528	-194
GBP	46.907	-47.147	-240	-2.391
HKD	59.729	-	59.729	40.979
CAD	38.424	1.398	39.822	29.772
CHF	38.352	-	38.352	32.354
AUD	21.466	-	21.466	19.582
Overige	390.176	-2.923	387.253	342.914
	4.786.589	-14.167	4.772.422	4.306.063

De vreemde valutapositie per beleggingscategorie per ultimo 2024 is:

	Vastgoed-beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
EUR	434.747	139.409	2.168.047	1.222.531	31.774	3.996.508
USD	40.871	1.229.189	296.676	-1.353.361	15.629	229.004
JPY	2.530	72.133	-	-74.450	315	528
GBP	432	42.337	4.024	-47.147	114	-240
HKD	2.682	56.998	-	-	49	59.729
CAD	285	38.069	-	1.398	70	39.822
CHF	308	37.952	-	-	92	38.352
AUD	2.603	18.649	-	-	214	21.466
Overige	4.230	159.041	225.212	-2.922	1.692	387.253
	488.688	1.793.777	2.693.959	-253.951	49.949	4.772.422

Per ultimo 2023 was de vreemde valutapositie per beleggingscategorie als volgt verdeeld:

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
EUR	408.511	124.273	2.250.228	883.553	131.463	3.798.028
USD	33.370	896.316	97.837	-1.036.595	54.091	45.019
JPY	2.624	68.779	-	-71.988	391	-194
GBP	511	34.409	4.036	-64.713	23.366	-2.391
HKD	2.750	38.080	-	-	149	40.979
CAD	354	28.262	-	1.096	60	29.772
CHF	200	31.770	-	-	384	32.354
AUD	2.117	17.265	-	-	200	19.582
Overige	2.878	126.038	189.580	116	24.302	342.914
	453.315	1.365.192	2.541.681	-288.531	234.406	4.306.063

In onderstaande tabel is de contractomvang van de valutaderivaten ultimo 2024 opgenomen:

Type contract	Expiratiedatum	Contractomvang
Valutatermijncontract EUR/USD	10-1-2025	1.350.347
Valutatermijncontract EUR/USD	13-3-2025	1.152
Valutatermijncontract EUR/GBP	10-1-2025	46.798
Valutatermijncontract EUR/JPY	10-1-2025	75.367
Valutatermijncontract EUR/CAD	13-3-2025	7

Kredietrisico (S5)

Het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen (waaronder verstrekte kredieten, leningen, vorderingen) niet nakomt al dan niet als gevolg van het aan restricties onderhevig zijn van buitenlandse betalingen.

Het risico dat wordt gelopen is een gewenst risico voor zover daar een voldoende compensatie in de vorm van een hoger rendement tegenover staat.

Beheersmaatregelen:

- in de strategische risicoafweging op basis van de ALM wordt op basis van risicomaten een allocatie naar vastrentende waarden met kredietrisico bepaald; en
- binnen de beleggingsportefeuilles worden limieten opgenomen op kredietwaardigheidsratings van beleggingen in instrumenten, landen en/of sectoren.

Kredietrisico ontstaat ook bij het aangaan van transacties met externe partijen (onder andere derivatenposities) waarbij risico wordt gelopen op zulke tegenpartijen. Een faillissement van een tegenpartij kan tot verliezen leiden. Dit is een ongewenst risico dat, binnen redelijke grenzen, dient te worden geminimaliseerd.

Beheersmaatregelen:

- bij het aangaan van nieuwe transacties wordt de tegenpartij getoetst op kredietwaardigheid, bestaande blootstelling en andere relevante aspecten;
- iedere tegenpartij mag - afhankelijk van de kredietwaardigheid - slechts een bepaald percentage van het totale risico uitmaken, er wordt onderpand bedongen en de kwaliteit en frequentie van aanpassing worden vooraf vastgelegd en voortdurend gemonitord.

Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds alleen belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het pensioenfonds alleen gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen. Voor de rentederivaten wordt gebruikgemaakt van centrally cleared renteswaps, waarbij de posities dagelijks worden afgerekend.

Specificatie vastrentende waarden naar regio	31-12-2024	in %	31-12-2023	in %
Europa	2.055.182	76,3	2.148.745	84,5
Noord-Amerika	289.625	10,8	229.548	9,0
Azië en Oceanië	159.112	5,9	108.805	4,3
Ontwikkelde markten	2.503.919	93,0	2.487.098	97,8
Opkomende markten	190.040	7,0	54.583	2,2
	2.693.959	100,0	2.541.681	100,0

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille wordt het volgende overzicht gegeven:

	31-12-2024	in %	31-12-2023	in %
AAA	930.633	34,5	1.000.394	39,4
AA	286.806	10,7	354.325	13,9
A	333.125	12,4	324.301	12,8
BBB	452.910	16,8	421.193	16,6
< BBB	198.898	7,4	163.836	6,4
Geen rating	491.587	18,2	277.632	10,9
	2.693.959	100,0	2.541.681	100,0

De in bovenstaande tabel vermelde ratings zijn gebaseerd op de ratings afgegeven door ratingbureaus S&P, Moody's en Fitch.

In de categorie 'Geen rating' zijn hoofzakelijk beleggingen in hypotheekbeleggingsfondsen en in bedrijfsobligaties opgenomen.

Verzekeringstechnisch risico (S6)

De belangrijkste verzekeringstechnische risico's voor het fonds zijn de levensverwachting en arbeidsongeschiktheid. Wanneer ontwikkelingen op deze gebieden moeten leiden tot aanpassing van de grondslagen, zal het fonds hiertoe direct overgaan.

Beheersmaatregel:

- het verzekeringstechnisch risico wordt bewaakt aan de hand van de jaarlijkse actuariële analyses van het fonds en landelijke publicaties inzake levensverwachting en arbeidsongeschiktheid.

Langlevenrisico

Langlevenrisico is het risico dat (gewezen) deelnemers of pensioengerechtigden langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Door toepassing van de Prognosetafel AG2024 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevenrisico op basis van de actuele inzichten verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een partnerpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid(schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het beleid van het pensioenfonds is om het overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het pensioenfonds mogelijk op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Gegeven het feit dat een groot deel van de beleggingsportefeuille snel verhandelbaar is en in liquiditeiten is om te zetten, is het liquiditeitsrisico op nihil gesteld bij de toepassing van het standaardmodel van DNB voor de bepaling van het vereist eigen vermogen.

Concentratierisico (S8)

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land of bij een tegenpartij.

Dit betreft per 31 december 2024 de volgende posten (percentage ten opzichte van het balanstotaal ultimo 2024: 10% respectievelijk ultimo 2023: 15%):

Vastrentende waarden	31-12-2024	31-12-2023
Staatsobligaties Nederland	254.039	306.462
Staatsobligaties Frankrijk	140.918	188.536
Staatsobligaties Duitsland	125.833	145.830
Obligaties Europese Unie	-	110.019

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt.

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Beheersmaatregel:

- concentraties worden beperkt via de mandaatrichtlijnen die aan de vermogensbeheerders worden opgedragen. Op basis van analyses wordt beoordeeld of deze acceptabel zijn of dat deze teruggebracht moeten worden.

Bij de bepaling van het vereist eigen vermogen past het pensioenfonds het standaardmodel van de DNB toe. In dat model wordt het concentratierisico vooralsnog op nihil gesteld.

De belangrijkste vorm van concentratierisico in de verplichtingen van het pensioenfonds is de demografische opbouw van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Gegeven de aard is dit risico niet te beïnvloeden. De (naar voorziening gewogen) gemiddelde leeftijd bedraagt 62,5 jaar (2023: 62,6 jaar), waarbij sprake is van een gelijkmatige leeftijdsverspreiding.

Op grond hiervan heeft het bestuur geconcludeerd dat er geen sprake is van concentratie in de activa of verplichtingen en dat er daarom geen buffer voor concentratierisico wordt aangehouden.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken.

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij verschillende vermogensbeheerders. Met deze partijen zijn overeenkomsten en service level agreements (SLA's) gesloten. De afhankelijkheid van deze partijen wordt beheerst doordat de bewaring van de stukken uit de portefeuille is ondergebracht bij custodian CACEIS. De pensioenuitvoering is uitbesteed aan pensioenuitvoerder APG. Met APG is een uitbestedingsovereenkomst en een SLA gesloten. Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders, custodian en pensioenuitvoerder door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages, incontrolstatements en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (Standaard 3402-rapportages). Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's, houdt het pensioenfonds hiermee geen rekening in de solvabiliteitstoets.

Actief beheer risico (S10)

Wanneer er sec voor een actief beleggingsbeleid geopteerd wordt met als doelstelling de benchmark te verslaan brengt dit extra risico met zich mee ten opzichte van een belegging in de benchmark. Een extra schok of een opslag op de betreffende standaardschok in het standaardmodel lijkt in dit verband logisch. Immers het risico is groter en dus moet de benodigde buffer hoger zijn.

Actief beheer kan echter ook ingezet worden met andere doelstellingen dan een hoger rendement dan de benchmark te behalen. Mogelijke strategieën zijn:

- De volatiliteit van de gevolgde benchmark verlagen en daarmee het risico beperken
- De volatiliteit van de gehele portefeuille verlagen
- Investeren in beleggingscategorieën waarvoor (nog) geen ontwikkelde benchmark beschikbaar is. Bijvoorbeeld in het geval van maatschappelijk verantwoord beleggen.

Er is geen expliciet voorschrift voor de verwerking van actief beheer binnen het standaardmodel. Voor de bepaling van de benodigde buffer voor het actief beheer-risico heeft DNB een methode uitgewerkt (handreiking actiefbeheerrisico (S10) standaardmodel vereist eigen vermogen, Q&A 01673).

Het fonds neemt S10 op als voor beursgenoteerde aandelen de tracking error (TE) van het mandaat ten opzichte van de benchmark meer bedraagt dan 1%. Het fonds berekent dan de S10 voor het additionele risico boven de TE van 1% conform de handreiking.

6 Toelichting op de staat van baten en lasten

(Bedragen in duizenden euro's, tenzij anders vermeld)

7. Premiebijdragen voor risico pensioenfonds (van werkgevers en werknemers)

	2024	2023
Premiebijdragen werkgevers en werknemers	77.403	78.256
Afschrijving premievorderingen	-10	-61
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren	-53	-5
	77.340	78.190

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 24,5% (2023: 24,5%) van de pensioengrondslag.

De zuivere kostendekkende, gedempte en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2024	2023
Zuivere kostendekkende premie	88.556	77.333
Gedempte kostendekkende premie	69.425	77.253
Feitelijke premie	77.403	78.256

De zuivere kostendekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2023 gepubliceerd door DNB).

De feitelijke premie is als bate verantwoord. De feitelijke premie is exclusief mutaties inzake premievorderingen en inclusief de premieopslag voor premievrijstelling van € 2.205 (2023: € 1.893).

Het pensioenfonds hanteert voor de jaarlijkse toetsing van de hoogte van de kostendekkende premie een gedempte kostendekkende premie. Hierbij wordt de gedempte kostendekkende premie jaarlijks vastgesteld op basis van een verwacht reëel rendement.

De samenstelling van de zuivere kostendekkende premie is als volgt:

	2024	2023
Actuarieel benodigde premies	73.502	63.084
Opslag voor uitvoeringskosten	1.383	1.695
Solvabiliteitsopslag (vereist eigen vermogen)	13.671	12.554
	88.556	77.333

De samenstelling van de gedempte premie is als volgt:

	2024	2023
Actuarieel benodigde premies	34.174	39.324
Opslag voor uitvoeringskosten	1.383	1.695
Solvabiliteitsopslag (vereist eigen vermogen)	6.356	7.825
Voorwaardelijke onderdelen	27.512	28.409
	69.425	77.253

Voor de gedempte premie is aangesloten bij de methodiek van het FTK voor een gedempte premie op basis van verwacht rendement: een opslag ter grootte van de hoogte van het vereist eigen vermogen en de kosten voor toekomstige toeslagen. De kosten voor toeslagen zijn gebaseerd op een toeslag ter grootte van het gemiddelde van de prijsindex. Deze kosten zijn hoger dan de opslag voor het vereist eigen vermogen, dus is het meerdere (boven de opslag voor het VEV) verwerkt in een aanvullende premie voor voorwaardelijke onderdelen.

8. Beleggingsresultaten voor risico pensioenfondsen

2024	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	15.355	26.735	-568	41.522
Aandelen	24.147	414.827	-1.853	437.121
Vastrentende waarden	50.214	34.172	-2.993	81.393
Derivaten	-21.639	-42.778	-379	-64.796
Overige beleggingen	12.170	15.547	-262	27.455
	80.247	448.503	-6.055	522.695
Algemene kosten toegerekend vanuit pensioenuitvoeringskosten	-	-	-1.472	-1.472
	80.247	448.503	-7.527	521.223

2023	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten vermogensbeheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	14.392	-37.436	-493	-23.537
Aandelen	22.950	264.160	-1.332	285.778
Vastrentende waarden	44.565	99.597	-2.569	141.593
Derivaten	-14.910	45.920	-378	30.632
Overige beleggingen	9.337	-6.446	-235	2.656
	76.334	365.795	-5.007	437.122
Algemene kosten toegerekend vanuit pensioenuitvoeringskosten	-	-	-1.375	-1.375
	76.334	365.795	-6.382	435.747

De kosten van vermogensbeheer omvatten de kosten die door de custodian en vermogensbeheerder(s) direct bij het fonds in rekening zijn gebracht. Het aandeel van het fonds in de kosten die door de vermogensbeheerders ten laste van beleggingsfondsen zijn gebracht is onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten. Deze bedragen € 6.036 (2023: € 6.017).

De beleggingskosten bedragen hiermee rekening houdend in totaal € 13.563 (2023: € 12.399). Deze kosten bestaan voor € 10.452 uit beheervergoedingen (2023: € 9.559), een bate van € 15 aan performance-gerelateerde vergoedingen (2023: € 368).

kosten), voor € 1.654 uit transactiekosten (2023: € 1.097) en voor € 1.472 uit algemene kosten die zijn toegerekend vanuit de pensioenuitvoeringskosten (2023: € 1.375).

9. Overige baten

Hieronder zijn verantwoord ontvangen bankrente € 349 (2023: € 386), retour ontvangen btw € 278 (2023: € 1.407), rentebaten incasso € 83 (2023: € 63), en overige baten € 10 (2023: € 5).

10. Pensioenuitkeringen

	2024	2023
Ouderdomspensioen	116.186	106.480
Partnerpensioen	24.026	22.366
Arbeidsongeschiktheid	363	367
Wezenpensioen	165	156
Afkopen	626	671
	141.366	130.040

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 592,51 (2023: € 594,89) per jaar overeenkomstig artikel 66 van de Pensioenwet (vermelde bedragen zijn in euro's).

Het bestuur heeft in het boekjaar op basis van de beleidsdekkingsgraad per 30 september 2024 besloten om per 1 januari 2025 een toeslag van 1,75% te verlenen aan alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden.

Het bestuur heeft in 2023 besloten om gebruik te maken van de verruimde wettelijke mogelijkheid om extra toeslag te verlenen, waardoor aan alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2024 een toeslag is verleend van 6,85%.

11. Pensioenuitvoeringskosten

	2024	2023
Administratiekosten regulier	3.417	3.307
Administratiekosten Wtp	862	544
Bestuurskosten	708	643
Kosten bestuursbureau	855	737
Kosten verantwoordingsorgaan	52	80
Raad van Toezicht	57	54
Advieskosten Wtp	535	568
Advieskosten regulier	97	104
Actuariskosten	216	233
Accountantskosten	98	102
De Nederlandsche Bank	336	341
Autoriteit Financiële Markten	33	32
Pensioenfederatie	45	30
Overige kosten	43	50
	7.354	6.825
Hiervan toegerekend aan kosten vermogensbeheer	-1.472	-1.375
	5.882	5.450

Honararia onafhankelijke accountant

De externe onafhankelijke accountant is evenals in 2023 PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Het onderzoek van de jaarrekening omvat zowel de wettelijke controle van de statutaire jaarrekening als de verslagstaten in het kader van de Pensioenwet.

Op grond van artikel 382a Titel 9 Boek 2 BW is de vermelding van de honoraria van de onafhankelijke accountant als volgt. De bedragen zijn inclusief btw en gebaseerd op de totale honoraria toegerekend aan het boekjaar waarop de jaarrekening betrekking heeft, ongeacht of de werkzaamheden reeds gedurende het boekjaar zijn verricht.

	2024		2023	
	PwC*	Overig	PwC*	Overig
	Accountants N.V.	PwC-netwerk**	Accountants N.V.	PwC-netwerk**
Onderzoek van de jaarrekening en verslagstaten	98	-	102	-
Andere controleopdrachten	-	-	-	-
Fiscale adviesdiensten	-	22	-	58
Andere niet-controlediensten	-	-	-	-
	98	22	102	58

* PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

** De kosten Overig PwC-netwerk betreffen kosten in het kader van btw-advies.

Vergoeding bestuurders

Het pensioenfonds heeft zowel in 2024 als in 2023 geen personeel in dienst. De beheeractiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel in dienst van APG DWS en Fondsenbedrijf nv dan wel de vermogensbeheerders.

Bestuur

De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. In 2024 bedroegen deze kosten € 348 (2023: € 324).

Verantwoordingsorgaan

Leden van het verantwoordingsorgaan ontvangen een vergoeding voor hun werkzaamheden. De vergoedingen bedroegen in 2024 € 52 (2023: € 80).

Raad van Toezicht

De kosten met betrekking tot de Raad van Toezicht bestaan uit vergoedingen voor de werkzaamheden op het gebied van intern toezicht. In 2024 bedroegen deze kosten € 57 (2023: € 54).

Bestuursbureau

Het bestuursbureau houdt zich bezig met de ondersteuning van de werkzaamheden van het bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht. De personeelsleden van het bestuursbureau zijn in loondienst van Stichting Technisch Bureau Bouwnijverheid dan wel extern ingehuurd. Het bestuursbureau opereert onafhankelijk van de uitvoeringsorganisaties. Om dit te waarborgen zijn onafhankelijkheidsverklaringen opgesteld. De medewerkers van het bestuursbureau leggen rechtstreeks verantwoording af aan het bestuur.

12. Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

	2024	2023
Pensioenopbouw	70.154	60.064
Toeslagverlening	70.970	250.621
Rentetoevoeging	133.703	113.566
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-145.104	-133.216
Wijziging marktrente	81.581	110.908
Wijziging actuariële uitgangspunten	-6.215	10.672
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-7.336	-13.790
Overige mutaties technische voorzieningen	4.022	5.322
	201.775	404.147

Rentetoevoeging

De voorziening pensioenverplichtingen is in het boekjaar opgerent met 3,439% (2023: 3,264%). Dit is de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2023.

Wijziging marktrente

De wijziging van de rentetermijnstructuur heeft geleid tot een stijging van de voorziening pensioenverplichtingen met € 81.581 (2023: € 110.908). In 2023 was sprake van wijziging van de UFR-methodiek (per 1 januari 2023), waardoor de voorziening pensioenverplichtingen in 2023 met € 16.795 is gestegen. De reguliere wijziging van de rentetermijnstructuur leidde in 2023 tot een stijging van de voorziening pensioenverplichtingen met € 93.933. Per saldo steeg de voorziening pensioenverplichtingen in 2023 met € 110.908.

Wijziging actuariële uitgangspunten

	2024	2023
Invoering nieuwe overlevingstafels	-7.869	-
Wijziging correctiefactoren	1.654	-
Wijziging opslag excassokosten	-	10.672
	-6.215	10.672

Overige mutaties technische voorzieningen

	2024	2023
Wijziging door kanssystemen en overige		
Sterfte	2.091	2.631
Arbeidsongeschiktheid	2.185	2.934
Mutaties	-254	-243
	4.022	5.322

13. Saldo overdrachten van rechten

	2024	2023
Inkomende waardeoverdrachten	-1.151	-2.699
Uitgaande waardeoverdrachten	6.663	14.636
	5.512	11.937

Dit betreft de ontvangst van of betaling aan pensioenfonds of pensioenverzekeraar van respectievelijk de vorige of nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra aanspraken.

	2024	2023
Wijziging technische voorziening inzake overdracht van rechten		
Toevoeging aan de technische voorzieningen	1.964	3.304
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-9.300	-17.094
	-7.336	-13.790

Het resultaat op waardeoverdrachten is als volgt:

	2024	2023
Overgenomen pensioenverplichting	-813	-605
Overgedragen pensioenverplichting	2.637	2.458
	1.824	1.853

14. Overige lasten

In 2024 was het saldo overige lasten nihil, net als in 2023, nihil.

Belastingen

De activiteiten van het pensioenfonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus heeft de jaarrekening 2024 vastgesteld in de vergadering van 4 juni 2025.

Namens het bestuur en de raad van toezicht,

4 juni 2025, Harderwijk

Bestuur

H.W.T. de Vaan, voorzitter

G.T.J. Meulenbroek, vicevoorzitter

E. Eelens

M.M.E.P. Groenen

P. de Groot

I. Slikkerveer

A. Soederhuizen

Raad van toezicht

H.G.I.M Peters, voorzitter

P.G.E. van Gent

F.R. Valkenburg

III. OVERIGE GEGEVENS

1. Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.

Het voorstel voor de bestemming van het saldo van baten en lasten over 2024 is opgenomen in de jaarrekening..

2. Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus te Harderwijk is aan Milliman Pensioenen B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2024.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Milliman Pensioenen B.V.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 41.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 2.000.000 te rapporteren.

Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan artikel 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende.

Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de toeslagen beperkt zijn.

Amsterdam, 10 juni 2025

drs. R.K. Sagoenie AAG
verbonden aan Milliman Pensioenen B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus

Verklaring over de jaarrekening 2024

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus ('de stichting') een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2024 en van het resultaat over 2024 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek ('BW').

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2024 van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus te Harderwijk gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2024;
- de staat van baten en lasten over 2024; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot fraude en continuïteit bepaald in de context van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. De informatie ter ondersteuning van ons oordeel, zoals onze bevindingen en observaties ten aanzien van de controleaanpak frauderisico's en de controleaanpak continuïteit, moet in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Controleaanpak frauderisico's

Wij hebben risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude geïdentificeerd en ingeschat. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus en haar omgeving en de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort. Wij verwijzen naar hoofdstuk 'Integraal Risicomanagement' van het jaarverslag, waarin het bestuur haar frauderisicoanalyse heeft opgenomen.

Wij hebben ten aanzien van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude de opzet en implementatie van de interne beheersing geëvalueerd, waaronder de frauderisicoanalyse van het bestuur, het integriteitsbeleid, de gedragscode en de klokkenluidersregeling. en voor zover wij dat noodzakelijk achtten voor onze controle, de werking getoetst van deze interne beheersmaatregelen.

Wij hebben om inlichtingen gevraagd bij de leden van het bestuur en medewerkers van het bestuursbureau of zij op de hoogte zijn van feitelijke, vermeende of vermoede fraude. Daarnaast hebben wij de rapportages van de sleutelfunctiehouders Interne Audit en de compliance officer geëvalueerd. Hieruit volgden geen signalen van feitelijke, vermeende of vermoede fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van frauderisico's, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van frauderisico's.

De door ons geïdentificeerde frauderisico's en uitgevoerde specifieke werkzaamheden zijn als volgt:

Geïdentificeerde frauderisico's	Onze controlewerkzaamheden en observaties
<i>Doorbreken van de interne beheersingsmaatregelen door het bestuur</i> Volgens de controlestandaarden is het risico dat het bestuur de interne beheersingsmaatregelen doorbreekt in alle entiteiten aanwezig. Inherent bevindt het bestuur van een entiteit zich in een unieke positie om fraude te plegen, omdat het in staat is de administratieve vastleggingen te manipuleren en frauduleuze financiële overzichten op te stellen door interne beheersingsmaatregelen te doorbreken die anderszins effectief lijken te werken. Daarom besteden wij bij al onze controles aandacht aan het risico van het doorbreken van maatregelen van interne beheersing door het bestuur met betrekking tot: • journaalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn gemaakt; • schattingen; • significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsuitoefening. Wij hebben daarbij bijzondere aandacht voor tendenties als gevolg van mogelijke belangen van het bestuur.	Wij hebben de opzet en implementatie geëvalueerd van de maatregelen van interne beheersing in de processen voor het genereren en verwerken van journaalposten. Wij hebben journaalposten geselecteerd op basis van risicocriteria en waar nodig specifieke controlewerkzaamheden verricht. Wij hebben getoetst of de journaalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn aangebracht aanvaardbaar zijn. Wij zijn ook alert geweest op mogelijk significante transacties buiten de normale bedrijfsvoering van de stichting of die in een ander opzicht ongebruikelijk lijken in het licht van zowel ons inzicht in de stichting en de omgeving als andere tijdens de controle verkregen informatie. Wij hebben geen significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsvoering geïdentificeerd. Wij hebben de opzet en implementatie geëvalueerd van de maatregelen van interne beheersing voor het maken van schattingen. Daarnaast hebben wij de beheersmaatregelen ten aanzien van de toegangsbeveiliging in de IT-systemen getoetst door het verkrijgen van inzicht in de ISAE3402-rapportage's van relevante serviceorganisaties. Bij onze controlewerkzaamheden hebben wij aandacht voor belangrijke schattingsposten, die zijn gebaseerd op subjectieve input, zoals de fondsspecifieke elementen in de waardering van de technische voorzieningen en de waardering van niet-beursgenoteerde beleggingen. Wij hebben naar aanleiding van onze controle en de uitkomsten daarvan, deze schattingsposten beoordeeld op aanwijzingen van tendenties die mogelijk een risico vormen op een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude. Daarbij hebben wij onder meer de volgende werkzaamheden uitgevoerd: • Wij hebben voor niet-beursgenoteerde fondsbeleggingen de waardering gevalideerd aan de hand van de nettovermogenswaarde conform de gecontroleerde jaarrekening over 2024 van het beleggingsfonds. Wij hebben daarnaast de rente- en valutaderivaten zelfstandig gewaardeerd. • Evaluatie van de gehanteerde actuariële grondslagen en eventuele wijzigingen hierin, de uitkomsten van de actuariële analyse, en bespreking hiervan met het pensioenfonds en de certificerend actuaaris. • Kennisname van de toelichting op de financiële positie en het toetsen aan de (toelichtings)vereisten uit de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Wij hebben bij onze controle van de schattingsposten geen aanwijzingen van tendenties als gevolg van belangen van het bestuur geïdentificeerd. Onze werkzaamheden hebben niet geleid tot specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude ten aanzien van het doorbreken van de interne beheersing door het bestuur.

Wij hebben in onze controle een element van onvoorspelbaarheid ingebouwd. Daarnaast hebben we kennisgenomen van correspondentie met toezichthouders en zijn wij tijdens de controle alert gebleven op indicaties voor fraude. Wij hebben kennisgenomen van de beschikbare informatie, waaronder de door het pensioenfonds opgestelde SIRA (Systematische Integrale Risico Analyse). Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die een aanwijzing vormen voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Controleaanpak continuïteit

Pensioenfondsen zijn op grond van de wetgeving gehouden om een adequate vermogensdekking, het vereist eigen vermogen, aan te houden. Het vereist eigen vermogen wordt op basis van het financieel toetsingskader bepaald. Als de dekkingsgraad van een pensioenfonds lager is dan het vereist eigen vermogen, moet een herstelplan worden opgesteld waaruit blijkt hoe het pensioenfonds het eigen vermogen op het vereiste niveau brengt. Als het pensioenfonds niet kan voldoen aan het herstel zullen aanvullende maatregelen moeten worden getroffen. Daar waar nodig zullen de rechten van de (gewezen) deelnemers moeten worden aangepast zodat weer aan het vereist eigen vermogen wordt voldaan.

Zoals toegelicht in het hoofdstuk 'Stichtingskapitaal en reserves' van de jaarrekening bevindt het pensioenfonds zich op balansdatum niet in een (reserve) tekortsituatie. Het is de verwachting van het bestuur dat het pensioenfonds over voldoende potentieel beschikt om uit een situatie van reservetekort te blijven.

Het bestuur heeft de continuïteitsbeoordeling van de stichting voor ten minste twaalf maanden vanaf de datum van opmaken van de jaarrekening uitgevoerd en geen gebeurtenissen of omstandigheden geïdentificeerd die gerede twijfel kunnen doen ontstaan over de mogelijkheid van de entiteit om haar continuïteit te handhaven (hierna: continuïteitsrisico's).

Onze werkzaamheden om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te evalueren omvatten onder andere:

- Overwegen of de continuïteitsbeoordeling van het bestuur alle relevante informatie bevatte waarvan wij als gevolg van onze controle kennis hebben gekregen en door het bestuur te bevragen over de belangrijkste veronderstellingen en uitgangspunten. Het bestuur heeft hierbij onder andere aandacht besteed aan:
 - De financiële positie van het pensioenfonds ten opzichte van het (minimaal) vereist eigen vermogen.
 - De bedrijfstakuitvoeringsovereenkomst en de overeenkomsten met uitbestedingspartijen voor pensioenbeheer en vermogensbeheer.
 - De continue monitoring van de beleggingsportefeuille, het (rente) afdekkingsbeleid en de beheersing van het liquiditeitsrisico.
 - Politieke, demografische, geografische, alsmede operationele ontwikkelingen, voor zover deze impact hebben op het pensioenfonds.
- Inwinnen van inlichtingen bij het bestuur over kennis van continuïteitsrisico's na de periode van de door het bestuur verrichte continuïteitsbeoordeling.

Daarnaast hebben wij de correspondentie met relevante toezichthoudende instanties geïnspecteerd.

Onze controlewerkzaamheden hebben geen informatie opgeleverd die strijdig is met de veronderstellingen en aannames van het bestuur over de gehanteerde continuïteitsveronderstelling.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat ook andere informatie. Dat betreft alle informatie in het jaarverslag anders dan de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze doelstellingen zijn een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen over de vraag of de jaarrekening als geheel geen afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of van fouten en een controleverklaring uit te brengen waarin ons oordeel is opgenomen. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid en is geen garantie dat een controle die overeenkomstig de controlestandaarden is uitgevoerd altijd een afwijking van materieel belang ontdekt wanneer hier sprake van is.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Amsterdam, 10 juni 2025

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door drs. N.C. Doets RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2024 van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Ook op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

IV. BIJLAGEN

1. Benoemende organisaties

De volgende organisaties benoemen leden in het bestuur en/of het verantwoordingsorgaan:

- Branchevereniging Nederlandse Architectenbureaus (BNA);
- De Unie;
- FNV;
- CNV;
- Centrale Samenwerkende Ouderenorganisaties (CSO);
- ANBO-PCOB

2. Externe partijen

Het fonds werkte in 2024 samen met de volgende externe partijen:

Uitvoeringsorganisatie

Pensioenbeheer

APG DWS & Fondsenbedrijf N.V.

Vermogensbeheer

Amundi Asset Management

Achmea Real Estate

Bouwinvest Real Estate Investment Management B.V. Columbia Threadneedle Netherlands B.V.

Fidelity (FIL(LUXEMBOURG)S.A.)

State Street Global Advisors Europe Limited

Schroder Investment Management

UBS Fund Management (Luxembourg) S.A.

Bestuursbureau

Technisch Bureau Bouw & Infra

Ortec Finance B.V.

Sprenkels B.V.

Fiduciair Management

Columbia Threadneedle Investments B.V.

Custodian

CACEIS

Monitoring vastgoedbeleggingen

Finance Ideas B.V.

Adviserend actuaris

Triple A - Risk Finance B.V.

Certificerend actuaris

Milliman Pensioenen B.V.

Onafhankelijke externe accountant

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Vervuller sleutelfunctie Risicobeheer en Actuarieel

Sprenkels B.V.

Vervuller sleutelfunctie Interne audit

Forvis Mazars

Compliancewerkzaamheden

Nederlands Compliance Instituut B.V.

Sprenkels B.V.

Vertrouwenspersoon

Nederlands Compliance Instituut B.V.

3. Gegevens pensioenregeling

	2024	2023	2022	2021	2020
Uitkeringsovereenkomst	Middellood	Middellood	Middellood	Middellood	Middellood
Opbouwpercentage ouderdomspensioen	1,738%	1,44%	1,50%	1,390%	1,738%
Opbouwpercentage partnerpensioen	1,3125%	1,3125%	1,3125%	1,3125%	1,3125%
Opbouwpercentage wezenpensioen	0,2625%	0,2625%	0,2625%	0,2625%	0,2625%
Pensioenrichtleeftijd	67	67	67	67	67
Maximumloon	85.770	82.694	81.663	80.041	78.223
Franchise	17.545	15.429	15.162	14.789	14.383
Maximum pensioengrondslag	68.225	67.265	66.501	65.252	63.840
Feitelijke pensioenpremie verplichte regeling	24,5%	24,5%	24,5%	23,0%	23,0%
Werkgeversdeel	13,475%	13,475%	13,48%	12,65%	12,65%
Werknemersdeel	11,025%	11,025%	11,03%	10,35%	10,35%
Verhoging ingegane pensioenen	6,85%	7,33%	1 januari 2022: 1,20% 1 september 2022: 1,48%	0,00%	0,00%
Verhoging pensioenrechten (gewezen) deelnemers	6,85%	7,33%	1 januari 2022: 1,20% 1 september 2022: 1,48%	0,00%	0,00%

4. Nevenfuncties

De bestuursleden hebben in 2024 de volgende relevante nevenactiviteiten vervuld:

E.M.C. Eelens

- Pensioenfonds Schilders-, Afwerkings- en Glaszetbedrijf
- Bpf Particuliere Beveiliging
- Raad van Toezicht Robeco Pensioenfonds

M.M.E.P. Groenen

- DGA MG Advies B.V.

P. de Groot

- Lid raad van advies Inbo architecten, adviseurs en stedenbouwkundigen
- Lid bestuur pensioenfonds DNB
- Voorzitter raad van toezicht pensioenfonds Delta Lloyd
- Lid RvC Woningborg
- Voorzitter Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector
- Voorzitter audit committee PNO media
- Bestuurslid Pensioenfederatie

G.T.J. Meulenbroek

- Bestuurslid Pensioenfonds Pon
- Bestuurslid Pensioenfonds Geveke
- Bestuurslid Pensioenfonds Gazelle

I. Slikkerveer

- Senior adviseur pensioenen bij De Unie
- Lid bestuur ING CDC Pensioenfonds

A. Soederhuizen

- Lid beleggingsadviescommissie PH&C
- Lid beleggingsadviescommissie Unilever APF (2 kringen)
- Adviseur Stichting Infinity

H.W.T. de Vaan

- Werkzaam bij CNV
- Lid bestuur Bedrijfstakpensioenfonds BPL
- Lid belanghebbendenorgaan Kring D van De Nationale APF
- Lid Klantenraad ARE

De leden van het verantwoordingsorgaan hebben in 2024 de volgende relevante nevenactiviteiten vervuld:

E. Borgert

- Eigenaar/architect bij Aerde Borgert Architecten

M. Kuijt

- Zelfstandig trainer/coach bij Juncta Juvant te Capelle aan den IJssel

H. Oonk

- Directeur-eigenaar Oonk Management BV

D. Verweij

- Bureaumanager bij LEVS

W.E. Vester

- Deken Schiedams Jenevergilde Het Gulden Glaasje

De leden van de raad van toezicht hebben in 2024 de volgende relevante nevenactiviteiten vervuld:

P.G.E. van Gent

- Lid beleggingsadviescommissie Pensioenfonds IBM Nederland
- Lid beleggingsadviescommissie De Nationale APF
- Lid bestuur bpfBouw
- Lid kascommissie VITP
- Lid bestuur Stichting administratiekantoor aandelen Onze Auto

H.G.I.M. Peters

- Uitvoerend bestuurder vermogensbeheer Pensioenfonds Citigroup
- Uitvoerend bestuurder Nedlloyd pensioenfonds
- Lid bestuur Pensioenfonds HaskoningDHV

F.R. Valkenburg

- Onafhankelijk lid bestuur United Pensions
- Lid raad van toezicht Pensioenfonds Mars
- Deskundig lid Commissie van Beroep van het Kifid
- Investeerder Vive Holding en Red to Blue
- Investeerder ValueQuest
- Voorzitter Bestuur Delrin European Pension Fund OPF
- Onafhankelijke voorzitter Beleggingscommissie Stichting Vermogensbeheer belangenbehartiging van de Vervoer- en Havenbedrijven (SVBPVH)

De onafhankelijke leden van de Klachten- en geschillencommissie hebben in 2024 de volgende relevante nevenactiviteiten vervuld:

J. Bodewes

- Voorzitter geschillencommissie BPF Schilders

F. Prins

- Vrijwilliger Coöperatie Tuinderij WIJdehorst (onderdeel van Land van Ons)
- Mentor Monitoringscommissie Code Pensioenfondsen

E. Vijverberg

- Beleidsadviseur Verbond van Verzekeraars

5. Bestuursbureau

Samenstelling bestuursbureau per ultimo 2024:

R. van Asselt, specialist Risicomanagement

H. Andringa, specialist Vermogensbeheer

P.O. Bos, directeur

E.M. Bosman, bestuursadviseur

M. Doelman, specialist Pensioenbeheer

R. Goris, specialist Vermogensbeheer

T. Hoefs, medewerker Risicomanagement

M. Kemper, specialist Vermogensbeheer

E. Lock, specialist Risicomanagement

J. M. Rijnsburger, specialist Communicatie

J. Wisse, ondersteuning Pensioencommissie

I. ter Weer, ondersteuning Communicatiecommissie

Niet alle bovenstaande personen werken fulltime voor het fonds of zijn het gehele verslagjaar in dienst geweest. Het bestuursbureau kent een workload voor ongeveer 5 vte.

6. Begrippen en afkortingen

Abtn (actuariële en bedrijfstechnische nota): pensioenfondsen dienen te werken volgens een Abtn. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.

Actuarieel benodigde premie: Dit is de premie die nodig is voor de inkoop van ouderdomspensioen en partnerpensioen in het betreffende jaar.

Actuele dekkingsgraad: De actuele dekkingsgraad toont iedere maand de verhouding tussen het vermogen van het fonds en de pensioenverplichtingen in een percentage. De pensioenverplichting is het bedrag dat nodig is om alle pensioenen voor nu en in de toekomst te kunnen betalen. De dekkingsgraad wordt als graadmeter beschouwd voor de mate van zekerheid dat de toegezegde pensioenen ook daadwerkelijk kunnen worden uitbetaald.

AFM (Autoriteit Financiële Markten): toezichthouder op het gedrag van pensioenfondsen.

ALM (asset liability management): ten methode om de samenstelling van de strategische beleggingsportefeuille te bepalen en af te stemmen op de verplichtingen.

Benchmark: vergelijkingsmaatstaf. Representatieve maatstaf waartegen de prestaties van een beleggingsportefeuille worden afgezet.

Beleidsdekkingsgraad: de beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de twaalf actuele dekkingsgraden van de laatste twaalf maanden.

CPI alle huishoudens van 1 oktober tot 1 oktober: Het overzicht met het prijsverloop van een pakket goederen en diensten dat een gemiddeld Nederlands huishouden aanschafft. De jaarmutatatie van de consumentenprijsindex is een belangrijke indicator voor de inflatie.

FTK (Financieel Toetsingskader): het Financieel Toetsingskader geeft regels over de wettelijke financiële verplichtingen van pensioenfondsen en is opgenomen in de Pensioenwet.

Governance: goed ondernemerschap; onder andere integer en transparant handelen door het bestuur, alsmede goed toezicht hierop. Ook het afleggen van verantwoording over het uitgevoerde beleid en het toezicht hierop valt eronder.

High yield: hoogrenderende obligaties, uitgegeven door ondernemingen met een lage kredietwaardigheid.

Performancetoets: de performancetoets is een middeling van de z-score over 5 jaar.

Premiedemping: Een pensioenfonds is verplicht om de premie voor een uitkeringsovereenkomst die een pensioenfonds bij werkgevers en werknemers in rekening brengt, te toetsen op kostendekkendheid. Daartoe moet het fonds eerst de zuivere kostendekkende premie uitrekenen. Aangezien de zuiver kostendekkende premie sterk kan fluctueren vanwege de actuele marktrente, mag het fonds gebruikmaken van premiedemping.

Premieopslag voor premievrijstelling: De voorziening uitloopriscio premievrije deelneming wordt jaarlijks berekend als de som van de premieopslagen voor premievrijstelling van de laatste twee boekjaren. Hierdoor komt jaarlijks de premieopslag voor premievrijstelling van twee boekjaren geleden beschikbaar ter dekking van de kosten van ingang premievrijstelling als gevolg van arbeidsongeschiktheid voor deelnemers met een eerste ziekte dag in de loop van twee boekjaren geleden.

Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid: Indien een deelnemer geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt is in de zin van de WAO of WIA, dan zal de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk doorgaan zolang er een WAO- of WIA uitkering wordt genoten. Bij de voortzetting van de opbouw wordt 100% van het loon dat vlak vóór de ingang van de premievrije deelneming gold, gehanteerd voor de jaarlijkse vaststelling van de pensioengrondslag

Private equity: investeringen in niet-beursgenoteerde ondernemingen.

Rekenrente: fictief rendementspercentage dat het belegde vermogen in de toekomst wordt geacht op te brengen.

Rentetermijnstructuur (RTS): de rentetermijnstructuur geeft het verband weer tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds.

Solvabiliteit: het vermogen dat op langere termijn aanwezig moet zijn om de verplichtingen te kunnen nakomen.

Swap: ruil van het rendement op een vastgestelde referentiewaarde tegen een variabele rente tijdens een vastgestelde looptijd.

Toeslag: De toeslag waarmee de pensioenaanspraken van (gewezen) deelnemers en de pensioenrechten van pensioengerechtigden jaarlijks kunnen worden verhoogd, wordt in principe afgeleid uit de stijging van het indexcijfer prijzen gebaseerd op de CPI alle huishoudens van 1 oktober twee jaar voorafgaand aan het jaar van aanpassing van de pensioenrechten of pensioenaanspraken tot de CPI alle huishoudens van 1 oktober van het jaar voorafgaand aan de aanpassing. Jaarlijks stelt het bestuur vast, na ter zake advies van de adviserend actuaire te hebben ingewonnen, of de financiële positie van het fonds het toelaat om een toeslag toe te kennen. De eventueel toe te kennen toeslag wordt op twee decimalen achter de komma afgerond.

UFR (Ultimate Forward Rate): Voor de bepaling van de rentetermijnstructuur wordt onder andere de UFR toegepast. Het hanteren van de UFR houdt in dat voor ver in de toekomst liggende verplichtingen een aangepaste rentecurve wordt gehanteerd.

Vastrentende waarden: beleggingssoort waarover in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties en leningen.

Waardeoverdracht: het naar een andere pensioenregeling verhuizen van de waarde van een tot zeker moment opgebouwde pensioenaanspraak, in het geval de deelnemer verandert van werkgever of verzekeraar.

Z-score: mate waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de normportefeuille.

Template periodieke informatieverschaffing voor de financiële producten, bedoeld in artikel 8, leden 1, 2 en 2 bis, van Verordening (EU) 2019/2088 en artikel 6, lid 1, van Verordening (EU) 2020/852

Productnaam: Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus
Identificatiecode juridische entiteiten (LEI): 5493007PYLOJEXV2U856

Ecologische en/of sociale kenmerken (E/S-kenmerken)

Heeft dit financieel product een duurzame beleggingsdoelstelling?

☒ ☐ Ja

☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling gedaan: ____%

☐ in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden

☐ in economische activiteiten die volgens EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden

☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een sociale doelstelling gedaan: ____%

☒ ☐ Nee

☐ Dit product promootte ecologische/sociale (E/S) kenmerken.

Hoewel duurzaam beleggen niet het doel ervan was, had het een minimum van ____% duurzame beleggingen

☐ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden

☐ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden

☐ met een sociale doelstelling

☒ Dit product promootte E/S-kenmerken, maar heeft niet duurzaam belegd.

Duurzame belegging: een belegging in een economische activiteit die bijdraagt aan het behalen van een ecologische of een sociale doelstelling, mits deze belegging geen ernstige afbreuk doet aan ecologische of sociale doelstellingen en de ondernemingen waarin is belegd, praktijken op het gebied van goed bestuur toepassen.

De **EU-taxonomie** is een classificatiesysteem dat is vastgelegd in Verordening (EU) 2020/852. Het gaat om een lijst van **ecologisch duurzame economische activiteiten**. Die verordening bevat geen lijst van sociaal duurzame economische activiteiten. Duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling kunnen wel of niet op de taxonomie zijn afgestemd.

In hoeverre is voldaan aan de ecologische en/of sociale kenmerken die dit financiële product promoot?

Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus (PfAB) heeft de volgende ecologische en sociale kenmerken gepromoot:

1. Niet bijdragen aan controversieel gedrag en activiteiten door middel van uitsluitingen

PfAB heeft beleggingen uitgesloten die niet passen bij haar beleggingsbeleid. PfAB heeft nagenoeg niet

direct belegd in bedrijven die zich substantieel bezighouden met de volgende activiteiten:

- Controversiële wapens (chemische wapens, biologische wapens, clustermunities, landmijnen, witte fosfor, nucleaire wapens en verarmd uranium);

- Mijnbouw van thermische kolen & teerzanden;
- Vervaardigen van tabaksproducten of distributie ervan (voor laatstgenoemde geldt een omzetrempel van 5% als indicatie van een kernactiviteit).

PfAB heeft nagenoeg ook niet direct belegd in bedrijven die controversieel gedrag vertonen door zeer ernstige schenders van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen, van de Guiding Principles on Business and Human Rights en/of van de Global Compact principes van de Verenigde Naties uit te sluiten. Het schenden van deze principes definieert PfAB als het halen van de laagste score volgens de externe dataleverancier MSCI, op compliance met ten minste een van deze internationale standaarden.

PfAB heeft ook niet direct belegd in staatsobligaties van landen die onderworpen zijn aan sancties door de VN Veiligheidsraad en/of de Europese Unie.

PfAB heeft niet in uitgesloten ondernemingen belegd en in beleggingsfondsen die beperkte exposure hadden naar uitgesloten bedrijven.

De prestaties van PfAB ten aanzien van dit kenmerk is gemeten aan de hand van duurzaamheidsindicator 1. De resultaten zijn opgenomen in de volgende vraag.

2. Bedrijven stimuleren in lijn te handelen met internationale verdragen en gedragscodes

PfAB ziet engagement (in gesprek gaan met ondernemingen) en stemmen als belangrijke instrumenten voor een verantwoorde invulling van de beleggingsactiviteiten.

Via actief aandeelhouderschap heeft de fiduciër manager namens PfAB gedurende de referentieperiode bedrijven gestimuleerd om in lijn te handelen met internationale verdragen en gedragscodes (zoals de VN Global Compact en de VN Guiding Principles). Actief aandeelhouderschap betekent stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en het aangaan van kritische gesprekken met een deel van de bedrijven waarin PfAB heeft belegd. In de relevante beleggingscategorieën wordt vanaf 1 januari 2023 actief aandeelhouderschap over de gehele portefeuille uitgevoerd door Columbia Threadneedle Investments (CTI).

De prestaties van PfAB ten aanzien van dit kenmerk is gemeten aan de hand van duurzaamheidsindicatoren 2 en 3. De resultaten zijn opgenomen in de volgende vraag.

3. Beperking van klimaatverandering

PfAB heeft ten aanzien van klimaatverandering doelstellingen geformuleerd om de CO₂-intensiteit van de belangrijkste onderdelen van de portefeuille in lijn te brengen met de internationale afspraken van het Akkoord van Parijs. Om deze doelstellingen te bereiken heeft PfAB verschillende methodieken toegepast per activaklasse. Deze doelstellingen waren als volgt:

- Aandelen en de kredietwaardige bedrijfsobligatieportefeuille: PfAB beoogt een initiële reductie van gefinancierde broeikasgasemissies van 30%, gevolgd door 7% reductie op jaarbasis, met als oogmerk om in 2050 op netto nul gefinancierde broeikasgasuitstoot uit te komen;
- Hoogrentende ('high yield') bedrijfsobligatie portefeuille: een 30% reductie van gefinancierde broeikasgasemissies ten opzichte van de reguliere marktindex. PfAB heeft de vereisten ten aanzien van reductie van gefinancierde broeikasgasemissies aan de externe vermogensbeheerders meegegeven als beleggingsrestricties. De prestaties van PfAB ten aanzien van dit kenmerk is gemeten aan de hand van duurzaamheidsindicatoren 4, 5 en 6. De resultaten zijn opgenomen in de volgende vraag

4. Duurzaam vastgoed en gebouwde omgeving

PfAB heeft gekozen voor vastgoedbeheerders die zich inspannen om bestaande vastgoedportefeuilles te verduurzamen, nieuwe projecten op duurzaamheid hebben beoordeeld, oog hebben voor de positie van sleutelberoepen op de huurmarkt en transparant zijn over het proces hieromtrent. Daarnaast heeft PfAB gekozen voor hypotheekbeheerders die zich inspannen om hypotheeknemers tot duurzame keuzes te bewegen. De hypotheekbeheerders doen dit enerzijds door zogeheten groene hypotheekleningen aan te bieden, en anderzijds hypotheeknemers te informeren over verduurzaming van hun huis. Hiervoor heeft PfAB het beheer van hypotheekleningen en vastgoedportefeuille uitsluitend uitbesteed aan vermogensbeheerders die aan strenge duurzaamheidseisen voldoen. De externe vermogensbeheerders moesten gedurende de referentieperiode:

- Ondertekenaar zijn van UN PRI;

- Een net zero commitment hebben afgegeven;
- Lid zijn van Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB) en hun hier relevante producten laten voldoen aan een minimale GRESB-rating van 4 of 5 sterren (alleen voor vastgoed);

Daarnaast moest de betreffende portefeuille een SFDR classificatie volgens artikel 8 SFDR hebben en het beleggingsfonds een ESG beleid met bijbehorende rapportages.

PfAB onderhoudt de dialoog met de externe vermogensbeheerders ten aanzien van ESG integratie in het algemeen en specifiek ten aanzien van SDG 7 (duurzame energie) en SDG 11 (veilige en duurzame steden).

De prestaties van PfAB ten aanzien van dit kenmerk is gemeten aan de hand van duurzaamheidsindicatoren 7 en 8. De resultaten zijn opgenomen in de volgende vraag.

● **Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?**

1. Aantal beleggingen in uitgesloten bedrijven en landen	0 Per 31/12/2024 voor discretionaire mandaten.
2. Aantal bedrijven waarmee de engagement provider namens PfAB in een engagementtraject zit	342
3. Aantal engagementtrajecten waarmee mijlpalen zijn behaald ten aanzien van een verbetering van gedrag van bedrijven	105
4. CO2-intensiteit van de aandelenportefeuille (weighted average carbon intensity: ton CO2e (scope 1 en 2)/ miljoen USD omzet)	Ontwikkelde markten portefeuille: 55 Ontwikkelde markten benchmark: 92 Opkomende markten portefeuille: 107 Opkomende markten benchmark: 311 Ontwikkelde markten en opkomende markten portefeuille tezamen: 61 Ontwikkelde markten en opkomende markten benchmark: 119 Per 31/12/2024.
5. CO2-intensiteit van de bedrijfsobligatieportefeuille (weighted average carbon intensity: ton CO2e (scope 1 en 2)/ miljoen USD omzet)	Portefeuille: 87 Benchmark: 91 Per 31/12/2024.
6. De CO2-intensiteit van de hoogrentende bedrijfsobligatieportefeuille ten opzichte van de benchmark (weighted average carbon intensity: ton CO2e (scope 1 en 2)/ miljoen USD omzet)	Portefeuille: 164 Benchmark: 211
7. Percentage vastgoedfondsen waarin PfAB belegt met een Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB) score van 4 of 5 sterren	100%. PfAB belegde gedurende de referentieperiode in drie vastgoedfondsen en ze hebben alle drie een GRESB-score van 5 sterren.
8. Percentage hypotheekfondsen waarin PfAB belegt die ecologische en/of sociale kenmerken promoot	100%. PfAB belegde gedurende de referentieperiode in één hypotheekfonds en die is geclassificeerd als artikel 8 onder SFDR.

● **...en in vergelijking tot voorafgaande perioden?**

Het aantal beleggingen in bedrijven op de uitsluitingslijst voor discretionaire mandaten is 0 gebleven. Het aantal bedrijven waarmee engagement wordt gevoerd en aantal behaalde mijlpalen is gedaald ten opzichte van vorig jaar. In 2023 was een aanzienlijke stijging ten opzichte van 2022 ten aanzien van de engagement activiteiten. De CO2-intensiteit van de portefeuilles is lager dan de benchmarks en daalt ieder jaar conform de portefeuillerestricties.

Duurzaamheids-indicatoren meten hoe de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot, worden verwezenlijkt.

	2024	2023	2022
1. Aantal beleggingen in uitgesloten bedrijven en landen	0	0	0
2. Aantal bedrijven waarmee de engagement provider namens PfAB in een engagementtraject zit	342	466	170
3. Aantal engagementtrajecten waarmee mijlpalen zijn behaald ten aanzien van een verbetering van gedrag van bedrijven	105	144	15
4. CO2-intensiteit van de aandelenportefeuille (weighted average carbon intensity: ton CO2e (scope 1 en 2)/ miljoen USD omzet)	Ontwikkelde markten portefeuille: 55 Ontwikkelde markten benchmark: 92 Opkomende markten portefeuille: 107 Opkomende markten benchmark: 311 Ontwikkelde markten en opkomende markten portefeuille: 61 Ontwikkelde markten en opkomende Markten Benchmark: 119	Ontwikkelde markten portefeuille: 56 Ontwikkelde markten benchmark: 105 Opkomende markten portefeuille: 114 Opkomende markten benchmark: 326 Ontwikkelde markten en opkomende markten portefeuille: 63 Ontwikkelde markten en opkomende markten benchmark: 130	Ontwikkelde markten portefeuille: 153 Ontwikkelde markten benchmark: 321 Opkomende markten portefeuille: 74 Opkomende markten benchmark: 141 Ontwikkelde markten en opkomende markten portefeuille: 84 Ontwikkelde markten en opkomende Markten Benchmark: 163
5. CO2-intensiteit van de bedrijfsobligatieportefeuille (weighted average carbon intensity: ton CO2e (scope 1 en 2)/ miljoen USD omzet)	Portefeuille: 87 Benchmark: 91	Portefeuille: 95 Benchmark: 97	Portefeuille: 110 Benchmark: 123
6. De CO2-intensiteit van de hoogrentende bedrijfsobligatieportefeuille ten opzichte van de benchmark (weighted average carbon intensity: ton CO2e (scope 1 en 2)/ miljoen USD omzet)	Portefeuille: 164 Benchmark: 211	Portefeuille: 208 Benchmark: 241	Portefeuille: 200 Benchmark: 294
7. Percentage vastgoedfondsen waarin PfAB belegt met een Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB) score van 4 of 5 sterren	100%	100%	100%
8. Percentage hypotheekfondsen waarin PfAB belegt die ecologische en/of sociale kenmerken promoot	100%	100%	100%

● **Wat waren de doelstellingen van de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan en hoe droeg de duurzame belegging bij tot die doelstellingen?**

Niet van toepassing. Het pensioenfonds heeft gedurende de rapportageperiode geen duurzame beleggingen nagestreefd.

● **Hoe hebben de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan, geen ernstige afbreuk gedaan aan ecologische of sociale duurzame beleggingsdoelstellingen?**

Niet van toepassing. Het pensioenfonds heeft gedurende de rapportageperiode geen duurzame beleggingen nagestreefd.

— **Hoe is rekening gehouden met de indicatoren voor ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?**

Niet van toepassing. Het pensioenfonds heeft gedurende de rapportageperiode geen duurzame beleggingen nagestreefd.

— **Waren de duurzame beleggingen afgestemd op de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten? Details:**

Niet van toepassing. Het pensioenfonds heeft gedurende de rapportageperiode geen duurzame beleggingen nagestreefd.

In de EU-taxonomie is het beginsel “geen ernstige afbreuk doen” vastgelegd. Dit houdt in dat op de taxonomie afgestemde beleggingen geen ernstige afbreuk mogen doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie, en dat een en ander vergezeld gaat van specifieke Uniecriteria.

Het beginsel “geen ernstige afbreuk doen” is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van het financiële product die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

Andere duurzame beleggingen mogen evenmin ernstige afbreuk doen aan ecologische of sociale doelstellingen.

Hoe is in dit financiële product rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

De belangrijkste instrumenten om ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren in aanmerking te nemen zijn:

- **Uitsluitingen.** PfAB belegt niet in bedrijven gerelateerd aan controversiële wapens, tabak (met een drempelwaarde van 5% voor distributie en productie) en mijnbouw van thermische kolen & teerzanden. PfAB belegt ook niet in bedrijven die in zeer ernstige mate de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen schenden. Tot slot belegt PfAB ook niet in staatsobligaties van landen die onderworpen zijn aan sancties door de VN Veiligheidsraad en/of de Europese Unie.
- **Engagement.** PfAB heeft met haar engagement provider, Columbia Threadneedle Investments, afgesproken dat zij engagement actief inzet om zichtbaar en concreet invulling te geven aan klimaatverandering en de beheersing van risico's die samenhangen met het gedrag van bedrijven in

relatie tot de principes van de UN Global Compact en de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen. Indien negatieve bijdrages van de onderliggende ondernemingen hebben voorgedaan, vraagt PfAB de uitvoerder van het engagementprogramma om herstel en verhaal te bevorderen als onderdeel van engagement op de onderliggende onderneming. Dit beleid wordt toegepast op de aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuille.

- **Benchmark selectie.** Voor de aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuille zijn klimaat transitie benchmarks geselecteerd. Deze benchmarks volgen een CO2-reductiepad conform het klimaatakkoord van Parijs. Voor beleggingen in high yield obligaties is een reguliere benchmark geselecteerd, maar wordt wel een 30% lagere carbon footprint dan de benchmark nagestreefd.
- **Selectie van vermogensbeheerders.** Voor sommige beleggingscategorieën (zoals vastgoed en hypotheek) is de manager-keuze belangrijker dan de strategiekeuze als het om maatschappelijk verantwoord beleggen gaat. PfAB beoordeelt daarom het beleid, proces en resultaten van de managers ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen.
- **Sustainable bonds.** Binnen de matchingportefeuille is een doelallocatie opgenomen naar Sustainable bonds (op basis van de Green Bond Principles of Social Bond Principles).

Wat waren de grootste beleggingen van dit financiële product?

Grootste beleggingen	Sector	%	Land
Achmea Particuliere Hypotheken Investment Trust	Hypotheek	8,75%	Nederland
Achmea Dutch Residential Fund	Vastgoed	4,94%	Nederland
Schroder Gaia Cat Bond	Financiële sector	3,87%	Luxemburg
Apple Inc	Technologie	1,82%	Verenigde Staten
Microsoft	Technologie	1,54%	Verenigde Staten
Nvidia Corp	Technologie	1,50%	Verenigde Staten
Nederlandse staatsobligaties Gov3.75 42	Overheid	1,46%	Nederland
Amazon.Com	Technologie	1,41%	Verenigde Staten
Tesla Motors Inc	Technologie	1,40%	Verenigde Staten
Bouwinvest Residential Fund	Vastgoed	1,38%	Nederland
Achmea Dutch Retail Property	Vastgoed	1,16%	Nederland
Alphabet Inc	Technologie	0,97%	Verenigde Staten
Franse staatsobligaties Gov2.5 24sep26	Overheid	0,96%	Frankrijk
Achmea Dutch Health Care Fund	Vastgoed	0,94%	Verenigde Staten
Nederlandse staatsobligaties 15jan26	Overheid	0,93%	Nederland
Lyxor Msci India Ucits Etf Eur Acc	Financiële sector	0,82%	Frankrijk
Nederlandse staatsobligaties Gov 2.75 15jan47	Overheid	0,68%	Nederland
Broadcom Inc	Technologie	0,68%	Verenigde Staten
Nederlandse staatsobligaties Gov0.5 15jul26	Overheid	0,66%	Nederland
Meta Platforms Inc	Technologie	0,60%	Verenigde Staten

De percentages zijn gebaseerd op de stand per 31-12-2024 en gebaseerd op de totale portefeuille van PfAB. Derivaten en contanten zijn niet opgenomen in de tabel. Er is niet doorgekeken in beleggingsfondsen. Als de belegging in een beleggingsfonds tot de grootste 15 beleggingen behoorde is dit fonds opgenomen in bovenstaand overzicht.

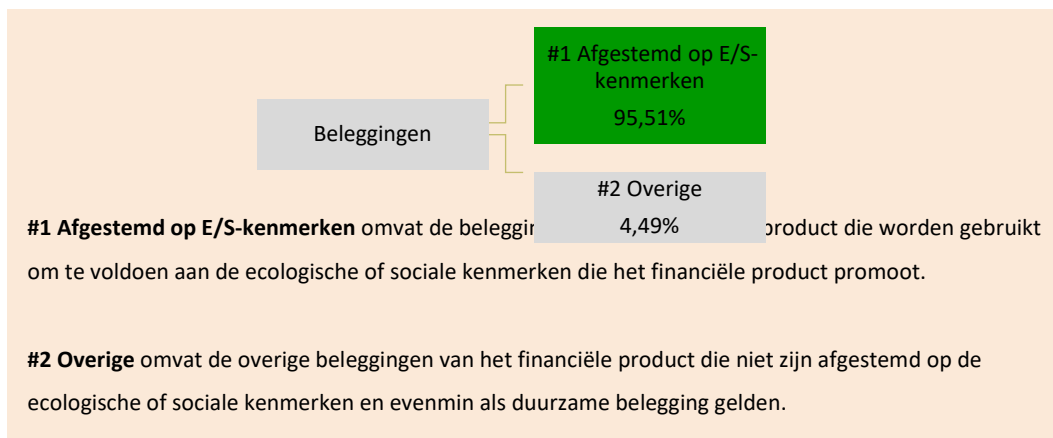
De lijst bevat de beleggingen die het grootste aandeel beleggingen van het financiële product vormen tijdens de referentieperiode, te weten: 2024

Wat was het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen?

PfAB promootte ecologische en sociale kenmerken zonder dat het een duurzamebeleggingsdoelselling nastreeft. PfAB heeft geen minimumallocatie gemaakt naar duurzame beleggingen in de zin van SFDR. Het overgrote deel van de beleggingen van PfAB was afgestemd op ecologische en/of sociale kenmerken. Deze beleggingen hadden betrekking op aandelen, bedrijfsobligaties, beleggingen in vastgoed en hypotheek en staatsobligaties. De overige beleggingen waren niet afgestemd op deze kenmerken en waren belegd in derivaten of liquide middelen. Daarvoor waren geen ecologische of sociale minimumwaarborgen van toepassing.

Hoe zag de activa-allocatie eruit?

In welke economische sectoren werd belegd?

Sector	%
Overig	25,58%
Overheid	20,78%
Financiële sector	13,31%
Technologie	11,04%
Consumptiegoederen discretionair	6,83%
Gezondheidszorg	5,20%
Communicatie	4,93%
Basisconsumptiegoederen	4,42%
Energie	2,28%
Vastgoed	2,17%
Industrie	1,60%
Materialen	1,09%
Nutsbedrijven	0,78%

Om te bepalen of aan de EU-taxonomie wordt voldaan, bevatten de criteria voor **fossiel gas** emissiegrenswaarden en de omschakeling naar hernieuwbare energie of koolstofarme brandstoffen tegen eind 2035. Voor **kernenergie** bevatten de criteria uitgebreide regels inzake veiligheid en afvalbeheer.

Faciliterende activiteiten maken het rechtstreeks mogelijk dat andere activiteiten een substantiële bijdrage leveren aan een ecologische doelstelling.

Transitieactiviteiten zijn activiteiten waarvoor nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en die onder meer broeikasgasemissieniveaus hebben die

De percentages zijn gebaseerd op de stand per 31-12-2024. Onder overig vallen onder andere bepaalde derivaten en sommige beleggingen in opkomende markten. De sectorverdeling is gemaakt op basis van doorkijk in onderliggende beleggingsfondsen voorzover er data hierover beschikbaar was (hetgeen doorgaans voor alle liquide beleggingen het geval is).

In hoeverre waren de duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling afgestemd op de EU-taxonomie?

Van de beleggingen (exclusief staatsobligaties) was 0,57% afgestemd op een van de zes ecologische doelstellingen van de EU-taxonomie op basis van de omzet van de onderliggende beleggingen. De afstemming van beleggingen op de EU-taxonomie is niet onderworpen aan een betrouwbaarheidsverklaring van een accountant of een toetsing door derden.

☒ **Heeft het financiële product belegd in activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen¹?**

☐

Ja:

☐

In fossiel gas

☐

In kernenergie

☒

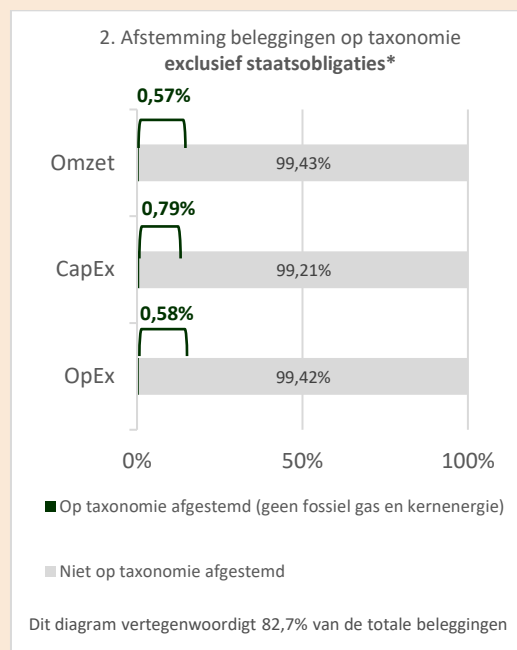
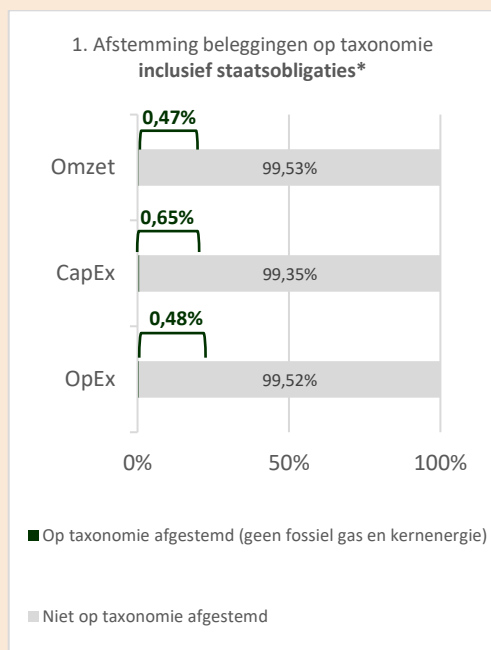
Nee

¹ Activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie zullen alleen aan de EU-taxonomie voldoen indien zij bijdragen aan het beperken van de klimaatverandering (“klimaatmitigatie”) en geen ernstige afbreuk doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie – zie de toelichting in de linkermarge. De uitgebreide criteria voor economische activiteiten in de sectoren fossiel gas en kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen, zijn vastgesteld in Gedelegeerde Verordening (EU) 2022/1214 van de Commissie.

Op de taxonomie afgestemde activiteiten worden uitgedrukt als aandeel van:

- de **omzet** die het aandeel van de opbrengsten uit groene activiteiten van ondernemingen waarin is belegd, weergeeft;
- de **kapitaaluitgaven** (CapEx) die laten zien welke groene beleggingen worden gedaan door de ondernemingen waarin is belegd, bv. voor een transitie naar een groene economie;
- de **operationele uitgaven** (OpEx) die groene operationele activiteiten van ondernemingen waarin is belegd, weergeven.

De onderstaande diagrammen geven in het groen het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen. Er is geen geschikte methode om te bepalen in hoeverre staatsobligaties* op de taxonomie zijn afgestemd. Daarom geeft het eerste diagram de mate van afstemming voor alle beleggingen van het financiële product inclusief staatsobligaties, terwijl het tweede diagram alleen voor de beleggingen van het financiële product in andere producten dan staatsobligaties aangeeft in hoeverre die op de taxonomie zijn afgestemd.

* In deze diagrammen omvat 'staatsobligaties' alle blootstellingen aan overheden.

Wat was het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten?

Het aandeel beleggingen in transitie activiteiten was 0,00% en in faciliterende activiteiten 0,23%.

Hoe verhiel het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen zich tot eerdere referentieperiodes?

Voorgaande referentieperiode was 0% van de beleggingen op de EU-taxonomie afgestemd. Het percentage beleggingen afgestemd op de EU-taxonomie is dus gestegen. Dit heeft onder andere te maken met meer beschikbare data.

Wat was het aandeel duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet op de EU-taxonomie waren afgestemd?

Niet van toepassing. PfAB heeft zich gedurende de referentieperiode niet gecommitteerd aan duurzame beleggingen en heeft daarom niet gemeten of het belegd heeft in duurzame beleggingen conform SFDR.

Wat was het aandeel sociaal duurzame beleggingen?

Niet van toepassing. PfAB heeft zich gedurende de referentieperiode niet gecommitteerd aan duurzame beleggingen en heeft daarom niet gemeten of het belegd heeft in duurzame beleggingen conform SFDR.

Welke beleggingen zijn opgenomen in "overige"? Waarvoor waren deze bedoeld en waren er ecologische of sociale minimumwaarborgen?

De beleggingen die waren opgenomen in #2 Overige waren de belegging in derivaten en liquide middelen. Daarvoor waren geen ecologische of sociale minimumwaarborgen van toepassing. Derivaten worden gebruikt om grote financiële risico's mee af te dekken. Liquide middelen worden gebruikt om te kunnen voldoen aan aangegane verplichtingen, zoals margin calls en pensioenuitkeringen.

Welke maatregelen zijn er in de referentieperiode getroffen om aan de ecologische en/of sociale kenmerken te voldoen?

PfAB heeft de volgende maatregelen getroffen:

- In opdracht van PfAB heeft een externe partij een lijst opgesteld waarin niet belegd mag worden op basis van de uitsluitingscriteria. Deze lijst werd ter uitvoering aan alle onderliggende vermogensbeheerders gecommuniceerd en werd tweemaal geactualiseerd. Eventuele overschrijdingen zijn door de externe vermogensbeheerders gemeld aan PfAB en de fiduciaire vermogensbeheerder van PfAB. De fiduciaire vermogensbeheerder van PfAB heeft periodiek gecontroleerd of er niet in deze beleggingen belegd is.
- Engagement wordt uitgevoerd door CTI. PfAB is periodiek geïnformeerd over de voortgang van engagementtrajecten.
- PfAB is periodiek geïnformeerd over de uitvoering van het beleggingsbeleid, de reductie van gefinancierde emissies en of de portefeuilles nog binnen de afgesproken kaders zijn beheerd. De broeikasgasemissies van de betreffende beleggingsportefeuilles werden tweemaal gerapporteerd als onderdeel van de ESG risico rapportage.
- PfAB is periodiek geïnformeerd over de GRESB score van de vastgoedfondsen en over de kenmerken en de resultaten van de hypotheekfondsen waarin werd belegd.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

Niet van toepassing. PfAB heeft geen referentiebenchmark om te voldoen aan de ecologische of sociale kenmerken voor de gehele pensioenregeling.

Referentie-benchmarks zijn indices waarmee wordt gemeten of het financiële product de ecologische of sociale kenmerken verwezenlijkt die dat product promoot.